

**MİLLİYETÇİ SİYASETTE BİR FİKİR ve
AKSİYON ADAMI: AGÂH OKTAY GÜNER**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi Bilim Dalı**

Merve GÜNDOĞAN

Danışman: Prof. Dr. H. Aliyar DEMİRCİ

Temmuz, 2017

DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi Bilim Dalı öğrencisi Merve Gürdoğan tarafından H. Aliyar Demirel yönetiminde hazırlanan "Milliyetçi Siyasette Bir Fikir ve Aksiyon Adımı: Asgâr Oktay Güner." başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 31.07.2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

.....

Jüri-Danışman

...Prof. Dr. H. Aliyar Demirel
.....

Jüri

Dr. Öğr. Dr. Feriha Polat
.....

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 03/08/2017 tarih ve 30/12 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Yunus BALCI
Enstitü Müdürü

.....

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Merve GÜNDOĞAN

Önsöz

Yüksek Lisans çalışmalarım sırasında, kendilerinden ders aldığım bütün hocalarıma; yüksek lisans tezimin hazırlanmasında göstermiş olduğu akademik danışmanlığından ve her türlü desteğinden dolayı değerli hocam Prof. Dr. H. Aliyar Demirci'ye sonsuz teşekkür ederim. Gerek yüksek lisans eğitimim gerekse de yüksek lisans tezimin hazırlanması aşamasında bana vermiş oldukları destek ve anlayıştan dolayı aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Merve GÜNDOĞAN

ÖZET

MİLLİYETÇİ SİYASETTE BİR FİKİR ve AKSİYON ADAMI:

AGÂH OKTAY GÜNER

Gündoğan, Merve
Yüksek Lisans Tezi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD
Siyaset Bilimi Bilim Dalı
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. H. Aliyar Demirci

Temmuz 2017, 107 Sayfa

Bu tezde, Türk sağının uzun bir dönem önemli bir figürü Agâh Oktay Güner ele alınmıştır. Bu maksatla Güner'in siyasal bilincinin oluşmasında etkili olan ailesel, çevresel faktörler ile temasta bulunduğu kişiler değerlendirilerek milliyetçi-muhafazakâr kimliğinin oluşumu tespit edilmiştir. Kendisinin fikir dünyasının çerçevesi oluşturmuştur. Farklı partilere mensup olduğu dönemlerde geçirdiği dönüşüm ortaya konmaya çalışılmıştır. 1980 öncesi siyasette Milliyetçi Hareket Partisi'nin siyasal hayattaki konumu belirlenmiş, bu dönemde milletvekilliği ve bakanlık görevlerinde bulunan Güner'in MHP'de siyaset yaptığı yıllar araştırılmıştır. Kendisi siyaset, kültür, ekonomi ve uluslararası ilişkilerde milliyetçi fikriyatı İslam ile buluşturmayı amaçlamış, bu çizgi temel hareket noktası olmuştur. Türk siyasetinde büyük dönüşümlerin yaşanmasına neden olan 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nin milliyetçi cenaha ve dolayısıyla bu hareket içinde yer alan Agâh Oktay Güner'e yansımaları tartışılarak değerlendirilmiştir. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nin Türk siyasetine ve milliyetçi harekete etkileri, Güner'in parti tercihinin şekillendirmişti. Anavatan Partisi saflarından siyaset hayatına devam eden Güner'in milliyetçi-muhafazakâr kimliğindeki liberal unsurların ağırlık kazandığı söylenebilmektedir. Tezde kendisinin ANAP-DYP döneminde benimsediği düşüncelerinin ve çizgisinin 12 Eylül öncesi MHP hareketi içinde benimsediği düşüncelerden nasıl farklılaştığı, nasıl bir değişim geçirdiği hakkında genel bir kaniye varılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Agâh Oktay Güner, Milliyetçilik, MHP, Türk Sağı, ANAP.

ABSTRACT

TITLE OF THESIS / TERM PROJECT

Gündoğan, Merve
Master Thesis
Political Science and Public Administration Department
Political Science Programme
Adviser of Thesis: Prof. Dr. H. Aliyar Demirci

July 2017, 107 Pages

This thesis discusses Agâh Oktay Güner who had been an important political figure of the Turkish Right for long years. In this way, familial and social factors which affected Güner's political consciousness are considered. Moreover, people who were in touch with Güner are evaluated in order to identify how his conservative identity has shaped. A framework provided to his world of ideas. The political transformation that Güner experienced is revealed by taking into consideration his affiliation with several different parties. The political status of MHP before 1980 is determined and Güner's political life in this party, including his service as a deputy and minister, is investigated. Güner aimed to connect nationalist idea with Islam in areas like politics, culture, economics and international affairs, and this line of thought has been a fundamental starting point of him. The influence of the military coup in 12 September 1980 is explained and its reflections on nationalist camp and of course Agâh Oktay Güner are critically discussed. The aforementioned military coup's influence on Turkish politics as well as nationalist actions has shaped the preferences of Güner in selecting his political party. Continuing his political life on the side of ANAP, liberal elements became dominant and nationalist-conservative elements became more and more restricted in Güner's political identity. In this thesis, it is aimed to put forward a general view of how Güner differed from his party's i.e. MHP's pre-80 policy, and embraced a line that ANAP-DYP deployed.

Keywords: Agâh Oktay Güner, Nationalism, MHP, Turkish Right, ANAP.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY FORMU.....	i
ETİK SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AGÂH OKTAY GÜNER

1.1. Agâh Oktay Güner Kimdir?.....	3
1.2. Etkilendiği Çevre.....	6
1.2.1. Aile Etkisi.....	6
1.2.2. Türk Ocakları	9
1.2.3. Devlet Planlama Teşkilatı.....	13
1.3. Etkilendiği Kişiler	17
1.3.1. Nazik Erik	17
1.3.2. Sâmiha Ayverdi	19
1.3.3. Tevfik İleri	20
1.3.4. Tahsin Demiray	21
1.3.5. Adnan Menderes	21
1.3.6. Osman Bölükbaşı	22
1.3.7. Necip Fazıl Kısakürek	23

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLİYETÇİ SİYASET

2.1. Milliyetçi Düşüncenin Oluşumu ve Tarihi Gelişimi	25
2.2. Türk Milliyetçiliği ve Kurumsallaşması	31
2.2.1. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden Milliyetçi Hareket Partisi'ne.....	34
2.2.2. MHP'nin TBMM'ye Girişi ve Milliyetçi Cephe Hükümetleri Dönemi	37
2.3. Türkiye'de 12 Eylül 1980 Öncesi Dönemde Sağcı Olmak	40
2.4. MHP'de Agâh Oktay Güner	43
2.4.1. İktisat ve Kültür Emperyalizmi	44
2.4.2. Ekonomi Anlayışı: İsrar Ekonomisinden Verim Ekonomisine	46
2.4.3. Türkiye-Avrupa İlişkilerine Bakış	51
2.4.4. Devletçilik ve Milliyetçilik Görüşleri	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

12 EYLÜL 1980 SONRASI GELİŞMELER

3.1. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi	60
3.1.1. 12 Eylül'ün MHP Tarafından Algılanması ve Etkileri	61
3.1.2. MHP Genel Başkan Yardımcısı Agâh Oktay Güner'in Savunması	63
3.2. Milliyetçi Harekette Ayrışmalar	68
3.3. Anavatan Partisi'nin Kurulması	71
3.3.1. İdeolojik Boyut	74

3.3.2. Ekonomik Boyut	77
3.4. Anavatan Partisinde Agâh Oktay Güner	79
3.5. Doğruyol Partisi'nde Agâh Oktay Güner	89
3.6. 2002 Sonrasında Agâh Oktay Güner	90
SONUÇ	94
KAYNAKÇA	98
ÖZGEÇMİŞ	107

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomi Topluluğu
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
AT	Avrupa Topluluğu
ATO	Ankara Ticaret Odası
BBP	Büyük Birlik Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DemP	Demokratik Parti
DP	Demokrat Parti
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSP	Demokratik Sol Parti
DYP	Doğru Yol Partisi
GİK	Genel İdare Kurulu
IDP	Islahatçı Demokrasi Partisi
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülü
MÇP	Milliyetçi Çalışma Partisi
MDP	Milliyetçi Demokrasi Partisi
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
OP	Ortak Pazar
RP	Refah Partisi
SHP	Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TARİŞ	Tarım Satış Kooperatifleri Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESAV	Türkiye Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

GİRİŞ

Türk siyaset tarihinde Türk milliyetçiliği konusu her zaman tartışmalı olmuştur. Türk milliyetçiliğinin birliktelik idealinden kaynaklanan bir duygu durum olarak ele alınmasının yanında ideolojik bir kavram olarak kullanılması, tek bir tanım yapılmasını güçleştirmiştir. Türk milliyetçiliğiyle ilgili farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Milliyetçilik Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin resmi ideolojisi haline gelmiş, bazı siyasal partilerin de hareket noktasını oluşturmuştur. Milliyetçi siyaset özellikle bürokrasi ve akademi kökenli önemli simalar yetişmiştir. Bu çalışma milliyetçi siyasetin önemli isimlerinden Agâh Oktay Güner'i özellikle fikirleriyle ele almaya dönüktür.

Agâh Oktay Güner'in kişiliğinin gelişmesinde, fikir dünyasının şekillenmesinde ve siyasal bilincinin oluşmasında sahip olduğu aile yapısı, yaşadığı yerin sosyo-politik durumu ve temasta bulunduğu kişi ve kurumların özellikleri belirleyici olmuştur. Kendisinin siyasal bilinç oluşturmada etkili olan çevresel faktörlerin başında üniversite öğrencilik yıllarında katıldığı Türk Ocakları gelmiştir. 1967-71 yılları arasında çeşitli konumlarda görev aldığı Devlet Planlama Teşkilatı da Güner'in teknokrat bir birikim edinmesine yardımcı olmuştur. Güner'in üzerinde belirleyici ve kalıcı etkiler bırakan, Türk sağının önemli simalarıyla etkileşimde bulunması, O'nun fikri arka planını anlamamıza yardımcı olmuştur. Nazik Erik, Güner'in tasavvufi yönünün gelişimini sağlamış, edebiyat tarihini milli kültürün temel taşlarından biri olarak değerlendiren muhafazakâr Nihat Sami Banarlı'dan Yahya Kemal'i öğrenmiş, hukuk ve sosyal meseleler hakkında da akademik camianın önemli simalarından, hukukçu ve fikir adamı Ali Fuat Başgil'den istifade etmiştir.

Kendisi Ankara iş dünyasının etkin kurumu Ankara Ticaret Odası'nda genel sekreterlik yapmış, Türk bürokrasisinde AP döneminde üst düzey bürokrat olarak çalışmış, iş dünyasının içinde yer almış, 1977'de MHP milletvekili seçilip bakanlık görevini yürütmüş, darbeden sonra cezaevine girmiş, 1983 sonrasında iş dünyasında danışman olarak çalışmış bilahare tekrar siyasete dönmüş ve merkez sağ siyasetin büyük partileri olan ANAP ve DYP'de milletvekilliği yapmıştır.

Dolayısıyla 1960'lardan 1990'lara Güner, akademi, bürokrasi, ticaret dünyası ve siyasette sorumluluklar almıştır. Bütün bu süreç içinde Güner'in siyasi, kültürel ve ekonomik alanlardaki fikri dönüşümleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Tezin temel kaynaklarını; Agâh Oktay Güner'in kitapları, farklı dönemlerde farklı gazetelerde yayımlanan kitaplaştırılmış makaleleri ve tercüme eserleri

oluşturmaktadır. Bu makaleler kendisinin fikri serüvenini sergilemek bakımından önem arz eder. Kendisiyle ilgili internetten ulaşılan siteler, röportajlar ve bazı gazeteler yardımcı kaynaklar olarak kullanılmıştır. Agâh Oktay Güner’i mensubu olduğu siyasî ekolde bir yere oturtabilmek için Türk sağının evrimine dair okumalar yapılmıştır. Şüphesiz bir siyasî şahsiyeti ya da bir fikir insanını böyle bir teze konu ederken bu kişinin özgeçmişini, kendisini etkileyen kişileri, ortamı tanımlamak, Türkiye konjonktürünü yansıtmak şarttır.

Agâh Oktay Güner ile sadece telefon konuşması yapılmış, ancak bu görüşme bir mülakata dönüştürülemediği. Kendisinin fikirlerinin çerçevesini oluşturmak ve dönüşümlerini anlamak ve bunları bir yere oturtmak zaman almıştır. Bundan dolayı özellikle hayat hikâyesinin farklı aşamalarında eksikler söz konusudur. Ayrıca Güner’in bugünkü Türkiye’de Devlet Bahçeli yönetimine mesafeli duran ancak milliyetçi sağın önemli yayın organı Yeni Çağ gazetesindeki perspektifiyle ANAP-DYP dönemi arasındaki farklılıklar yeterli ölçüde çözümlenememiştir.

Tezin birinci bölümünde; Agâh Oktay Güner’in ayrıntılı özgeçmişine yer verilmiştir ve fikirlerinin oluşmasında belirleyici olan etkenler araştırılmıştır. Siyasî bilincinin oluşmasında gerek aile etkisi gerekse yaşadığı çevre ile temasta bulunduğu kişi ve kurumların etkisi ayrıntılı olarak incelenmiştir. Milliyetçi siyaset başlıklı ikinci bölümde ise, milliyetçi düşüncenin oluşumu ve gelişimiyle ilgili teorik bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Türk milliyetçiliğinin kurumsallaşması ve CKMP’den MHP’ye geçirdiği evrim açıklanmış, MHP’nin 20. yüzyılda siyasal hayattaki konumu belirlenerek Güner’in MHP’de siyaset yaptığı yıllar araştırılmıştır. Son olarak üçüncü bölümde ise, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin sağ siyaset ve Agâh Oktay Güner üzerindeki etkisi tartışılarak, parti tercihini ANAP’tan yana kullanan Güner’in siyasî, kültürel ve ekonomik görüşlerine değinilmiştir. Kendisinin ANAP-DYP döneminde benimsediği düşünceleri ve çizgisiyle 12 Eylül öncesi MHP hareketi içinde benimsediği düşüncelerden nasıl farklılaştığı, nasıl bir değişim geçirdiği hakkında genel bir kanıya varılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AGÂH OKTAY GÜNER

1.1. Agâh Oktay Güner Kimdir?:

Türk siyasetinde önemli bir isim olan Agâh Oktay Güner, 1937 yılında Bayburt'ta dünyaya gelmiştir. Konya'da büyüyen Güner ilk, orta ve lise tahsilini burada tamamlamıştır. Güner, mezunları arasında aralarında Turgut Özal, Işın Çelebi gibi önemli sîmâların da bulunduğu Konya Lisesi'nden mezun olmuştur.¹ Güner'in babası, Konya'da veteriner teknisyenliği yapmıştır. Baba tarafı Balkanlar'dan Kırım'a, Kırım'dan Kafkasya'ya, oradan da Bayburt'a gelmiş bir akıncı ailesidir. Anne tarafı ise Buhara'dan aşiretleriyle Bayburt'a gelmiştir.

İlk, orta ve lise tahsilini Konya'da tamamladıktan sonra 1954 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne giren Agâh Oktay Güner, Ankara'da kendisine sosyal bir çevre edinmiştir. Bunlardan biri, Türk Ocağı muhitidir. 1957 yılında Türk Ocağı Müdürlüğü görevine getirilen Sadettin Bilgiç, aralarında Agâh Oktay Güner, Şadi Pehlivanoğlu'nun da bulunduğu pek çok ismi Ocak çatısı altında bir araya getirmiştir.² Güner'in Türk Ocakları ile münasebetinin başlangıcının da 1954-1957 yılları arasında olduğunu düşünebiliriz. 1959 yılında Türk Ocağı Başkanı Şadi Pehlivanoğlu Güner'i, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisiyken 'ocağın en kabiliyetli genci' olarak Nazik Erik ile tanıştırmıştır. Güner'in hayatında çok önemli bir yer tutan Nazik Erik, kültürel birikimi yanında tasavvufi yönüyle de birçok öğrencisi gibi Agâh Oktay Güner'in de gelişmesine, ilerlemesine büyük katkılarda bulunmuştur.³ Bundan dolayı Güner'in şahsiyetinin oluşumunda ailesi ve yaşadığı çevreyle adı anılması gerekenlerin başında Nazik Erik gelmelidir, denilebilir.

Agâh Oktay Güner, 1954 yılında girdiği Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra askerlik yükümlülüğü kapsamında altı ay Ankara'da yedek subay eğitimi almıştır. 27 Mayıs Darbesi sabahı İsmet İnönü'nün evinin muhafazası görevi verilen Güner, darbenin pek çok yönünü o günkü nöbetinde yaşadığını söylemiştir.⁴ Askerlik görevine daha sonra İstanbul'da devam eden Güner, bu süreçte Nazik Erik ile

¹ http://www.konyayenigun.com/haber/95308/Konya_Lisesi.html. [07.10.2014].

² Sadettin Bilgiç, *Hatıralarım*, Ankara 1998, s. 43.

³ Gazanfer Sanlıtop, *Gönül Dostu Nazik Hoca*, İstanbul 2013, s.105-107.

⁴ a.g.e., s. 106.

mektuplaşmış; Sâmiha Ayverdi, Ali Fuat Başgil ve Nihat Sami Banarlı'yı ziyaret edip sohbetlerini dinleme fırsatı bulmuştur. Zaman zaman bu halkaya Nihal Atsız, Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ı da ekleyip, Türkiye'nin bu önemli düşünürleriyle konuşma, tartışma, bilgi alışverişinde bulunma imkânına erişmiştir.⁵ Bu sohbet ve iştiraklerin Güner'in düşünceleri üzerindeki etkileri çok önemlidir. Sâmiha Ayverdi'nin tarihî ve tasavvufî sohbetlerine katılan Güner, edebiyat tarihini milli kültürün temel taşlarından biri olarak değerlendiren muhafazakâr Nihat Sami Banarlı'dan Yahya Kemal'i öğrenmiş, hukuk ve sosyal meseleler hakkında da akademik camianın önemli simalarından, hukukçu ve fikir adamı Ali Fuat Başgil'den istifade etmiştir.⁶ Birlikte bulunduğu ve sohbetlerine katıldığı bu şahsiyetler Türk sağının, milliyetçi-muhafazakâr muhitlerin önemli simalarıdır ve pek çok Türk genci üzerinde olduğu gibi Güner üzerinde de belirleyici ve kalıcı etkiler bırakmışlardır.

Askerliği bitirdikten sonra Konya'ya dönüp avukatlık yapmayı planlayan Agâh Oktay Güner'i hocası Nazik Erik, Ankara'da kalıp doktora yapması için teşvik etmiştir. Avrupa'da doktora yapmak için pek çok devlet bursu sınavlarına girmiş, çok az puanlarla kaybetmiş fakat hiç vazgeçmemiştir. Bu arada doktora yapma azmi dolayısıyla Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü sınavına girip, burayı birincilikle kazanmıştır. Bu Enstitü'yü bitirerek 'Kamu Yönetimi Uzmanı' olmuştur. 1968 yılında DPT adına girdiği sınavda Birleşmiş Milletler Bursu kazanarak iki yıl süren bir eğitim için Fransız Planlama Yüksek Okulunda öğrencilik yapmış ve 'Planlama Uzmanı' diploması almıştır.⁷ Eş zamanlı olarak Paris Sorbonne Üniversitesi'nde doktora yapmış, 'İktisadi Devlet Teşekkülleri ve İktisadi Kalkınma' konulu tezi savunarak ekonomi doktoru unvanını elde etmiştir. Doktora tezini⁸ 1978 yılında kitaplaştırmıştır.

Agâh Oktay Güner, 1967-1971 yılları arasında Devlet Planlama Teşkilatı'nın çeşitli kademelerinde görev almıştır. DPT uzmanlığı ve şube müdürlüğü yapan Güner, 1971-1975 yılları arasında Ankara Ticaret Odası Genel Sekreterliği görevinde bulunmuştur. Güner, 1975 yılında Başbakan Süleyman Demirel tarafından o dönemlerde İç ve Dış Ticaret Teşkilatı, TOBB, TARIŞ başta olmak üzere bütün birliklerin Ziraat Bankası ile Halk Bankası'nın da bağlı bulunduğu Ticaret

⁵ www.nazikhoca.com/nazik-erik-hayati-eserleri-fikirleri-fikir-dunyasi/66. [07.10.2014].

⁶ www.nazikhoca.com/nazik-erik-hayati-eserleri-fikirleri-fikir-dunyasi/66. [07.10.2014].

⁷ Mustafa Asım Mutlu, "Agâh Oktay Güner ile Söyleşi", *Türk Yurdu*, Cilt:30, Sayı:277, Ankara 2010, s. 70.

⁸ Agâh Oktay Güner, *Türkiye'nin Kalkınması ve İktisadi Devlet Teşekkülleri*, İstanbul 1978.

Bakanlığı'nda Müsteşarlık görevine getirilmiştir.⁹ Ayrıca Milli Prodüktivite Merkezi Yönetim Kurulu Başkan Vekilliği ve Türk Standartlar Enstitüsü İlim Kurulu Başkanlığı da yapan Güner aynı zamanda Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde öğretim üyesi olarak çalışmıştır.

Agâh Oktay Güner 1977 yılında Sâmîha Ayverdi'nin yönlendirmesiyle MHP'ye üye olmuş ve o yıl MHP listesinden Konya milletvekili olarak parlamento'ya girmiştir.¹⁰ 16. yasama dönemi MHP'li milletvekilleri¹¹ arasında ekonomi alanında uzmanlığı olan tek isim Güner'dir. Nevzat Köseoğlu, Cengiz Gökçek gibi hukukçu isimlerin yanında MHP grubunda Harbiye kökenliler dikkat çekmektedir.¹² Güner, 1977 yılında Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel başkanlığında 21.07.1977 tarihinde kurulan ve bir yıldan daha az bir süre sonra 05.01.1978 tarihinde bozulan 2. Milliyetçi Cephe Hükümeti'nde Ticaret Bakanlığı yapmıştır.

Bakanlık görevi sona erdikten sonra Strasburg'da Avrupa Konseyi Parlamentosu Üyeliği ve Avrupa Parlamentosu Bütçe Komisyonu Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Güner, Bütçe Komisyonu Başkanlığı görevi dolayısıyla konsey üyesi ülkelerin Başbakanlarıyla tanışıp Avrupalı devlet adamlarının Türkiye hakkındaki görüşlerini öğrenme imkânı bulmuştur.

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra açılan 'MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası'nda birçok parti yöneticisiyle beraber yargılanmıştır. Hakkında idam cezası istenen Güner, bu davadan beraat etmiştir. Güner tahliye edildikten sonra ağır ceza kapsamına giren bir suçla yargılandığı için herhangi bir devlet kurumunda çalışmamıştır. On dört sene özel sektör kuruluşlarına ekonomi danışmanlığı yaparak geçimini sağlayan Güner, ilerleyen yıllarda aktif politika hayatına devam edebilmiştir.¹³

1995 seçimlerinde Anavatan Partisi'nden Ankara milletvekili seçilen Güner, Genel Başkan Yardımcılığı yapmıştır. 1996 yılında yaklaşık 3,5 ay süren ANAP-DYP koalisyon hükümetinde Kültür Bakanlığı görevi üstlenen Agâh Oktay Güner, 1999

⁹ Agâh Oktay Güner, "Süleyman Demirel", *Yeniçağ*, 18.06.2015.

¹⁰ Özcan Ergiydiren, *Hayâli Cihan Değer Sâmîha Ayverdi ile Hatıralar*, İstanbul 2009, s. 349.

¹¹ 16. Dönem MHP Milletvekilleri: Alparslan Türkeş (Harp Okulu, Harp Akademisi), Necati Gültekin (Harp Okulu, Subay), İhsan Karaçam (Harp Okulu, Subay), İhsan Kabadayı (Harp Okulu), Mehmet İrmak (Ankara Üniv. Hukuk Fak.), Cengiz Gökçek (Ankara Üniv. Hukuk Fak.), Mehmet Yusuf Özbaş (Ankara Üniv. Hukuk Fak.), Nevzat Köseoğlu (İstanbul Üniv. Hukuk Fak., İktisat Fak. Gazetecilik Enstitüsü), Faruk Demirtola (İstanbul Üniv. Tıp Fak.), Sadı Somuncuoğlu (Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi), Ali Fuat Eyüboğlu (Gazi Eğitim Enstitüsü), Mehmet Tahir Şaşmaz (İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü).

¹² https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt2/index.html. [20.02.2017].

¹³ Mustafa Asım Mutlu, "Agâh Oktay Güner ile Söyleşi", *Türk Yurdu*, Cilt:30, Sayı:277, Ankara 2010, s. 77.

seçimlerinde ANAP Balıkesir milletvekili seçilmiştir. ANAP'tan istifa eden Güner, 2002 yılında Doğru Yol Partisi'ne katılmıştır.

Agâh Oktay Güner'in çok sayıda eseri bulunmaktadır. Bunlar; *İsraf Ekonomisi* (1975), *Verim Ekonomisi* (1977), *Dost Gözüyle* (1988), *Türkiye'nin Kalkınması ve İktisadî Devlet Teşekkülleri* (1978), *İnsan ve Siyaset* (1991), *Savunma* (1991), *Milli Ülkü Mecliste* (1978), *Hüzün ve Kudret Mesleği Notları 1-2* (1996), *Azmettiriciye "Rica" Politikası* (2006), *Kültür ve Kalkınma* (1996) dır. Bunların ekonomiyile ilgili olanları telif kitaplarıdır. Diğerlerinin bir kısmı gazete yazılarından derlenmiş, bir kısmı meclis konuşmalarından oluşturulmuştur. Raymond Aron'un *Sanayi Toplumu*, Jacques Austruy'un *Kapitalizm, Marksizm ve İslam* ve Hans Kohn'un *Panislavizm ve Rus Milliyetçiliği* eserlerinin çevirisini yapmıştır.

Halen Türkiye Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Başkanlığını yürüten Agâh Oktay Güner, on dört yıl Tercüman Gazetesi'nde, dört yıl Türkiye Gazetesi'nde köşe yazarlığı yapmıştır.¹⁴ Hâlen Yeniçağ Gazetesi'nde haftada bir yazıları yayımlanmaktadır. Evli ve 5 çocuk babasıdır.

1.2.Etkilendiği Çevre:

Bir insanın kişiliğinin gelişmesinde, fikir dünyasının şekillenmesinde ve siyaset bilincinin oluşmasında aile yapısı, yaşadığı yerin sosyo-politik durumu ve temasta bulunduğu kişi ve kurumların özellikleri belirleyici olabilmektedir. Bu çerçevede Agâh Oktay Güner'in siyaset bilincinin oluşmasında etkili olan çevresel faktörler şu şekildedir:

1.2.1. Aile Etkisi:

Agâh Oktay Güner'in baba tarafı Balkanlar'dan Kırım'a, Kırım'dan Kafkasya'ya, oradan da Bayburt'a gelmiş bir akıncı ailesidir. Anne tarafı ise Buhara'dan aşiretleriyle Bayburt'a gelmişlerdir. Anne tarafının erkeklerinin hacı, hoca, âlim; baba tarafınıninkilerin de akıncı oluşunun, Güner'in milli ve dini hassasiyetlerinin oluşumunda etkisi vardır.¹⁵ Ailenin sahip olduğu tarihi birikim, bu birikimde hem dini hem de milli hassasiyetlerin varlığı, onun daha başlangıçta kültürel olarak geleceğini de önemli ölçüde etkilemiştir, denilebilir.

Güner'in vatanına olan bağlılığının arkasında yatan sebeplerden birini de anne ve babasının göçmen kökenli olması oluşturabilir. Göçmenliğin psikolojisi hakkında yazan Zürcher, Balkan vilayetlerinde doğan tüm Jön Türk subay ve memurlarının yurtlarını kaybedip, Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli yerlerinde göçmen durumuna

¹⁴ www.tbmm.gov.tr. [20.02.2017].

¹⁵ www.nazikhoca.com/nazik-erik-hayati-eserleri-fikirleri-fikir-dunyasi/66. [07.10.2014].

düştüklerini ve bu durumun eski topraklarını kurtarma duygusu geliştirmedığı aksine Anadolu'yu anavatan olarak benimsediklerini belirtmiştir.¹⁶ Göçmen kökenli olan kimselerin milli kimlik konusundaki hassasiyetleri bu açıdan dikkat çekicidir.

Agâh Oktay Güner'in fikri ve şahsi yapısının temelinde ailesinden aldığı değerlerin en büyük etken olduğu söylenebilir. Bu önermeyi Gerard Mendel'in şu tespiti desteklemektedir: Mendel'e göre, çocuk kendi benliğini kazanmadan önce ilk annenin sonra babanın egemen olduğu birtakım simgelerin etkisi altında kalmaktadır.¹⁷ Böylece aile, kültürün hem oluşumu hem de iletilmesi üzerinde önemli bir ağırlığa sahiptir.

Yapılan çeşitli araştırmalarda siyasal toplumsallaşmanın çok erken yaşlarda başladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir çocuğun 11-13 yaş dönemlerinde soyut düşünce yetenekleri gelişmeye başlamakta, siyasal görüşleri biçimlenmektedir. 15 yaş, biçimlenme döneminin ulaştığı son aşamalardan biri olup bundan sonra düşünce yapısında büyük değişiklikler değil, içerik zenginleşmesi ve olgunlaşma gerçekleşmektedir.¹⁸ Hyman'e göre de, "bireyler siyasal tutumlarını yaşantılarının çok erken bir döneminde ve bir bütün olarak öğrenir, sonradan da bu tutumlara sadık kalırlar."¹⁹ Buna göre millî ve dinî bazı temel değerlerin oluşumunda öncelikle aile etkisini düşünmek mümkündür. Bu görüşler çerçevesinde, bazı temel değerlere sıkı bir biçimde bağlı bir aileye mensup olan Güner'in aile etkisi ile ilgili fikrî arka planını da böylelikle anlayabilmekteyiz. Aile fertlerinin birbirlerine olan bağlılığı da bu etkileşimi pekiştirmektedir.

Kendi ifadesine göre Güner'in anne ve babası, yobazlıktan nefret eden, dini gerekleri sonuna kadar yerine getiren insanlardır. Nitekim Agâh Oktay Güner, hem siyasi bir kişilik hem de gündelik hayat açısından dini söylem ve pratikleri dikkate alındığında yobazlıkla mücadele eden, hem Doğu'yu hem de Batı'yı bilen modern ama muhafazakâr bir portre çizmiştir. Güner'in hayatında çok önemli bir yer tutan diğer insan, babaannesidir. Çocukluk yıllarından başlayarak yirmi iki sene aynı odada yaşayıp sabretmeyi, karakterli olmayı, gıybet etmemeyi öğrendiği babaannesi, Birinci Dünya Savaşı'nda birçok şehit veren bir ailenin gelinidir.²⁰ Güner'in vatan, millet, bayrak aşkı da ailenin şehitler vermesiyle açıklanabilir. Şehitliğin askerlik ile olan münasebeti dolayısıyla askerlik mesleğine bir sevgi ve saygı beslemektedir.

¹⁶ Erik Jan Zürcher, "Jön Türkler Sınır Bölgelerinin Çocukları", *Savaş, Devrim ve Uluslaşma Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi: 1908-1928*, İstanbul 2005, s. 153.

¹⁷ Maurice Duverger, *Siyaset Sosyolojisi*, İstanbul 1995, s. 99.

¹⁸ Türker Alkan, *Siyasal Toplumsallaşma*, Ankara 1979, s. 32.

¹⁹ Maurice Duverger, *Siyaset Sosyolojisi*, İstanbul 1995, s. 102.

²⁰ www.nazikhoca.com/nazik-erik-hayati-eserleri-fikirleri-fikir-dunyasi/66. [07.10.2014].

İki kardeşi olan Agâh Oktay Güner'in kız kardeşi Günay (Güner) Önsöz; (1977) Stuttgart'da Eğitim Müşavirliği görevinde de bulunmuş olan Salih Zeki Önsöz'ün eşidir ve vatansever bir öğretmendir.²¹ Güner ve kardeşlerinin sahip olduğu aile yapısının, onların muhafazakâr-milliyetçi düşünce ve kişiliklerinin oluşmasında önemli etkileri olmuştur.

Güner Necip Fazıl Kısakürek'i, babasının takip ettiği Büyük Doğu Dergisi'nden öğrenmiş ve tesirinde kalmıştır. Necip Fazıl Kısakürek'in 17 Eylül 1943'te yayımlamaya başladığı Büyük Doğu Dergisi 5 Haziran 1978'e kadar aralıklarla yayın hayatına devam etmiştir. Büyük Doğu Dergisi, tek partili dönemin laiklik vurgusu ve İslâm'a mesafeli yaklaşımından sonra, İslâm ve Türk milliyetçiliğinin buluşturulmasını sağlayan, dönemin ilk İslâmi dergisi olması bakımından büyük önem taşımaktadır.²²

Kuşkusuz Agâh Oktay Güner'in fikriyatının şekillenmesinde aile faktörünün etkisi kadar yaşadığı çevrenin de rolü vardır. Çocukluk yıllarını Konya'da geçirmiş ve Meclise 1977 senesinde Konya milletvekili olarak girmiş Güner için bu şehir büyük önem taşımaktadır. Konya'da, 1960'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar olan süreçte genel ve yerel seçimlerde merkez sağ partilerin ağırlığı dikkat çekmektedir. 1963 ve 1968 yerel seçimlerinde Adalet Partisi en yüksek oyla birinci parti olmuş ve Adalet Partili isimler merkezde belediye başkanı seçilmiştir.²³ 1973 ve 1977 yerel seçimlerinde ise Konya il genel meclisi bazında birinci parti CHP olurken bu partiyi çok az oy farkıyla sağ tandanslı AP, DemP ve daha sonra MSP ve MHP izlemiştir.²⁴ Bu dönemlerde Konya merkez belediye başkanları sırası ile DemP ve MSP'den seçilmiştir.

1961 ve 1983 yılları arasında yapılan genel seçimlerde yerel seçimlerde olduğu gibi Konya ilinde, çoğunlukla merkez sağ partiler birincilik kazanmıştır.²⁵ Güner'in meclise Konya ilinden girdiği 1977 yılında MHP % 10 oranında oy alırken, kendinden önceki iki parti²⁶ MSP ve AP olmuştur.²⁷ 1973 seçimlerinde MHP Konya'da % 4 oranında oy alıp hiç milletvekili çıkaramazken şimdi % 11 oy oranıyla iki milletvekili

²¹ Sâmiha Ayverdi, *Yeryüzünde Birkaç Adım*, İstanbul 1984, s. 237.

²² Cemil Koçak, "Türk Milliyetçiliğinin İslâm'la Buluşması Büyük Doğu", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 606.

²³ http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=42&yil=1989. [04.03.2017].

²⁴ http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=42&yil=1989. [04.03.2017].

²⁵

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secimler.secim_cevresi_partiler?p_secim_yili=1961&p_il_kodu=42. [19.12.2016].

²⁶ 1977 Konya Genel Seçim Sonuçları; CHP: % 31, AP: % 28, MSP: % 19

²⁷

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secimler.secim_cevresi_partiler?p_secim_yili=1977&p_il_kodu=42. [19.12.2016].

çıkarmıştır. İl bazında Konya'nın seçmeni tercihlerini sağ partilerden yana kullanmıştır. Türk tarihinin en seçkin İslâm şehirlerinden biri olarak görülen Konya, güçlü muhafazakâr yapısıyla dikkat çekmektedir.

1.2.2. Türk Ocakları:

Türk Ocakları, Türk Milliyetçiliği fikrini yaymak üzere teşkilatlanmış, kurumsallaşmasını sağlamak üzere kurulmuş, birçok kez kesintiye uğramasına rağmen günümüze kadar varlığını korumayı başarmış önemli bir Türkçü kuruluştur. Kuruluş çalışmaları 1911 yılında Askeri Tıbbiye Okulu öğrencileri tarafından başlatılmış, dönemin önemli Türkçü aydınlarının da katılımıyla 1912 yılında resmen kurulmuştur.

2. Meşrutiyet ilan edildikten sonra çeşitli iç ve dış olayların sebep olduğu bunalımlar yaşayan Osmanlı Devleti'nde, Türklerin milli bir bilinç oluşturmasının sağlanması için Türk Ocakları büyük bir görev üstlenmiş ve bu görevi yerine getirmiştir. Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhakı, Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Trablusgarp Savaşı gibi olaylar İmparatorlukta derin yaralar açmış, daha önemlisi Osmanlı Devleti'nin mağlubiyeti ile sonuçlanan Balkan Savaşları sonucu Rumeli'nin kaybedilmesi, binlerce Türk'ün katliama tabi tutulması gibi olaylar Türkler arasında büyük bir şok etkisi yaratmış ve Osmanlılık ideolojisinin sonunu getirmiştir.²⁸

Osmanlı Devleti içindeki azınlıklar, Osmanlı Devleti'nden ayrılmak ve ayrı devletler kurmak amacıyla dernekler teşkil etmişlerdir. İşte Türk Ocakları milli varlığı tehlikede görerek, Türk gençleri ve Türkçü aydınların hamlesi ile ortaya koydukları cemiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁹

Türk Ocağının kurucu heyeti Mehmet Emin, Ahmet Ferit, Ahmet Ağaoğlu ve Fuat Sabit; geçici idare heyeti Mehmet Emin (Reis), Yusuf Akçura (II. Reis), M. Ali Tevfik gibi aydınlardan oluşmuştur. Ocağın ilk başkanı Ahmet Ferit (Tek) 1914 yılında Türk Ocağının amaçlarını şöyle anlatmaktadır:

“Türk' ün maruz olduğu sefaletleri gidermek, onu duçar olduğu hastalıklardan kurtararak zinde ve faal bir hale koymak tufengi omzunda serserilik etmekten çekinerek, çitine, çubuğuna, destgâhına, katarına, dükkânına, pazarına sevk etmek ve bu faaliyet-i bedeviye ve iktisadiyenin temin edeceği refaha müsteniden onu okutmak, yükseltmek ve çoğaltmak, vatanında teksif ve takviye ile cidal ve rekâbete müsait bir seviyeye çıkarmaktır.”³⁰

²⁸ Yusuf Sarımay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, İstanbul 1994, s. 118.

²⁹ a.g.e., s. 120.

³⁰ a.g.e., s. 138.

Ayrıca Türk Ocaklarının programında, amaçlarını gerçekleştirirken asla siyaset ile uğraşmayacağı ve siyaset üstü bir konumda bulunacağına yer verilmiştir. Fakat gerek Türk Ocaklarının kurumsallaşmaya başladığı ilk yıllarda, gerekse günümüz koşullarında Türklerin milli bilinç kazanması yolundaki faaliyetleri siyaset dışında kalmamıştır.

Türk Ocaklarına dahil olan başta Ziya Gökalp olmak üzere Osmanlı Türkçüleri, başlangıçta Osmanlılık ve daha sonra ağırlıklı olarak İslamiyet'e bağlı milliyetçilik anlayışı ortaya koymuşlardır. Bu milliyetçilik anlayışının Osmanlılık ve İslamcılığı güçlendirici bir mahiyette olduğunu savunmuşlardır. Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğu'na Rusya'dan gelen Türk aydınları, Türk milliyetçiliğinin siyasi düşünce bilincine daha çabuk varmışlardır. Yusuf Akçura başta olmak üzere bu aydınlar, Türklüğe yeni bakış açıları kazandırarak Türkçülüğün daha çok siyasi yönü ile ilgilenmişlerdir. Akçura, Üç Tarz-ı Siyaset'te Osmanlılık anlayışını bir tarafa bırakarak, İslamcılık ve Türkçülük akımlarının hangisinin daha faydalı olabileceği üzerinde durmuştur.³¹

Cumhuriyet döneminde devletin uyguladığı politikalarda Türkçü çizginin izlerine rastlanmaktadır. Örneğin okul şapkalarına, kağıt paralara Bozkurt amblemi yerleştirilmiştir. Bu süreçte milliyetçilik; ulusal ekonominin kurulması, ulusal bir kültüre bağlı ortak kimlik tanımlamasının yapılmasında önemli etken olmuştur.³² Türk Ocaklarının bu dönemde Türk milleti oluşturma çabalarındaki etkinliği dikkat çekicidir.

1931 yılında Türk Ocağı CHP'ye bağlanmış daha sonra da kapatılıp mal varlığı Halkevlerine devredilmiştir.³³ 10 Mayıs 1949 tarihinde Hamdullah Suphi Tanrıöver'in başkanlığında tekrar açılan Türk Ocağının amacı; "Türklüğün yükselmesine, kuvvetlenmesine çalışmak, milli harsın bütün sahalarında gelişmesini sağlamaktır. Türk Ocağı, Türklüğün selamet ve saadetini, insanlığın müşterek selamet ve saadetinde görür." şeklinde belirtilmiştir. Türk Ocakları 1949 yılından günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Agâh Oktay Güner'in Türk Ocakları ile ilgili münasebeti tahminen 1950'lerin ilk yarısından sonra, üniversite öğrenciliği zamanlarına tekabül etmektedir. 1950'lerde Türk Ocakları, DP'deki milliyetçi-muhafazakâr unsurlara yakın olmuştur.³⁴ Bu dönemin özelliklerinden birini de laiklik uygulamalarına yönelik eleştirilerin artması

³¹ *a.g.e.*, s. 167-168.

³² AYTEKİN ERSAL, *Türk Ocakları ve Siyaset*, Ankara 2004, s. 32.

³³ YUSUF BAYRAKTUTAN, *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları*, Ankara 1996, s. 107.

³⁴ FUSUN ÜSTÜNEL, "Türk Ocakları", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s.266.

oluşturmuştur. Dönemin Türk Ocakları Başkanı Osman Turan; dini, medeniyetin kurucusu olarak görür ve “Türkler İslamiyet’i benimsedikleri için millet olarak varlıklarını koruyabilmişler ve cihan hâkimiyetini kurabilmişlerdir.” demiştir.³⁵ Güner de, medeniyet içindeki problemlerin sadece dünyevi değil manevi değerlerin de yardımıyla çözümlenebileceği kanısındadır. O’na göre, sanatın ruhu idrak etmesi bile dünyanın yanında ahiretin varlığının bilincine ermesiyle mümkündür.³⁶

1950’li yıllarda Türk Ocaklarında dil meselesi ile ilgili eleştirilerin sıklıkla yaşanması, Türk dilinin kısırlaşmaya itildiği düşüncesi ağırlık taşımaktadır. Türk Milliyetçiliğinin en önemli hareket noktası Türkçedir. Bir milletin kültürünün hem kurucu hem de taşıyıcı unsuru dildir. Bir bakıma milleti yaşatan ve onun ruhunun ifadesi olan sanat, edebiyat, düşünce, bilim bütünüyle dil ile kurulmakta ve dil ile yaşamakta ve dil sayesinde bir gelenek oluşmaktadır. Milletten geçmiş ile konuşma özgürlüğü olan gelenek, dil sayesinde mümkün olmaktadır. Bu bakımdan dili zayıflatıcı her harekete karşı bir tepki oluşması doğaldır. Mesela, dönemin Türk Ocakları çevresince Türk dilinin Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri ile kıyaslanmayacak derecede zayıflatılmaya çalışıldığı belirtilmiştir.³⁷

Milliyetçi siyasette komünizmle mücadele her zaman öncelikli konulardan biri olmuştur. Türk Ocaklarında da anti-komünist mücadele anlayışına ait yaklaşımlar dikkat çekicidir. Özellikle 1950’lerin sonlarında Türk Ocakları Soğuk Savaş dinamiğinin açığa çıkardığı bir anti-komünist yayın anlayışıyla canlanmıştır.³⁸ Osman Turan bu konuyla ilgili düşüncelerini şöyle açıklamaktadır:

“...Türk milliyetçiliği ile birlikte Türk Ocağının, fikir ve kültür temeli üzerinde mücadele edeceği başlıca mevzulardan biri hiç şüphesiz solcu ve materyalist cereyanlardır. Maddi olmaktan daha fazla manevi sefalet içinde filizlenen, cemiyetin ahlak ve mefkûre nizamının dayandığı kıymetlerin sarsılması ile kuvvetlenen komünizmle mücadele Türk Ocağına eski kudretini fazlasıyla iade edecek bir husustur...”³⁹

Türk Ocaklarının komünizmle mücadele ile ilgili yaklaşımları, iktidarda olan Demokrat Parti’nin politikaları ile de uyumaktadır. Hükümetin aldığı tavır, Türk Ocakları tarafından da olumlu karşılanmıştır.

27 Mayıs 1960 Darbesi’nin yarattığı süreçte DP milletvekili olduğu için yargılanmak üzere tutuklanan Osman Turan yerine, Türk Ocakları başkanlığına Necati

³⁵ Aytekin Ersal, *Türk Ocakları ve Siyaset*, Ankara 2004, s. 39.

³⁶ Ağâh Oktay Güner, *İsraf Ekonomisi*, İstanbul 1977, s. 206.

³⁷ Aytekin Ersal, *a.g.e.*, s. 45.

³⁸ Füsun Üstünel, “Türk Ocakları”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s.266.

³⁹ Aytekin Ersal, *Türk Ocakları ve Siyaset*, Ankara 2004, s. 49.

Akder getirilmiştir. Türk Yurdu'nun Haziran 1960 sayısı, "Kahraman ordumuzun memleketteki huzursuzluğa son verip, idareyi ele almasını candan tebrik ederiz." ibaresiyle çıkmıştır. Darbeden sonra derginin yazar kadrosunda yer alan Nurettin Topçu, Nihal Atsız, Erol Güngör, Mümtaz Turhan, Ali Fuat Başgil gibi Agâh Oktay Güner'in de sohbetlerine katılıp, konferanslarını dinleme fırsatı bulduğu ve onu büyük ölçüde etkileyen Türkçü entellektüel isimlerin makalelerinin yayınına son verilmiştir.⁴⁰ 27 Mayıs sürecinin getirdiği etkilerle dergi, yeni bir anlayış ve yazar kadrosuyla yayın hayatına devam etmiştir.

Türk Ocakları Başkanı Necati Akder, 27 Mayıs'ı inkılap olarak görür ve DP'yi demokrasi prensibi ile hürriyet fikrini çatıştırmakla suçlar. 27 Mayıs 1960'ta ordunun siyasete müdahalesi ile başlayan süreçte Türk Ocakları Mart 1959'dan itibaren geliştirmeye çalıştığı muhafazakâr siyaset anlayışını terk ederek inkılapçı bir çizgiye dönmüştür.⁴¹ Yani Türk Ocaklarındaki başkan değişikliği, yansıttıkları fikirler bakımından değişiklik geçirmiş, muhafazakârlıktan inkılapçılığa evrilmiştir.

Türk Ocakları 1970'li yıllarda hukuki olarak varlığını devam ettiren fakat içtimaî olarak etkisini yitirmiş bir dernek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ocakların yeniden güç kazandığı yıllar Turgut Özal'ın iktidar yılları olmuştur.⁴²

Turgut Özal: "Türk Ocaklarının tarif ettiği milliyetçilik anlayışı bizim inandığımız milliyetçilik anlayışdır. Ekonomik meselelerimizi milliyetçi muhafazakâr görüşlerimizle çözdük." diyerek Ocaklara olan yakınlığını belirtmiştir.⁴³ Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi Türk Ocakları milliyetçi-muhafazakâr çizgide ANAP iktidarı ile buluşmuştur.

1980'den sonra Türk Ocaklarında Türk-İslam Sentezine yönelik söz konusu olmuştur. Kültür, medeniyet, millet gibi kavramlara yaklaşımlar açısından bakıldığında sentezi ortaya koyan Aydınlar Ocağı çevreleri ile Türk Ocaklarına bağlı aydınlar arasında fark görmek çok zordur. Örneğin Aydınlar Ocağı Başkanı Süleyman Yalçın: "Tarihte Türk'ü Türk yapan iki unsur var: Biri dili, diğeri İslam." demiştir. Aynı konuda İstanbul Türk Ocağı Şubesi Başkanı Cezmi Bayram: "Milliyetimizin mümeyyiz vasfı Türkçe ve İslamiyet'tir." demiştir.⁴⁴

⁴⁰ a.g.e., s. 58.

⁴¹ a.g.e., s. 62.

⁴² a.g.e., s. 96.

⁴³ a.g.e. s. 99.

⁴⁴ a.g.e., s. 115.

Türk Ocaklarının AT'ye giriş hususunda milli kültürün geleceği noktasındaki endişeleri artarak devam etmiş ve bu birlikteliğin Türklüğün yok oluşu anlamına gelebileceği konusunda çeşitli değerlendirmelerde bulunulmuştur. 1996 yılında Türk Ocakları Başkanı Nuri Gürgür, Türkiye'nin AT ile kurduğu ilişkilerin batılılaşma macerası ile birlikte yanılığarla dolu bir süreç olarak nitelemiştir.⁴⁵ 1980 öncesinde Ağâh Oktay Güner ise, ülkemizin diğer dünya ülkeleriyle rekabet edebilecek bir güce ulaştırılmasını elzem görmüş ve bunun için de Batının insiyatifinde şekillenen bir siyaset yerine kendi irademizle alınacak kararlar doğrultusunda ilerlemek gerektiğini önemsemiştir. Asıl olan tarihimize, milli ve manevi değerlerimize ve kendi kimliğimize sahip olarak uygulanacak dış politikayla kalkınma yolunda ilerlemektir.⁴⁶

Ağâh Oktay Güner'in Türk Ocakları ile gençlik yıllarında başlayan ilişkisi, 1990'larda bakanlık yaptığı dönemde bazı jestlerle gündeme gelmiştir. Kendisi Türk Ocakları için önemli bir mesele olan Ankara'da Türk Ocakları binası olarak inşa edilen ve 10 Haziran 1931'de Cumhuriyet Halk Fırkası'na devredilen binanın tekrar Ocaklara devri için çabalamıştır. Türk Ocakları, 1996'da bütçeden bazı vakıflara ayrılan yardım ödeneğinden almaya hak kazandığı payla ve 1931'den sonra çeşitli kurumlar tarafından kullanılan ve son olarak Ankara Devlet Resim Heykel Müzesi'ne dönüştürülen Türk Ocakları eski binasının mülkiyetinin derneğe devredilmesine ilişkin bazı ANAP'lı milletvekilleri tarafından hazırlanan yasa önerisi üzerine çıkan tartışmalarla gündeme gelmiştir. O dönemin Kültür Bakanı Ağâh Oktay Güner'i basında yer alan "Gönül borcum, geri vereceğim" yaklaşımı, devir işleminin hukuki boyutunun ötesinde ifade ettiği sembolik anlama da işaret etmekte; Türk Ocakları'nın savunduğu zihniyet dünyasının kişi ve kadrolar aracılığıyla varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.⁴⁷

1.2.3. Devlet Planlama Teşkilatı:

Pek çok önemli ismi bünyesinde barındırmış, devletin en kilit noktalarında eleman yetiştirmiş okul niteliğiyle Türk ekonomisinin en köklü kuruluşlarından biri olmuş Devlet Planlama Teşkilatı'nda Ağâh Oktay Güner, 1967-71 yılları arasında çeşitli konumlarda görev almıştır.

27 Mayıs 1960 Darbesinden sonra, Türkiye'nin yönetimine planlamadan yana olan güçler egemen olmuşlardır. Atilla Karaosmanoğlu, Nur Yalman, Nejat Bengül, Cemal Mihçioğlu gibi isimlerin katılımıyla, Türk planlılığı açısından önemli olan Şinasi

⁴⁵ Aytakin Ersal, *Türk Ocakları ve Siyaset*, Ankara 2004, s. 131.

⁴⁶ Ağâh Oktay Güner, *Verim Ekonomisi*, İstanbul 1977, s. 417.

⁴⁷ Füsün Üstünel, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları*, İstanbul 1997, s. 10.

Orel başkanlığındaki planlama çalışma grubu oluşmuş ve Orel Tasarısıyla Devlet Planlama Teşkilatı 30 Eylül 1960 tarihinde kurulmuştur. Türkiye’de ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın planlı olacağı ve bunu gerçekleştirmek üzere bir Devlet Planlama Teşkilatı kurulacağı maddesi 1961 Anayasası’na girmiştir.⁴⁸ DPT, ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesinde, hükümete yardımcı olacak ve müşavirlik yapacaktır. Teşkilat ayrıca kısa ve uzun vadeli kalkınma plan ve programları hazırlamak ve uygulamakla görevlidir. 1961 Anayasası’nın “Kalkınma Planı ve Devlet Planlama Teşkilatı” başlıklı 129. maddesinde; “İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma plana bağlanır. Kalkınma bu plana göre gerçekleştirilir. Devlet Planlama Teşkilatı’nın kuruluş ve görevleri, planın hazırlanmasında, yürürlüğe konmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar ve planın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler özel kanunla düzenlenir.” olarak belirtilmiştir.

DPT 91 sayılı kanunla Başbakanlık Müsteşarlığı’na bağlanmıştır. Böylece teşkilatın hem özerkliği garanti altına alınmaya çalışılmış hem de teşkilat günlük siyasetten uzak tutulmaya çalışılmıştır.⁴⁹ İlhan Tekeli’ye göre DPT’nin siyasal sistemden bağımsız bir görüntüsü vardır:

“1961 anayasası ve onun oluşturduğu siyasal sistemde seçimler dört yılda bir yapılır. Bu dört yılda siyasal bir program uygulanır. Bir siyasal parti gelir programını uygular. O zaman planı beş yıllık plan değil dört yıllık bir plan olması gerekir. Planın beş yıllık plan olması, planın siyaset dışı olduğunun işaretidir. Birinci planda bir sene geçer, ikincisinde iki, üçüncüsünde üç sene geçer. Bu planın siyaset üstü olmasının göstergesidir.”⁵⁰

Türkiye’de planlı kalkınma 27 Mayıs ile başlamıştır fakat bunun arka planında yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Ülke ekonomisinin planlı mı yoksa plansız mı kalkınacağı, CHP’lileri DP’lileri ve bu iki büyük siyasal akım etrafında toplanan akademisyenleri, yazarları ve aydınları 27 Mayıs’a giden yıllarda birbirine düşürmüştür. DPT’yi yıllarca CHP’liler savunmuşlar fakat askerler kurmuşlardır. Bu yüzden de DP’ye bağlı olanlar kalkınmayı plana bağlamaya soğuk yaklaşmışlardır.

DPT’nin kuruluşundan itibaren plancılar ve siyasetçiler arasında sık sık gerilimler yaşanmıştır. Gerilimlerin yaşandığı dönemlerde gerilimin arka planında plancıların önerdiği düzenlemeler ile mevcut hükümetlerin isteklerinin uyuşmazlığı söz konusu olmuştur. İlk plancılar ile hükümet ve ülkenin diğer egemenleri arasında tartışmalara yol açan vergi reformu, toprak reformu, KİT’lerin yeniden organizasyonu

⁴⁸ Günal Kansu, *Planlı Yıllar*, İstanbul 2004, s. 62.

⁴⁹ R. Funda Barbaros, İsmail Doğa Karatepe, “60’lı Yıllarda Türkiye’ye Planlamadan Bakış”, *Ege Akademik Bakış*, 9/1, İzmir 2009, s. 273.

⁵⁰ a.g.m., s. 274.

ve gelir dağılımı gibi öneriler hazırlanan planın muhaliflerince eleştirilmesine sebep olmuştur.⁵¹

DPT, kuruluşundan itibaren çok farklı isimleri bünyesinde barındırmıştır. Birinci Plan'ı hazırlayan isimlerden Şinasi Orel, Osman Nuri Torun, Necat Erder, Atilla Karaosmanoğlu başta olmak üzere bir grup 27 Mayıs darbesi sonrası süreçte DPT'nin kuruluşunda da önemli görevler üstlenmiştir. DPT'de yaşanan dönüşümü gözler önüne seren, dikkat çekici bir isim de Turgut Özal'dır. 1964 yılında DPT Müsteşarı olan Memduh Aytür'ün istifa etmesi üzerine Özal, DPT Müsteşarı olarak 1966 yılında devlet bürokrasisinin zirvesinde yer almıştır. Özal'ın DPT Müsteşarlığı'na atanması yeni bir dönemin açılmasını sağlamıştır.

İlk plancılardan Günal Kansu anılarında Turgut Özal'a şöyle yer vermektedir: “Turgut Özal'dan evvel, Planlama'da ortak bir kültür, ortak bir değer yargıları sistemi, ortak bir kalkınma anlayışı, ekonomi politikası tercihi vardı. Hiçbir değer veya başarı, bir hatta birkaç kişiye mâl edilemezdi. Özal'dan önceki müsteşarlar, bu genel atmosfere, ortak kültüre hem uydular, hem katkı yaptılar. Onlar da 'plancılardan' oldular; onlarla özdeşleştiler. Planlama'nın başarılarının, o yıllarda Türkiye'de bir planlama fırtınası esmesinin sırrı da buradaydı. Özal'ın birinci müsteşarlığı zamanında ise, DPT, Özal'ın DPT'si oldu.”⁵²

Günal Kansu bu değerlendirmesini şöyle tamamlamıştır: “İtiraf etmek gerekir ki, olaya salt kurumsal açıdan bakınca, Özal damgası DPT'yi uzunca bir süre başarılı da kıldı. Teşkilat onun zamanında tarihinin en prestijli yıllarını yaşamasa da, Türkiye'nin en güçlü ve etkili kuruluşu olmaya devam etti. Başbakanlık mevkiinde, kendisine 'Ağabey' diye hitap ettiği bir kişi vardı. Sırtını iktidarın başına dayayan bir DPT Müsteşarı da, hele Özal gibi bir kişiliğe sahipse, güçlü olurdu.”⁵³

Turgut Özal, DPT'nin kadrosunu genişleterek çok sayıda genç, bilgili ve iyi yetişmiş uzmanı kadroya katmıştır. O yıllarda DPT'de Yılmaz Ergenekon, Ekrem Pakdemirli, Onur Kumbaracıbaşı, Nejat Ölçen, Hasan Celal Güzel, Hikmet Çetin, Vehbi Dinçerler, Güngör Uras, Mehmet Aydın, Yıldırım Aktürk, Yılmaz Karakoyunlu, Mahir Barutçu, Kutlu Savaş, Kâzım Oksay, Nevzat Yalçıntaş, Yusuf Bozkurt Özal, Hüsnü Doğan, Ekrem Ceyhun, Sevil Korum, Birgen Keleş, Erol Çevikçe, Şadi Pehlivanoglu, Ağâh Oktay Güner gibi sonraki yıllarda politikada ve devlet yönetiminde önemli görevler üstlenecek seçkin bir uzman kadrosu oluşmuştur.⁵⁴ Bunlardan Korum, Keleş, Kumbaracıbaşı, Çevikçe gibi isimler daha sonra sol siyasette yer almalarına rağmen Turgut Özal ile birlikte DPT'de çoğunluk bakımından milliyetçi-muhafazakâr

⁵¹ a.g.m., s. 279.

⁵² Günal Kansu, *Planlı Yıllar*, İstanbul 2004, s. 233.

⁵³ a.g.e., s. 235.

⁵⁴ www.tha.com.tr/turgutozal/sayfa30. [13.01.2017].

kadrolaşma söz konusu olmuştur. Bu durum sol çevreleri ve muhalefeti rahatsız etmiş, basında ve kamuoyunda DPT'ye "takunyalıların" hakîm olduğu iddiaları yer almıştır.

Özal'ın yakın çalışma arkadaşlarından Ekrem Pakdemirli, O'nun özel sektörü geliştirmeyi hedeflediğini şu sözlerle belirtmiştir: "Turgut Bey, DPT'yi özel sektöre yönlendirici olarak kullandı. Özel sektör teşvikleri çok önemliydi. Ford, TOFAŞ, Renault fabrikalarının kurulma kararları alındı. Teşvikler verilerek, dayanıklı tüketim malları imalatı öne çıkarıldı. Çeşitli sektörler araştırılarak teşvikte öncelik verilecek alanlar belirlendi. Sol düşünce bu gelişmelerden bir hayli rahatsız olmuştu. Özel sektörü, Özal sektör diye adlandırıyor, Turgut Bey için takunyali müsteşar diyorlardı."⁵⁵

Agâh Oktay Güner'in Planlama'da olduğu dönemlerde kendilerinden sonra gelen uzman yardımcılarıyla ilgili değerlendirmesi dikkat çekicidir: "Bize çok yabancı idiler. Garip bir üstünlük duygusu ve kültür farklılığından doğan yabancılaşma içindeydiler. Çoğunluğu sol ekonomi görüşüne sahip bu arkadaşların, zamanla aştığımız kutuplaşmaları yanında idari hizmet kadrolarının sabotaj denilmeye layık tavırları bizi adeta bunaltıyordu."⁵⁶ Güner'in bu değerlendirmesi farklı görüşteki kişilerin birbirlerini algılayış biçimlerini ortaya koymuştur.

Güner 2014 yılında kendisiyle yapılan bir röportajda; "Planlama, ekonominin örümcek ağıdır, dokunduğunuzda her yeri titrer" diyerek planlı büyümeden vazgeçilmemesi gerektiğine dikkat çekmiştir.⁵⁷ Türkiye'de devletin ekonomide ağırlığının sürmesi gerektiğini vurgulayan Güner bugünün koşullarında, "Türkiye 70 yıl daha devletin ekonomide yatırım yapmasına ihtiyacı olan bir ülkedir. Devlet geri kalmış yörelere yatırım yapmak zorundadır." demiştir.⁵⁸ İkinci plan döneminde (1968-1972) ülke ekonomisinin beyninin planlama olduğu ve ekonomik kararların bu doğrultuda gerçekliğe uygun şekil aldığı belirten Güner, bugün DPT'nin zayıflatılmasını Türkiye'nin mahrumiyeti olarak değerlendirmiştir.⁵⁹

1.3. Etkilediği Kişiler:

Agâh Oktay Güner'in şahsiyetinin oluşumunda, fikir dünyasının şekillenmesinde yaşadığı çevre ve ailesinin yanı sıra gerek kendisine hocalık yapmış gerekse aynı dünya görüşünü paylaştığı, siyasi düşüncelerini benimsediği, icraatlerinden faydalandığı

⁵⁵ Turgay Yavuz, *Anılarıyla Ekrem Pakdemirli: Özal'ın Mirası*, İstanbul 2013, s. 57.

⁵⁶ Osman Özsoy, *Ünlülerin Turgut Özal'la Hatıraları*, İstanbul 1994, s. 82.

⁵⁷ <http://www.sedagok.com/?p=82>. [16.02.2014].

⁵⁸ <http://www.sedagok.com/?p=82>. [16.02.2014].

⁵⁹ <http://www.sedagok.com/?p=82>. [16.02.2014].

isimler etkili olmuştur. Güner'in kaleme aldığı makaleler üzerinden etkilendiği belli başlı isimler; Nazik Erik, Sâmiha Ayverdi, Tahsin Demiray, Tevfik İleri, Osman Bölükbaşı, Adnan Menderes, Necip Fazıl Kısakürek olarak zikredilebilir.⁶⁰

1.3.1. Nazik Erik:

Bu isimler arasında en önemli yere sahip olan kişilerden biri Nazik Erik'tir (1919-2012). Nazik Erik bilgi, birikim ve tecrübelerinin, bilimsel öğretilerin yanı sıra kendi doğrularını da öğrencilerine aktararak onların gelişmelerine, ilerlemelerine, bir dünya görüşü oluşturmalarına büyük katkılarda bulunmuştur.

Nazik Erik, 10 Ekim 1919'da Isparta'da dünyaya gelmiştir. Isparta'nın köklü ve saygın bir ailesine mensup olan Erik'in ilk ve ortaokul yılları burada geçmiştir. Lise öğrenimine Antalya'da devam eden Erik, idealist bir genç olarak üniversite eğitimi için İstanbul'a gitmiş ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji bölümünü bitirmiştir. Fuat Köprülü, Nihad Sami Banarlı, Sâmiha Ayverdi gibi önemli isimlerden eğitim alması, Nazik Erik'in okuma, öğrenme, sorgulama isteğini pekiştirmiştir.⁶¹ Başarılı öğrencilik hayatından sonra idealist bir öğretmen olarak memleketin birçok ilinde görev yapan Erik, Ağâh Oktay Güner'in de Nazik Hocası olmuştur.

Güner'in Nazik Erik ile tanışması, 1959 yılında Türk Ocağı Başkanı Şadi Pehlivanoğlu aracılığıyla gerçekleşmiştir. Şadi Pehlivanoğlu Güner'i, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisiyken 'Ocağın en kabiliyetli genci' olarak Nazik Erik ile tanıştırmıştır. Bundan itibaren Nazik Erik, diğer öğrencileri gibi Güner'in hayatında da çok önemli bir yere sahip olmuştur. Askerlik sonrası avukatlık yapmayı planlayan Güner'i doktora yapmaya teşvik eden de kendisidir. Sadece disiplinli akademik düşünme becerisi kazandırmakla kalmayıp, tasavvufi açıdan da öğrencilerini beslemeyi, zenginleştirmeyi, iyi ve dürüst insan yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Güner'e eski dergâh sisteminde dervişlerin yetiştirilme tarzına benzer disiplinli bir eğitim uygulamıştır.⁶² Nazik Erik gibi Güner de Türk milletinin, gelenek ve göreneklerinden kopmadan, milli, manevi kültür değerlerini birleştirerek hızla yükseleceğine inanmaktadır.

Nazik Erik, dönemindeki diğer gençler gibi, Cumhuriyetin fikri zemini olan laik, pozitivist ve Gökalpçi bir sosyolojizme göre bir eğitim ile yetişen Cumhuriyet'in ilk

⁶⁰ Ağâh Oktay Güner, *Hüzün ve Kudret Mesleği Notları 2*, İstanbul 1996, s.114-133.

⁶¹ Mehmet Demirci, "Nazik Hoca", *Yeni Asır*, 11.10.2013.

⁶² Gazanfer Sanlıtop, *Gönül Dostu Nâzik Hoca*, İstanbul 2013, s.107.

nesil öğretmenlerinden birisidir.⁶³ Modern okullarda, laik eğitim sistemi ile yetişen Erik, Batı'nın bilim ve pozitivismi üzerine kurulu bir düşünce sistemi ile eğitilmiştir. Fakat bu eğitim sistemi içerisinde fizikötesi açıklamalara pek yer olmadığı için bu durumun yarattığı boşluğu Nazik Erik Hoca, Sâmîha Ayverdi, Safiye Erol, Nezihe Araz ile doldurmaya çalışmış ve özellikle Ayverdi, Erol, Araz ve Sofî Huri'nin 1951 yılında yayımlanan “*Ken'an Rifâi ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*”adlı kitabından yararlanmışlardır. Söz konusu isimler, tasavvufî bir hayatı benimsemiş, bu tasavvuf içerisinde kültür ve medeniyetimizin rafine fikirlere sahip, Doğuyu da Batıyı da bilen ve dini, ahlak ve estetik boyutuyla kendi şahıslarında somutlaştıran kişilerdir. Bu vesileyle Sâmîha Ayverdi ile tanışma fırsatı bulan Nazik Erik, insandaki mânâyı, yaşamın anlamını kavramaya başlamıştır. Bütün kavramların bir kültüre dayandığını ve bu milletin de ayrı bir kültür mirasına sahip olduğunu Ayverdi sayesinde anlayan Erik, öğrencilerine de bunu aktarmaya çalışmıştır.⁶⁴

Dewey'nin söylediği gibi eğitim ve onun başat aktörü olan öğretmen, toplumsal değişmeyi harekete geçiren, hızlandıran ve değişen sosyo-ekonomik ve politik şartlar için gerekli bilgi, beceri ve değerleri yayarak neticelendiren önemli faktörlerdir.⁶⁵ Bu anlamda Ağâh Oktay Güner'in üzerinde fikrî gelişiminde Erik'in büyük etkisi vardır. Güner'de Erik'in hocalığı ile birlikte tasavvufî bir kültür oluşmuştur. Güner'in Nazik Erik ile münasebetinden önce tasavvufî konularla ilgisinin olmadığını da aşağıdaki anekdot göstermektedir:

“1958-1959 yıllarında Şebiarus toplantıları sebebiyle Konya'ya giden Nazik Erik, Şems-i Tebrizî Hazretlerinin türbesini ziyareti esnasında ezan okununca namaz kılmış, bu sırada Güner Erik'i türbede secde ederken görünce yanlış bir algıyla; “Hanımefendi ölüye secde edilir mi?” sorusunu yöneltmiştir.”⁶⁶ Ağâh Oktay Güner'in, tasavvufî bir gelenekle yüz yüze getiren Nazik Erik, ona somut ve şahsi bir örnek teşkil etmiştir.

⁶³ a.g.e., s. 71.

⁶⁴ a.g.e., s. 75.

⁶⁵ Ahmet Eskicumalı, “Eğitim ve Toplumsal Değişme: Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü, 1923-1946”, *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 19/2, İstanbul 2003, s. 27.

⁶⁶ Gazanfer Sanlıtop, *Gönül Dostu Nâzik Hoca*, İstanbul 2013, s. 105.

1.3.2. Sâmiha Ayverdi:

Agâh Oktay Güner'i gerek fikri yapısı gerek yaşayış biçimi gerekse düşünceleri geliştirme yolları bakımından etkileyen diğer bir isim Sâmiha Ayverdi'dir. Ayverdi (1905-1993), İstanbul'da siyasi olarak çalkantılı bir dönemde dünyaya gelmiştir. Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve ardından Milli Mücadele, Ayverdi ve ailesinin milli ruhunu güçlendirmiştir.⁶⁷ Sâmiha Ayverdi, milliyetçi-muhafazakâr bir düşünceyle Ken'an Rifaî'nin tasavvuf anlayışını benimsemiştir.

Güner'in 1977 senesinde Milliyetçi Hareket Partisi'ne girerek siyasette aktif bir rol üstlenmesini sağlayan kişi de Ayverdi'dir. Özcan Ergiydiren Sâmiha Ayverdi ile Hâtıralar adlı eserinde; Ayverdi'nin kendisi gibi birkaç arkadaşına daha "yapılacak en doğru şeyin Türkeş'in partisine girmek olduğunu çünkü devleti yıkmak isteyenlere karşı yalnız onların mücadele ettiğini" söylemiştir.⁶⁸ Böylelikle Ergiydiren gibi Güner'in de MHP'ye girişi Ayverdi telkiniyle olmuştur.

Sâmiha Ayverdi de vatan, millet, bayrak aşkı ile birlikte tasavvuf yoluyla insanın kendi hakikatini nasıl kavrayacağı somut bir yaşantı hali olarak gözlemiştir. Erik'in hayatında olduğu gibi Güner'in hayatında da Ayverdi üzerinden doğrudan bir tasavvuf etkisi görülmektedir.

Ayverdi "vatan çocuklarına" kimliklerini hatırlatmayı, milli, manevi, insani şahsiyetlerini yoğurmayı ömür boyu iş edinmiştir.⁶⁹ "Doğru dil, doğru din ve doğru tarihi" bilmenin önemini vurgulamış, vatani tehdit eden her tehlikeye karşı vatan çocuklarını korumuştur. Ayverdi, Güner için "Sâmiha Anne"nin yanı sıra "Vatan Ana"dır da.

Agâh Oktay Güner, *İsraf Ekonomisi* (1975) adlı eserinde, Tanzimat ve onu takip eden ıslahat hareketlerinin yarattığı batı kopyacılığının ülkeyi soktuğu durumu anlatırken Sâmiha Ayverdi'den atıflarda bulunmuş, paralel düşüncelerini paylaşmıştır. Tanzimatçıları kültür emperyalizminin kölesi oldukları gerekçesiyle eleştirmiş, Tanzimat'ın en zayıf yanının yaşam ve tüketim modeli değiştirilmek istenen cemiyetin şartlarına uygun tedbirler alınmaması olduğuna dikkat çekmiştir.⁷⁰ Sâmiha Ayverdi'nin fikri şahsiyetini oluşturan asıl kaynak, Türk-İslam medeniyetini kuran fikirlerdir. Onun asıl meselesi, Allah ve insan meselesidir. Bu mesele halledilmeden ne siyasi, ne iktisadî,

⁶⁷ H.Aliyar Demirci, "Sâmiha Ayverdi: Geçiş Dönemi Türkiye'sinde Muhafazakâr Bir Kadın Mütefekkirin Yol Güzergâhına Dair Notlar", *Muhafazakâr Düşünce*, 11/41-42, Ankara 2014, s. 190-191.

⁶⁸ Özcan Ergiydiren, *Hayâli Cihan Değer Sâmiha Ayverdi ile Hatıralar*, İstanbul 2009, s. 349.

⁶⁹ Agâh Oktay Güner, *Hüzün ve Kudret Mesleği Notları 2*, İstanbul 1996, s. 115.

⁷⁰ Sâmiha Ayverdi, *Yeryüzünde Birkaç Adım*, İstanbul 1984, s. 38.

ne de ilmi hiçbir mesele halledilememektedir. Bu bakımdan Ayverdi, Allah ve insan meselesini İslam tasavvufu anlayışı olarak ele almaktadır. Ayrıca ona göre, Türkler medeniyet ve kültüründen taviz vermiş, yönünü Batıya çevirmiştir. Kendisini şekillendiren değerlerden kopmuş ve bu değerlere düşman olmuştur. Ayverdi ayrıca dil, kültür, din, eğitim gibi konularda da birçok eser vermiştir.⁷¹

Güner, kalkınmanın kendi kökünden kopmadan olabileceğini savunmuş ve milli bir bilinç geliştirmeyi tüm eserlerinde işlemiştir. Çağdaşlaşmanın batıcılık anlamına gelmediğini savunan Agâh Oktay Güner’de de Sâmiha Ayverdi’nin bu yöndeki fikrî yansımalarını görmek mümkündür. Bu düşünceleri paylaşan diğer bir isim Tefvik İleri’dir.

1.3.3. Tefvik İleri:

Sâmiha Ayverdi ve Tefvik İleri’nin⁷² tanışmaları 1953 senesinde, Konya’da Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin çatısı altında gerçekleşmiştir. Aralarındaki ortak anlayış ve inanış noktaları, vatansever İleri ailesiyle Ayverdi arasında büyük bir dostluğa sebep olmuştur.⁷³ Ayverdi kaleme aldığı *Âbide Şahsiyetler* eserinde Tefvik İleri için bir bölüm ayırmış ve onu “bir vatan ve iman âbidesi” olarak takdim etmiştir. Ayverdi için İleri, vatan ve millet aşkıyla yanan, geleneklerine bağlı iman dolu müstesna biridir.

Tefvik İleri (1912-1961) ile ilgili bu düşünceleri Agâh Oktay Güner’de de görmek mümkündür. Tefvik İleri, Demokrat Parti saflarından Meclise girmiş ve önemli görevlerde yer almıştır. Ulaştırma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Bakanlığı gibi görevleri yürütmüş olan İleri, gençlik yıllarından beri milliyetçi fikirleri benimsemiştir. Komünizm ile mücadele etmeyi misyon edinmiş olan Tefvik İleri’nin fikriyatında muhafazakâr unsurlar ağırlık taşımaktadır.⁷⁴ Agâh Oktay Güner, Tefvik İleri’yi “vatan sevgisinin, hizmet aşkının, milli değerlerin savunuculuğunu yapan örnek insan” olarak belirtmiş ve “siyaset sahnesindeki içi boş, fazilet ve ferâgatı tanımamış kalabalığı silecek şahsiyetli hamlenin Tefvik İleri’den mutlaka nasip almak zorunda olduğu” düşüncesini dile getirmiştir.⁷⁵ Milliyetçi ve muhafazakâr yönü ağır basan İleri, Türkiye’nin kalkınması davasına iman ölçüsünde bağlı olmuştur. Bu düşünceleri de Güner’in fikriyatına paraleldir.

⁷¹ www.samihaayverdi.org. [24.04.2014].

⁷² Tefvik İleri: 19. Hükümet (22.05.1950/ 09.03.1951) Ulaştırma Bakanı, 20. Hükümet (09.03.1951/ 17.05.1954) Eğitim Bakanı, 22. Hükümet (09.12.1955/ 25.11.1957) Eğitim Bakanı, 23. Hükümet (25.11.1957/ 27.05.1960) Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcısı, Eğitim Bakanı, Bayındırlık Bakanı.

⁷³ Sâmiha Ayverdi, *Abide Şahsiyetler*, Ankara 1976, s. 228.

⁷⁴ Serhat Aslaner, “Fikriyattan İcraate Tefvik İleri’ye Dair Bir İnceleme”, *Dem Dergisi*, 1/2, 2008, s. 2.

⁷⁵ Agâh Oktay Güner, *Hüzün ve Kudret Mesleği Notları 2*, İstanbul 1996, s. 134.

Demokrat Parti saflarında yer alan T. İleri'nin, Bayar-Menderes ihtilafında, İttihat ve Terakki'nin pozitivist felsefesiyle fikrî şahsiyeti oluşan Bayar karşısında İslam'a hayran olan Menderes'in yanında olduğunu ve memleketin kara ufkunu ağartacak tek adam olarak Menderes'i görmesi, Güner tarafından vurgulanmıştır. Çok partili hayata geçişle ülkenin refaha kavuştuğu düşüncesinde olan Güner, bu dönemdeki önemli yol, baraj, liman hamlelerinin iradesini Menderes'in sergilediğini, bayrağını ise 1950 yılında Ulaştırma Bakanlığı yapan Tevfik İleri'nin taşıdığını değerlendirmiştir.⁷⁶

1.3.4. Tahsin Demiray:

Agâh Oktay Güner'e etkileri bakımından ele alınması gereken bir diğer isim olan Tahsin Demiray (1903-1971), öğretmenlik, yayıncılık gibi vazifelerin yanı sıra Türk siyasetinde değer gören önemli fikir ve düşünce adamlarından biri olmuştur. Tahsin Demiray, 1952 yılında Türkiye Köylü Partisi'nin kurucuları arasında yer almıştır ve Cumhuriyetçi Millet Partisi ile birleşme çabalarına öncülük etmiştir. 1960 müdahalesinden sonra ise Adalet Partisi'nin kurucuları arasında yer almıştır. Demiray'a göre, toplum yapımızın temel özelliği köylülüktür.⁷⁷ Türk Ocağı gibi kuruluşlarda konferanslar vermiş olan Demiray, Türkçü ve milliyetçi akımın savunuculuğunu yapmıştır. Türk milletinin tarihte maruz kaldığı birçok değişime rağmen, temel değerlerini muhafaza etmesi gerekliliğini vurgulamıştır.

Kendi tabiriyle, Ziya Gökalp'in "antidemokrat" yönlerinin bulunduğunu düşünen Demiray, liberal unsurları Türkçü fikirleri beraber götürmüştür.⁷⁸ Güner'in Gökalp milliyetçiliğine mesafeli bakışı, Demiray ile yakınlaşmasında rol oynamış olmalıdır. Agâh Oktay Güner, İsrâf Ekonomisi eserinde Demiray'ın düşüncelerine yer vermiş ve İttihatçıların uygulamalarıyla oluşan Batı kopyacılığını aynı paralellikte eleştirmiştir. Ayrıca Demiray'ın çıkardığı çeşitli dergiler sayesinde millet ve bayrak sevgisini, iman güzelliklerini yaşamış olan Güner, onun yayıncılığında da iftihar ile söz etmektedir.

1.3.5. Adnan Menderes:

Agâh Oktay Güner, çeşitli eserlerinde, meclis konuşmalarında, kaleme aldığı hâtıralarında Adnan Menderes'e yer vererek duyduğu saygı ve sevgiyi belirtmiştir. Konya'da lise öğrencisi iken, o zamanlar Demokrat Parti sevgisinde birleştiği dostu

⁷⁶ *a.g.e.*, s. 136.

⁷⁷ Recep Ertürk, "Cumhuriyet Döneminde Bir Le Playci Tahsin Demiray", *Sosyoloji Dergisi*, 3/1, 1989, s. 119.

⁷⁸ Aliyar Demirci, "Prens Sabahaddin Yolunda Bir Türk Milliyetçisi: Tahsin Demiray ve Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Süreci İçinde Ziya Gökalp Eleştirisi", *Liberal Düşünce*, 18/71, 2013, s. 187-201.

Eşref Yeşilyurt ile birlikte Başvekil Adnan Menderes'in mitingine katıldığını, destek vermeye gittiğini belirten Güner, Menderes'e olan hayranlığını her seferinde dile getirmiştir.⁷⁹ Ciddiyeti, ses tonu, üslubu, tebessümü ile büyük bir kalabalığı kucaklayan Menderes'in üstün bir lider olduğunu düşünmüştür. Güner'in Menderes'e olan hayranlığı ve Demokrat Parti sevgisinin sebeplerinden biri de babasının yıllarca Demokrat Parti'yi desteklemesi olabilmektedir. Güner, veteriner teknisyeni ve şuurlu bir demokrat olan babasından dinlediği, bir köylünün değerlendirmesini şöyle aktarmıştır:

“Menderes gelinceye kadar köye bir jandarma gelse hepimiz dizilir: ‘Hoş geldin başefendi!’ diye selam dururduk. Jandarma dayağından şikâyet edeceğimiz bir yer yoktu. Ama şimdi rahatız. Kaymakamın, valinin, komutanın kapısı bize açık. Şu çeşmeden su içen koyunlar; bize, Menderes'in açtığı yolları, kurduğu barajları, tarlaya soktuğu traktörü, makineyi, gübreyi, mahsulün para etmesini inkâr etsek beddua ederler. Bu suyu getiren de Menderes'tir, çeşmeyi yaptıran da...”⁸⁰

Menderes'in Demokrat Partisi, bürokrasiyi yumuşatmış, köylü sınıfının hem ideolojik hem de ekonomik olarak güçlenmesini sağlamıştır. Güner'e göre Menderes demokrasiyi büyük ölçüde halka mâl etmiş ve Türkiye coğrafyasında tüketim, üretim, kalkınma ve refahın temellerini atmıştır.⁸¹ Demokrat Parti kadrolarının hizmet aşkının, iyi niyetinin sembolü Menderes'tir.

Güner, Menderes'i hizmet aşkıyla yanan, riyadan uzak, temiz bir siyaset adamı olarak tanımlamaktadır. Tek parti döneminde laikliğin dinsizlik olarak anlaşılması ülkeyi ateizme terk etmiş, dini neşriyat tamamen durmuştur ve İslam'a hayran olan Menderes çok partili hayatla beraber ülkenin geleneksel değerlerini koruyarak, İslami motiflere sıkça yer vererek ülkeyi bu durumdan kurtarmıştır.⁸² Fikir suçunu kesinlikle reddeden bir görüşe sahip olan Güner'e göre, Menderes ve arkadaşlarının idam edilmesi Türk siyasal hayatının kara bir lekesidir.

1.3.6. Osman Bölükbaşı:

Agâh Oktay Güner'in önemseydiği ve sıkça söz ettiği siyasetçilerden biri de Osman Bölükbaşı'dır (1913-2002). Siyaset hayatına 1946 yılında kurulan Demokrat Parti'ye katılarak başlayan Bölükbaşı, bir yıl sonra partiden ayrılarak Millet Partisi'nin kurucularından olmuştur. Millet Partisi'nin kapatılmasıyla Cumhuriyetçi Millet Partisi kurucuları içinde yer almış, daha sonra Türkiye Köylü Partisi ile birleşip Cumhuriyetçi

⁷⁹ Agâh Oktay Güner, *Hüzün ve Kudret Mesleği Notları 2*, İstanbul 1996, s. 148.

⁸⁰ *a.g.e.*, s. 150.

⁸¹ *a.g.e.*, s. 149-150.

⁸² *a.g.e.*, s. 136.

Köylü Millet Partisi'nin önemli isimlerinden biri olmuştur ve 1973 yılında siyaset bırakmıştır.

Güner Bölükbaşı'yı, Türk siyasetinde mevkîsini asla şahsi menfaatleri için kullanmayan, dürüst, güvenilir ve ahlaklı bir siyasetçi olarak ifade eder. Güner'e göre Bölükbaşı, en önemli silahı olan hitabet gücünü çok iyi kullanarak halkla bütünleşebilmiştir. Güner, Bölükbaşı'nın Türk yaratılmış olmakla iftihar eden, devletine, milletine, bayrağına bağlı ve iman sahibi bir büyüğü olmasıyla gurur duymuştur. Bunu Güner'in kaleme aldığı çeşitli yazılarda görmemiz mümkündür.⁸³

Güner'e göre Osman Bölükbaşı'nın asıl üstünlüğü ahlak anlayışındadır. Siyasi yaşamında şahsi menfaatler için ilkelerinden taviz vermemiş, Türkiye'de demokrasi bilincinin yerleşmesinde ve demokratik devlet düzeni fikrinin gelişmesinde etkili olmuştur.⁸⁴

Güner, Osman Bölükbaşı'yı, engin bir edebiyat ve siyasi tarih kültürü, sarsılmaz bir vatan sevgisi ile şuurlu bir devlet anlayışının yaşayan âbidesi olarak nitelendirmektedir.⁸⁵ Bölükbaşı'nın sahip olduğu devlet anlayışı, özellikle MHP'de ağırlığını bulmuş “devlet-i ebed müddet” anlayışıdır. Özellikle 1980'den önce Agâh Oktay Güner'de de izlerine sıkça rastlanılan bu anlayış, devletin bölünmeden, parçalanmadan, kıyamete kadar yaşayacağı görüşü düşüncesine dayanır. Bu görüş, Türk Devlet Geleneği'nin bir ifadesi olarak bütün Türk Devletleri'nde hâkimdir.

Bölükbaşı, ısrarla bütün kurumlarıyla hukuk devletinin kurulmasını savunmaktadır ve Menderes'e olan sevgisi, Güner ile onu ortak paydada buluşturmaktadır. Zamanında ihtilafa düştüğü Adnan Menderes'in acı kaybı için; “Adnan Menderes'i kim astı? Ordu astı, İnönü astı diyorsunuz, hayır! Hiçbirisi değil! ‘Seni severiz amma bu kadarı fazla!’ demeyen milletvekilleri astı!... Onun için doğruyu söylemekten korkmak en büyük zilettir.”⁸⁶ diyerek dürüst kimliğini sergilemiştir.

1.3.7. Necip Fazıl Kısakürek:

Necip Fazıl Kısakürek (1904-1983); şair, yazar, fikir adamı olarak sanat ve düşünce hayatımızın önemli isimlerindedir. Agâh Oktay Güner'in hayatında ve düşünce yapısında Kısakürek'in önemi ve etkisi çocukluğuna kadar gitmektedir.

⁸³ Agâh Oktay Güner, “Siyasetin Ulu Çınarı Osman Bölükbaşı”, *Türk Yurdu*, sayı 289, 2011, s. 90.

⁸⁴ a.g.m., s. 95.

⁸⁵ Agâh Oktay Güner, *Hüzün ve Kudret Mesleği Notları 2*, İstanbul 1996, s.128.

⁸⁶ a.g.e., s. 128.

Kısakürek Güner'in hafızasında, babasının takip ettiği Büyük Doğu Dergisi'nden okuduğu yazı ve şiirler vasıtasıyla çok önemli bir isim olarak kalmıştır.⁸⁷

Agâh Oktay Güner'in Kısakürek ile tanışması, 27 Mayıs darbesinden önce olmuştur. Yedek subay öğrencisi olarak sıkıyönetim yasaklarına rağmen okuldan kaçıp şiirlerini, yazılarını ezbere bildiği Necip Fazıl'a gitmiştir.⁸⁸ Çocukluk yıllardan beri Necip Fazıl'ın yazı ve şiirleriyle büyüyen Güner'in hayatına etkisi oldukça önemlidir. Güner'e göre İslam düşüncesi onun kalemiyle dirilişe kavuşmuş ve ayağa kalkmıştır.

Güner, tek parti döneminde sol düşünce mensuplarının, dini, milli gelenek ve değerleri çıkarları için kenara attıkları ve idarenin resmi ideolojisinin her türlü düşüncüyü ezdiği, yasakladığı görüşündedir. Bu noktada, Güner'in büyük bir gururla söz ettiği büyük şair, fikir adamı Necip Fazıl Kısakürek karşımıza çıkmaktadır. Necip Fazıl Kısakürek, mükemmel sanat kabiliyetini kullanarak İslam düşüncesini en iyi şekilde ifade etmiştir. Güner için Kısakürek'in ülkemize en büyük hizmeti, bıkkın Müslüman insanına kendi kimliğiyle şahsiyet sahibi olmaya teşvik etmesidir.⁸⁹

⁸⁷ *a.g.e.*, s. 123.

⁸⁸ *a.g.e.*, s. 123.

⁸⁹ *a.g.e.*, s. 119.

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLİYETÇİ SİYASET

2.1. Milliyetçiliğin Oluşumu ve Tarihi Gelişimi:

Milliyetçilik kavramının açıklanmasında herkesin kabul edebileceği bir tanım yapmak oldukça zordur. Çünkü milliyetçilik fikrinin başat unsuru olan millet aynı dil, din, kültür birliğine sahip olan topluluklar olarak tanımlanabildiği gibi belirli sınırlar içindeki toprak parçasında ortak ekonomik ve toplumsal çıkarlara sahip bireylerin oluşturduğu topluluk olarak da tanımlanabilmektedir. Farklı zaman dilimleri içerisinde, farklı mekân ve toplumsal koşullar bağlamında değerlendirildiğinde millet ile zaman zaman aynı anlamda kullanılmak durumunda olan ulus kavramı ile ilgili farklı ve çeşitli tanımlarla da karşılaşmaktadır. Bu bağlamda milliyetçilik düşüncesini, tarihi gelişimiyle ve belli kuramlar aracılığıyla açıklamakta fayda vardır.

Ulus kavramının ortaya çıkışı, 18. yüzyıldan itibaren Batı’da toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmelerin doğal bir sonucu gibi görülmektedir. Bu yeni durum, feodalizmin yıkılması ile birlikte yeni ve “ortak aidiyetler etrafında” birleşme zorunluluğunu doğurmuştur. “Ulus olgusunun oluşum sürecini” hazırlayan bu durum, “duygusal bağlılıkların, ekonomik ilişkilerin ve teritoryal devletin kapsayıcılığının” da etkisiyle gerçeklik kazanmaya başlamıştır.⁹⁰

Bugün ulus ve millet kavramları çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılmış olsalar da, uzun asırlar millet daha çok aynı dinî inanca sahip insanlar arasında birleştirici bir kavram olarak kullanılmıştır. Nitekim Bernard Lewis’e göre Aramice’den gelen millet sözcüğü, “bir söz anlamına gelen ‘milla’ kökenine” dayanmakta ve “bir kutsal kitabı kabul eden insan topluluğunu” dile getirmektedir.⁹¹ Ancak “nation” karşılığı kullanılan ve aynı inancı paylaşan insanlardan ziyade aynı etnik kökenden gelen insanları anlatan ulus kavramı, millet kavramına göre daha dünyevi bir anlama sahiptir. Aynı soydan gelmekle birlikte aralarında maddi ve manevi bakımdan ortak bağlar bulunan ve bu açıdan da dayanışma halinde yaşayan insan topluluğunu dile getiren ulus, tarihsel ve sosyolojik evrimin sonucu gibi görülmektedir, denilebilir.

Ulus olgusu, mensubiyet duygusu ile yakından ilgilidir. Buna işaret eden düşünürlerin başında İbn Haldun gelir. O, soya mensubiyeti ifade eden ve bedevi toplumlarda görülen “nesebi asabiye” ile kaderi toplumlarda görülen “sebebi asabiye”

⁹⁰ Turgay Uzun, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ankara 2005, s. 1-2.

⁹¹ Akt. Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 2.

birbirinden ayırır.⁹² Soya dayalı mensubiyet duygusunun önemli bir biçimde birlikte yaşamak isteğiyle birleşmesi ile 18. yüzyılın sonlarından itibaren ulus, “demokratik bir anayasaya sahip olabilecek biçimde kendisini yapılandıran devlet halkı”⁹³ biçiminde anlaşılmış, 19. yüzyılda da “halk egemenliği için” “geçmişiyile organik” bağlantı içinde olmayı şart olarak görmüş bir gerçekliğe karşılık gelmiştir.⁹⁴

Milletin birbirlerine birtakım bağlarla bağlanmış insan topluluğu tanımında, bu bağların niteliğine göre objektif ve sübjektif milliyetçilik ayrımı karşımıza çıkmaktadır. Ernest Renan’ın ilk defa kullandığı ve savunduğu “sübjektif milliyetçilik” anlayışına göre; milleti oluşturan insanları birbirine bağlayan ve millet olmasını sağlayan bağlar, mâzi, hâtıra, amaç, ideal, ülkü birliği gibi hususlardır. Irk, dil ve din birliği gibi beş duyuyla algılanan bağların oluşturduğu objektif milliyetçilik anlayışını reddeden Renan’da, millet bir “ruh”u temsil eder.

Ulus kavramını tanımlayan özelliklerin belirlenmesinde ve ortak bir tanım yapılmasında birçok zorluk vardır; dil birliği ve ortak bir kültür zorunlu unsurlar olarak görülmektedir. Anthony D. Smith, *Ulusların Etnik Kökeni* adlı çalışmasında milleti, tarihî bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihî belleği, kitlesel bir kültürü, ortak bir ekonomisi ile aynı yasal hak ve zorunlulukları paylaşan topluluk olarak tanımlamıştır.⁹⁵ Tüm bu faktörlerin yanında milletin varlığını ve devamını sağlayan, onu ayakta tutan dil birliği unsuru da hayatî öneme sahiptir. Çünkü insanın tarihini öğrenmesinde, bugününü yaşamasında ve geleceğine yön vermesinde dilin önemli bir araç olduğu muhakkaktır. Tarih, gelenekler ve ortak kültür gibi özellikler de, insanların geçmişlerini bilerek geleceklerine yön vermesi, aidiyet duygusu kazanması ve birleştirici bir unsur olarak ulus olmanın önemli belirleyicilerindendir. Tarih demek, önemli ölçüde gelenek demektir. Gelenek, davranış formları ile devam ettiği gibi onu devam ettiren en önemli unsur da dildir. Dil, gelenek kurmak ve geçmiş ile yani tarih ile bağlantıyı devam ettirmek, hatta geçmiş ile konuşmak için biricik imkândır.

Milliyetçiliğin, çeşitli milliyetçi geleneklerin millet kavramını farklı şekillerde algılaması nedeniyle bu gerçeğin güç bir olgu olduğuna dikkat çeken Andrew Heywood, bu duruma neden olan iki farklı kavramın etkisinden bahseder. Bunlardan biri milleti kültürel bir topluluk olarak tanımlar ve etnik bağ ve bağlılıkların önemine

⁹² Durmuş Hocaoglu, “Ulus Devlet, Millet ve Milliyetçilik Üzerine Bir Tahlil”, *Türk Yurdu*, 1996, Cilt:16, Sayı:109, s. 16.

⁹³ Jurgen Habermas, *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*, Çev., İlknur Aka, İstanbul: YKY, 2002, s. 41.

⁹⁴ *a.g.e.*, s. 41.

⁹⁵ http://devlet.com.tr/makaleler/yazi/47/MILLET_KAVRAMI_ve_MILLIYETCILIGIN_TARIHI_SEYR_I.html. [29.09.2015].

dikkat çeker. Diğeri ise milleti siyasal bir topluluk olarak görüp, vatandaşlık bağlarının önemini vurgular.⁹⁶ Buna göre millet, çeşitli kültürel, etnik ve diğeri bağılıkların dışında vatandaşlık bağıyla bağı bir topluluktur. Söz konusu bu ayırmda Anthony Smith, ulusların tarihsel kökenlerinin onların devletleşmeden çok önce sahip oldukları ortak kültürel miras ve dillerinde saklı olduğunu ileri sürmüştür.⁹⁷ O, milliyetçiliğın öncüsünün etnisite olduğunu savunan başlıca düşünürlerdendir. Benedict Anderson da, milliyetçiliğın; liberalizm, faşizm gibi olgularla değil de din, akrabalık ilişkileri bağlamında değerlendirilmesi gereğinin önemini vurgular.⁹⁸ Bu yaklaşım, milliyetçiliğın siyasal ideolojilerle ilişkilendirilmesi değil, kendisini önceleyen kültürel sistemlerle ilişkilendirilerek açıklanması gereğidir.

Ernest Gellner, “Milliyetçilik ulusların kendi öz-bilinçlerine uyanma süreci değildir, ulusların var olmadığı yerde onları icat eder” görüşüyle milletleri icat edenin milliyetçilik olduğunu yazmıştır.⁹⁹ Hatta o, “milliyetçilik doktrininin incelenmesiyle hiçbir şey kazanılamayacağını çünkü milliyetçiliğın ‘peygamberlerinin’ bir yanlış bilinçlenme (false consciousness) kurbanı olduklarından söz eder.”¹⁰⁰ Milliyetçiliğın millettten önce geldiğini savunan Hobsbawm da ulusların aslında keşfedilmemiş gelenekler olduğunu ileri sürmüş, ulusların etnik toplulukların gelişimiyle ortaya çıktıkları görüşünü reddetmiştir. Ona göre tarihsel süreklilik ve kültürel inanç, milliyetçiliğın yarattığı bir efsanedir. Benzer şekilde Benedict Anderson da, modern ulusu yapay bir kimlik olarak betimlemiş ve bunu ifade etmek için “hayal edilmiş topluluk” tabirini kullanmıştır.¹⁰¹ Ona göre ulus; insanlığın tümü ile örtüşmediğinden dolayı sınırlı, egemen bir topluluk, cemaat olarak hayal edilir. Yeni bir cemaat tarzının oluşmasını mümkün kılanın ise; kapitalizm, teknoloji ve insanlığın mahkûm olduğu dilsel çeşitlilik arasındaki ilişki olarak belirtmiştir.¹⁰² Daha da önemlisi milliyetçilik, diğeri izmlerden farklı olarak ona göre “kendi büyük düşünürlerini üretememiştir: Milliyetçiliğın Hobbes’ları, Tocqueville’leri, Marx ya da Weber’leri yoktur.”¹⁰³ Anderson’un bu düşüncesi, milliyetçiliğın bir felsefesi olmadığı biçiminde yorumlanabilir ancak elbette bu görüş, eleştiriye açıktır. Bu üç düşünür açısından da milliyetçiliği millet/ulus mu oluşturur, yoksa tam tersine olarak milliyetçilik, millet/ulus

⁹⁶ Andrew Heywood, *Siyaset*, Ankara 2007, s. 154.

⁹⁷ Anthony Smith, *Ulusların Etnik Kökeni*, Ankara 2003, s. 86.

⁹⁸ Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğın Kökenleri ve Yayılması*, İstanbul 2004, s. 20.

⁹⁹ *a.g.e.*, s. 20.

¹⁰⁰ Umut Özkırımlı, *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*, Ankara: Doğu-Batı Yayınları, 2008, s. 33.

¹⁰¹ Andrew Heywood, *Siyaset*, Ankara 2007, s. 157.

¹⁰² Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğın Kökenleri ve Yayılması*, İstanbul 2004, s. 62.

¹⁰³ Umut Özkırımlı, *a.g.e.*, s. 33.

denilen toplumsal gerçekliği mi inşa eder biçimindeki soru, bir tartışma alanı olarak karşımızda durmaktadır. Millet/ulus kavramlarını toplumsal evrimin bir sonucu olarak kabul edersek, bu gerçekliğin tarihsel gidişat içerisinde kendi ideolojisini üretmesinin gayet doğal olduğunu söylemek mümkündür. Aksi takdirde, millet/ulus, bir ideolojinin ürettiği ve milliyetçilik şemsiyesinin altında yer alan bir oluşum olarak görüldüğünde Anderson'un "hayal edilmiş topluluk" ve Hobsbawm'ın "inşa edilmiş topluluk" fikirleri doğruluk kazanmış ve hatta milletin/ulusun uydurulmuş, üretilmiş bir şey olduğu fikri gerçeklik kazanmış olur.

Millet/ulus kavramını tarif ederken yukarıda adı geçen bazı düşünürlerin de temsilciliğini yaptığı birtakım yaklaşımlardan bahsetmek gerekmektedir. Bunlardan ilki, özcü/ primitif/ ilkçi yaklaşımdır. Buna göre, millet dilin ortaya çıkışından itibaren var olmuştur ve "tarih kadar eskidir". Bu yaklaşımı benimseyenler, milleti tarihin doğal, vazgeçilmez birimleri ve insan deneyiminin bütünleştirici unsuru olarak görmektedir.¹⁰⁴ Modernist yaklaşımçılardan Hobsbawm, yukarıda da belirtildiği gibi milleti icat edilmiş, tarihî bir inşa olarak görme eğilimindedir. Bu bakımdan, özcü yaklaşımı benimseyenlerin milleti doğal bir oluşum olarak değerlendirmelerine karşı çıkmaktadır. Diğer bir modernist kuramcı olan Gellner de Hobsbawm gibi 'homojen bir ulusa duyulan ihtiyacın ulus-devlet için kaçınılmaz olduğu' ve ancak milletin ulus-devlet ile ilişkilendirilerek tartışılabileceğini savunmaktadır.¹⁰⁵ Yani bu yaklaşıma göre ulus, haklar ve sorumluluklar bakımından eşit bireylerin yaşadığı topluluk olarak tanımlanabilmektedir. İlkçilerle modernistler arasında duran etno-sembolcü yaklaşıma göre ulus, tarihin ürünü, topluluğun ortak ruhunun ifadesidir. Bu ortaklığı sağlayan durumlar ise, gelenek, ırk ve dilden oluşan doğal bağlardır.¹⁰⁶

Hobsbawm siyasi açıdan millet fikrinin ve yeni bir bilincin doğum yılı olarak, 1789 Fransız Devrimi'nin gerçekleştiği yılı işaret etmektedir. Avrupa'da dilsel ve kültürel halk topluluklarının, kendilerinin tarihi geleceği olan bir güç olduklarının bilincine varmalarıyla devlet üzerinde denetim kurmayı istemeleri bu bilincin doğumuna neden olmuştur.¹⁰⁷ Fransız Devrimi ile tarih sahnesine giren milliyetçi düşünce, eski zamanın ürünü krallıklardan oluşan statükoyu kaldırıp yerine insanların

¹⁰⁴ Mustafa Altunoğlu, "Millet İnşâî: Özcü, Modernist ve Etno-Sembolcü Yaklaşımlar", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, Sayı 26, s. 1-2.

¹⁰⁵ Mustafa Altunoğlu, "Millet İnşâî: Özcü, Modernist ve Etno-Sembolcü Yaklaşımlar", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, Sayı 26, s. 4.

¹⁰⁶ Bora İyiat, "Millet Kavramı ve Milliyetçiliğin Tarihi Seyri", *Devlet*, Sayı 454, s. 34.

¹⁰⁷ E.J. Hobsbawm, *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik "Program, Mit, Gerçeklik"*, İstanbul 2010, s. 125.

iradesine dayalı yeni bir siyasi düzen kurmak istemiştir. Eşitlik, özgürlük ve kardeşlik kavramları tarafından beslenen ve en yüksek değer olarak millet gerçeğini kabul eden milliyetçilik, Fransız İhtilali ile birlikte Sanayi Devrimi'nin sonuçlarıyla da ilişkili olarak köylü-burjuva-soylu ayrımlarını ortadan kaldırarak, sözgelimi Fransız soylusunu Rus soylusundan Fransız köylüsüne, Fransız köylüsünü de Rus köylüsünden Fransız soylusuna bağlamayı başarabilmiştir. Milliyetçi ideolojinin belirlediği ve kurulmak istenen siyasal yapı, sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde, ortak dil, kültür ve değer paylaşımında bulunan bireylerden oluşan ulus-devlettir. Milliyetçilik; ulusal pazarların oluşmasıyla insanların belirli sınırlar içinde aynı toprak parçası üzerinde müşterek dil, kültür ve duyguyu paylaşarak dayanışma düşüncesinden doğmuştur.

On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında burjuva ideolojisi olarak doğan milliyetçilik, ulus-devletin inşasını gerçekleştirmek amacıyla 1848 Devrimi'ne kadar oldukça etkili olmuştur. 1848 Devrimi'nden sonra Komünist Manifesto'nun evrenselliğinin ilan edilmesi ve Marksizm'in etkisi, milliyetçi ideolojinin ulus-devlete dayalı statükoyu koruma amacıyla muhafazakârlıkla birleşmesine neden olmuştur.¹⁰⁸ Çünkü milliyetçiliğin temel dayanağı olan ulusu koruma bilinci, onun muhafazakârlaşma eğilimini artırmaktadır.

Ulus-devletin ve milliyetçilik düşüncesinin gelişip etkisinin artmasıyla birlikte bu konu üzerinde yapılan çalışmalar artmış ve farklı yaklaşımlar ortaya çıkmış, milliyetçilik de farklı biçimlerde tanımlanabilmiştir. Bazı düşünürler milliyetçilikleri farklı sınıflara ayırma yoluna gitmekte ve toplumlardaki gerçekleşme bakımından iyi-kötü ayrımı yapmaktadırlar. Milliyetçiliğin ortaya çıktığı toplumun şartlarına göre liberal, muhafazakâr biçimleri onun ayrı bir politik programı olan başlı başına bir ideoloji olmadığını aksine kolektif bir kimlik arayışıyla, bu kimliğe duyulan bağlılıkla ilgili olan duygusal durumu politize eden dava ve eylem olduğunu göstermektedir.¹⁰⁹ Mustafa Erdoğan'a göre milliyetçiliğin reaksiyoner karakterinin sebebi de, onun başlı başına bir ideoloji olmaması ve kendini devam ettirebilmek için düşmanlık politikasına dönüşme eğilimine sahip olmasıdır.

Milliyetçilik ile ilgili yapılan bazı tanımlar ise birbirlerine taban tabana zıt düşmektedir. Örneğin Karl Deutsch, milliyetçiliğin siyasal ve toplumsal gelişmenin ulaştığı en üst seviyeyi ifade ettiğini ve dünyanın açık bir toplum olmasının yolunun buradan geçeceğini belirtirken; Karl Popper ise milliyetçiliği açık toplumun

¹⁰⁸ Hasan Hüseyin Akkaş, *Muhafazakâr Düşünce ve Edmund Burke*, Ankara 2004, s. 77.

¹⁰⁹ Mustafa Erdoğan, "Milliyetçilik İdeolojisine Dair", *Liberal Düşünce*, Sayı:15, Cilt 4, s. 96.

kurulması önündeki en büyük engel olarak görmektedir.¹¹⁰ Milliyetçiliğin kimilerince bir ideoloji olarak görülmemesi, birliktelik duygusunun siyasallaştırılmış bir eylem olarak karşımıza çıkması farklı tanımlamalara, çeşitli sınıflandırmalara yol açmıştır ve Synder milliyetçilikleri; birleştirici, dağıtıcı, saldırgan ve modern olmak üzere dönemlere ayırma yoluyla sınıflandırmıştır.¹¹¹ Carlton Hayes'in milliyetçilik sınıflandırması ise; hümanist, geleneksel, jakoben, liberal, iktisadi ve birleştirici şeklinde olmuştur. Ayrıca milliyetçiliğin içinde geliştiği toplumsal yapıyı değerlendirerek Batı tipi, modern veya az gelişmiş ülke milliyetçiliği şeklinde bir sınıflandırma da mümkündür.¹¹² Siyasal, ekonomik, toplumsal şartlar ve zaman değiştikçe millet ve dolayısıyla milliyetçilik tanımları da farklılık göstermiştir. Milletlere göre de milliyetçiliğin dayandığı merkezi kavramlar arasında fark olduğunu görmek mümkündür. Mesela Almanlar için kültür ve ırk, İngilizler için maddi refah ve teknoloji, Fransızlar için de dil ve kültür milliyetçilik için merkezi kavramlardır.¹¹³ Değişim durmadığı için her dönemin milliyetçilik algısı da kendine özgü olup diğer dönemlerden bağımsız gerçekleşmemektedir. Kısacası milliyetçiliğin dayanağı ne olursa olsun, hangi kaynaktan beslenirse beslensin vazgeçilmez unsur olarak karşımıza 'bir ulusa ait olma ihtiyacı' çıkmaktadır. Bu anlamda, milliyetçiliğin vazgeçilmezi olan ulus bireylerin ortak tarih, gelenekler, dil, kültür ve aidiyet duygusunun karşılığı olarak bir zarurettir.

Bu bölümün başında ifade ettiğimiz gibi ve buraya da kadar yapılan değerlendirmeler açıkça göstermektedir ki, ulus-millet ve milliyetçilik kavramları çoğu zaman anlaşılmakta güçlük çekilen ve bu suretle de ortak bir tanıma ulaşma konusunda önünde engeller bulunan kavramlardır. Ayrıca bu konuda birbirine yakın anlamlar taşıyan ve iyi bir şekilde de tanımlanmamış olan terimler bolluğu da sıkıntı yaratmaktadır. Umut Özkırımlı, terim enflasyonu olarak adlandırdığı bu terimleri, ilk akla gelenler olarak şöyle sıralıyor: "Millet (nation), milliyetçilik (nationalism), milliyet (nationality), milletlik (nation-hood), etno-milliyetçilik (ethnonationalism), etnik milliyetçilik (ethnic nationalism), vatandaşlığa dayalı milliyetçilik (civic

¹¹⁰ Abdulvahap Akıncı, "Milliyetçilik Kuramları", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, s. 132.

¹¹¹ Abdulvahap Akıncı, *a.g.e.*, s. 134.

¹¹² Turgay Uzun, "Ulus, Milliyetçilik ve Kimlik Üzerine Bir Değerlendirme", *Doğu Batı*, Yıl 6, Sayı 23, s. 131-154.

¹¹³ Hakan Poyraz, "Telaffuz ve Gramer Açısından Milliyetçilik", *Türk Yurdu*, Cilt 19, Sayı:139-141,1999, s. 156.

nationalism)...”¹¹⁴ Bu tür bir olumsuzlukların en büyük sebeplerinden birisi, özellikle milliyetçiliğin akademik bir çalışma ve tartışma konusu yapılmasından önce, onun doğal bir durum olduğunu da bir kenara bırakarak daha çok siyasi bir tartışma zemininde değerlendirilmiş olmasıdır. Nitekim, “milliyetçilik düşüncesinin kökenlerini on sekizinci yüzyıl sonlarına, Herder ve Fichte’ye, hatta kimi yazarlara göre Kant ve Rousseau’ya kadar götürmek mümkün” olduğu halde şaşılacak olan, meselenin akademik bir araştırma konusu olarak sosyal bilimcilerin gündemine girmesindeki gecikmedir ve bunun için 1920’li ve 1930’lu yılları beklemek gerekmiştir.¹¹⁵ Milliyetçiliğin adeta küçümsenmesi, onun değerli olarak görülmemesi ve bütün insanlar için evrensel bir mesaj taşımaması gibi nedenler ile birlikte sadece duygusal bir durumun sonucu olarak değerlendirilmesi, düşünce alanına ait görülme istenmemesine de neden olmuş olabilir.

Yukarıda ele aldığımız yazarlardan da anlaşılabilceği gibi milliyetçilik, daha çok 20. yüzyılda daha fazla ilgi ve tartışma konusu olmuştur. Elbette bunun en önemli nedenleri olarak I. Dünya Savaşı, Rusya’da Komünist Devrim, II. Dünya Savaşı ve 1990’lı yılların başında SSCB’nin dağılması ile birlikte oluşan yeni durumdur. Milliyetçiliğin arka planına ve bugün gelinen noktaya baktığımızda yine de onu, Özkırımlı’nın da tanımına uyarak çok geniş bir biçimde, bir tanımdan ziyade bir betimleme olarak şöyle ifade etmenin mümkün olduğu kanaatindeyiz: “Milliyetçilik, her şeyden önce bilincimize bir şekil veren, dünyayı anlamlandırmamızı sağlayan bir söylem; başka bir deyişle, toplu kimliklerimizi belirleyen, günlük konuşmalarımızı, davranış ve tutumlarımızı yönlendiren bir görme ve yorumlama, bir algılama biçimidir.”¹¹⁶

Türk milliyetçiliği meselesini de İmparatorluğun son dönemleri, I. Dünya Savaşı’nın ortaya çıkardığı imparatorluğun parçalanması, komünizme karşı olarak ortaya çıkan tepkiler dikkate alınarak değerlendirmek gerekir.

2.2. Türk Milliyetçiliği ve Kurumsallaşması:

Bir akım olarak Türk milliyetçiliği, Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılmak üzere olduğu bir dönemde bunun önüne geçmek için bir çare olarak, Türkçülük adı altında ortaya çıkmıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu büyük toprak kayıpları yaşamış, askeri alanda Avrupa’nın gerisinde kalmış, verilen kapitülasyon imtiyazları ve

¹¹⁴ Umut Özkırımlı, *a.g.e.*, s. 23.

¹¹⁵ Umut Özkırımlı, *a.g.e.*, s. 12.

¹¹⁶ Umut Özkırımlı, *a.g.e.*, s. 15.

kapitülasyonlara dayanılarak yapılan ticaret anlaşmaları ile imparatorluğun iktisadi hayatı çökmeye başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda Türklerin devleti ayakta tutmak için giriştikleri çabalar, Türk milli benliğinin gelişmesi için kuvvetli bir zemin hazırlamıştır.¹¹⁷ Kültür temelli bir bakış açısıyla oluşan Türk milliyetçiliği, dağılmakta olan bir imparatorluğu kurtarma amacıyla gelişmiştir. Bundan dolayı da, milliyetçiliğin Batı'daki doğuş ve gelişme sürecinden farklı bir süreç takip etmiştir.

Milliyetçilik, toplumsal ve entelektüel unsurların izdüşümü olarak ortaya çıkmış, Osmanlı aydınları çağdaşlaşma hareketleri ile imparatorluğun varlığını devam ettirmeye çalışmışlardır. Bu çağdaşlaşma hareketleri ile başlayan Tanzimat döneminde, Batı'dan gelen fikirlerin etkisiyle hissedilen kendine dönme devri, Türk milliyetçiliğinin kültürel ve entelektüel esaslarını yavaş yavaş biçimlendirmeye başlamıştır.¹¹⁸ Tanzimat ile imparatorlukta yaşayan bütün unsurları bir arada tutacak dayanışma ve birlik sağlanmaya çalışılmış ve bu dönemdeki çeşitli alanlarda yapılan reformların altında millileşme amacı yatmaktadır. Modernleşme hareketlerine paralel olarak, kitap ve gazete yayıncılığıyla edebiyat, tarih, dil ve siyasi konular Türk milli şuurunun uyanmasında önemli rol oynamıştır.

Türk milliyetçiliğinin oluşmasında diğer bir önemli unsur da Avrupa'da Türkoloji'ye artan ilgi ile Türklerin İslamiyet'ten önceki tarihlerine ışık tutan yayınların Osmanlı aydınlarınca okunması olmuştur. Türkoloji çalışmaları sonucunda, Türklerin milli bir topluluk olduğu ve dil, tarih, kültür zenginliği ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak Türkologların eserlerindeki bilgiler ideolojik arayış içinde bulunan ve yıkılışa karşı çare arayan Türk aydınları arasında Türklük şuurunun uyanmasında önemli roller oynamıştır.¹¹⁹ Türk milliyetçiliğinin edebiyat, tarih gibi alanlarda kültürel temelleri atılmış ve böylece milliyet duygusu büyük önem kazanmıştır.

Türk milliyetçiliğinin doğuşunda ve gelişmesinde önemli rol oynayan diğer bir unsur da, Türk aydınları tarafından kurulan dernekler ve yayınları olmuştur. Türk milliyetçiliği esasına dayanılarak kurulan ilk örgüt 1908 yılındaki Türk Derneği'dir. Bu dernek; Türkçeyi sevdirmek ve Batı'da Türk dili ile ilgili yapılan araştırmaları tanıtmak amacıyla faaliyetler yürütmüş, Türkçenin sadeleştirilmesi için çalışmalar yapmıştır. Türk Derneği, dergisinin belirttiği amaçları çerçevesinde Yusuf Akçura'nın 1904

¹¹⁷ Yusuf Sarımay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931*, İstanbul 1994, s. 25-31.

¹¹⁸ Ali Engin Oba, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, Ankara 1995, s. 12.

¹¹⁹ Yusuf Sarımay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931*, İstanbul 1994, s. 52.

yılında yayınladığı Üç Tarz-ı Siyaset başlıklı makalesinde dile getirdiği ‘Türklerin Birliği’ fikrini yansıtmaktadır.¹²⁰ Akçura makalesinde, Osmanlı Devleti’ne bağlı milletleri birleştirerek bir Osmanlı milleti oluşturma ve sonrasında siyasi olarak birleşmiş bir Türk ulusçuluğu meydana getirmeyi konu edinmiştir.

Türk Derneği fazla uzun ömürlü olmamış, Türk milliyetçiliğinin gelişimine katkı sağlayan Türk Ocakları ve Türk Yurdu Dergisi bu oluşumu izlemiştir. Türklerin büyük ilgisi ile karşılaşan Türk Ocakları, milli bir bilinç oluşturma anlamında önemli çalışmalar yapmış, zaman zaman kesintiye uğrasa da varlığını hâlâ devam ettirmeyi başarmıştır. Türk Yurdu Dergisi Türk Ocağı ile birleşmiş ve daha sonra Genç Kalemler de bu camiaya katılmıştır ve milliyetçilik düşüncesi tam anlamıyla örgütlenmeye başlamıştır. Türkçülüğün önemli savunucusu Ziya Gökalp bu dergide ‘Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak’ makalesini yayınlamaya başlayarak Türkçülüğü sistemleştirmeye girişmiştir. Dergi Osmanlı Devleti tarihinde ilk defa olarak açık bir şekilde Türk unsuruna hitap etmiştir.¹²¹

Gaspıralı’nın “dilde, fikirde, işte birlik” düşüncesi, bütün bir Türk dünyası için anahtar ifade olmuş ve Türk milliyetçiliğinin gelişmesinde önemli bir etki sağlamıştır. Türk milliyetçiliğinin, Osmanlının son döneminde farklı unsurların İmparatorluktan ayrılma teşebbüsleri karşısında da Türklük bilincinin oluşmasına yaptığı katkı da ayrıca anılmaya değerdir. Önce Müslüman unsurlar arasında ve özellikle Arap ve Arnavut tebaa arasında başlayan milliyetçilik hareketlerine karşı İslamcılık ve Osmanlıcılık başarılı olamamıştır. Hatta İslamcılık, Müslümanları bir arada tutma gayreti içine girdiğinde Müslüman olmayan tebaada bu durum olumsuz bir etki yapmıştır. İmparatorluğun her alanda zayıflamaya başlaması ile birlikte Osmanlı Devleti’nde “on dokuzuncu yüzyıldan itibaren oluşan milliyetçi bağımsızlık hareketleri içinde ilk hareket ve milliyetçi bilinçlenme ilk önce Araplarda ortaya çıkmıştır.”¹²² Arapları, Arnavutlar takip etmiştir. Arnavutların özellikle “bağımsızlığını kazanan Yunan Devletinin güneye, Sırp devletinin kuzeye yayılması Müslüman Arnavut cemaati arasında, Osmanlı İmparatorluğunun, onların çıkarlarını zorba komşularına karşı koruyamayabileceğine ilişkin korkuların ortaya çıkmasına yol açmıştır.”¹²³ Ortaya çıkmaya başlayan ve İslamcılık ile Osmanlıcılığın da yerini almaya aday Türkçülük ile diğer tebaaların ayrılıkçı hareketleri karşılıklı olarak birbirlerini de etkilemişlerdir.

¹²⁰ Ali Engin Oba, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, Ankara 1995, s. 209.

¹²¹ a.g.e. s. 230.

¹²² Turgay Uzun, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ankara 2005, s. 99.

¹²³ Turgay Uzun, a.g.e., s. 107.

Nihayet Müslüman olmayan tebaa da ve özellikle Ermeniler ve Bulgarlar da bu ayrılıkçı hareketlere katılmakta gecikmemişlerdir. Bu durum karşısında Türk aydınlar arasında Türkçülük ve Türk milliyetçiliği önemli bir yol olarak görülmeye başlanmıştır. Anadolu dışında yaşayan Türk aydınlar arasında da, buldukları coğrafyalarda Türklere karşı oluşan olumsuz bakışlar ve oralarda ortaya çıkan milliyetçi düşünceler nedeniyle önemli bir bilinçlenme ve Türkçü düşüncelerin geliştiğine ve hatta Türk milliyetçiliğinin asıl itici gücünü de onların oluşturduğunu söylemek mümkündür.

1. Dünya Savaşı sonrası başlayan İstiklal Mücadelesi sonucunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, ulus devlettir. Ulus devlet, yapısı ve çağının gereği milliyetçilik ideolojisini benimsemek durumundadır. Bu dönemde devlet, özellikle Batıcı, pozitivist, laik bir anlayışın hâkim olduğu ve Gökalp'in Türklük ve milliyetçilik görüşlerinin benimsendiği, toplumcu-dayanımcı bir yapılanma içerisine girmiştir.

2. Dünya Savaşı'na giden süreçte uluslararası konjonktürel ve ideolojik etkilerle, Avrupa'da faşist rejimlerin yükselmesi Türkiye'de güçlü bir milliyetçi akımın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra milliyetçilik, modernleşmenin bir parçası ve iktidar partisinin ilkelerinden biri olarak yer edinmiştir. Resmi ideoloji, Türk milliyetçiliğini kendi içinde eritmeye ve iktisadi, kültürel, toplumsal alanlara yaymaya çalışmıştır.¹²⁴ Bu ideoloji, laik yanları ağır basan, dinsel unsurlardan arındırılmış bir anlayışı temsil etmektedir.

İnönü dönemi milli eğitim politikaları da dini eğitime karşı olmuştur.¹²⁵ Bu dönemde Türk milliyetçiliği devletin eğitim sisteminde zayıflamış daha kozmopolit hedeflere yakınlık duyulmuş dolayısıyla da devlet içinde Türk milliyetçiliğinin etkisi azalmıştır.

Sonuç olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte yeni kurulan devlette milliyetçiliğin resmi bir ideoloji haline gelmesi ve anayasaya girmesi milliyetçiliğin kökleşmesine neden olmuştur. Bu milliyetçiliğe karşı yaklaşımlarla gelişen çeşitli milliyetçilik türleri de ortaya çıkmıştır. Türk siyasal hayatında Türk milliyetçiliği ideolojisini temel alan birçok parti yanında Milliyetçi Hareket Partisi en önde gelmektedir. Milliyetçi Hareket Partisi'nin kuruluşu ile birlikte Türkçü-Milliyetçi hareket bu partide birleşmiştir.

¹²⁴ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 240.

¹²⁵ İsmail Kaplan, "Milli Eğitim İdeolojisi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 791.

2.2.1. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden Milliyetçi Halk Partisi'ne:

Mareşal Fevzi Çakmak başkanlığında 1948'de kurulan Millet Partisi'nin, 1954'te dini esaslara dayanan bir parti olduğu gerekçesiyle kapatılmasıyla Osman Bölükbaşı başkanlığında bu parti, Cumhuriyetçi Millet Partisi adını alarak yeniden kurulmuştur. 1958 yılında Türkiye Köylü Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi'ne katılarak Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi adını almıştır. CKMP, ciddi bir milliyetçi teori ya da ideoloji üzerine kurulmamış, kitleleri peşinden sürükleyen bir ideolojik hareket olarak değil, daha çok “milli duruş” ile ifade edilmektedir.¹²⁶

Siyasi hayatı boyunca milliyetçi bir anlayışı temsil eden Osman Bölükbaşı, 1962 yılında parti içi hizip ve anlaşmazlıklar sonucu CKMP'den ayrılmıştır. CKMP'nin 1964 yılında yapılan kongresinde Alparslan Türkeş bu partinin saflarına katılmış ve 1965 yılının Ağustos ayında Türkeş parti genel başkanlığına seçilmiştir. Türkeş; “Bu partiyi milli menfaatlerimizin, milli meselelerimizin, milli meşgalelerimizin siyasi zemini yapacağız...” diyerek partide yeni bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur.¹²⁷ Milliyetçilerin bu zamana kadar daha çok kültürel içerikli cemiyetler ve onların yayımları etrafında örgütlenmeleri, ciddi bir ideoloji üzerine kurulmamış partilerle siyasi hayatta yer almaları, siyasi iktidar karşısında güçlü bir örgüt kuramamalarına neden olmuştur. Türkeş'in CKMP'ye genel başkan olmasıyla hem parti içinde yeni bir örgütlenme stratejisi belirlenmiş hem de ideolojik anlamda milliyetçilik, siyaset zemininde etkili hale gelmiştir. 1965 sonlarında yayımlanan “Dokuz Işık” adlı kitapta partinin ideolojik ilkeleri açıklanmış ve Dokuz Işık Doktrini partinin siyasi zeminine oturtulmuştur.¹²⁸ Başta milliyetçilik ve ülkücülük olmak üzere ahlakçılık, ilimcilik, toplumculuk, köycülük, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, gelişmecilik, endüstri ve teknikçilik bu ideolojik yapının temel unsurlarıdır.

Alparslan Türkeş Türk milliyetçiliğini, ‘Türk milletine karşı beslenen derin sevgi, bağlılık duygusunun, müşterek bir tarih ve müşterek hedeflere yönelme şuurunun ifadesi’ olarak tanımlamaktadır.¹²⁹ Türk milletine bağlılık, sevgi ve Türkiye Devleti'ne sadakat ve hizmet bu görüşün kaynağını oluşturmaktadır. Ülkücülük ilkesi ise Türkeş tarafından, ‘Türk milletinin ahlakta, maneviyatta, insanlık duygularında en yüksek seviyede bulunması, yaşaması ve ilimde, teknikte dünyanın en ileri gitmiş varlığı haline

¹²⁶ Hakan Akpınar, *Kurtların Kardeşliği CKMP'den MHP'ye (1965-2005)*, İstanbul 2005, s. 28.

¹²⁷ Hakan Akpınar, *a.g.e.* s. 38.

¹²⁸ Turgay Uzun, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ankara 2005, s. 274.

¹²⁹ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 311.

gelmesi' olarak tanımlanmaktadır.¹³⁰ Türk milletini en ileri, en başarılı, en medeni hale getirme ülküsüdür. Toplumculuk ilkesiyle ise; her çeşit faaliyetin toplum yararına olacak şekilde yürütülmesi öngörülür. Toplumcu görüş ekonomik ve sosyal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ekonomik görüş, mülkiyeti esas kabul eden fakat mülkiyetin millet zararına kötüye kullanılmasına karşı olan bir görüşü belirtir. Sosyal görüş olarak sosyal adalet düzeni, fırsat eşitliği, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlaşma teşkilatı kurulmasını esas kabul eder.¹³¹

Milliyetçi tarihin dönüm noktalarından birini 8-9 Şubat 1969 tarihleri arasında, CKMP'nin Adana'da yapılan kongresindeki değişiklik oluşturmaktadır. Buna göre; partinin ismi Milliyetçi Hareket Partisi olarak, amblemi ise "üç hilal" olarak değiştirilmiştir. Partinin gençlik kolları için ise "hilal ve bozkurt" amblemi kararlaştırılmıştır.¹³² Böylece ideolojik olarak Türk milliyetçiliği, kurumsal yapı kazanan MHP içinde temsil edilmeye başlanmıştır. MHP içinde kuşkusuz Türkçülük de ana ideolojilerden biri olmuştur. Fakat 1969 yılında CKMP'nin MHP adını alıp, ambleminin de üç hilal olarak belirlenmesinden sonra partinin Türkçülük ile bağdaşmadığı ve İslami vurguyu fazla önde tutması ile ilgili muhalif bir tavır takınılmıştır.¹³³ Bu kongrede Türkçülükten yana tavır sergileyenler 'bozkurt' figürünün parti amblemi olması gerektiğini savunmuştur. Diğerleri ise 'üç hilal'i kullanmakta ısrar etmişlerdir ve dolayısıyla ırkçı, Turancı düşünceye sahip olan partililer ile İslami vurguyu önde tutmak gereğini savunanlar karşı karşıya gelmiştir. Sonuç olarak din ile milliyetçiliği aynı noktada buluşturmaya çalışan 'kültürel milliyetçilik' ile dinden soyutlanmış bir milliyetçi anlayış sunan 'seküler milliyetçilik' tartışmaları, Türk-İslam Sentezi'nin partinin hâkim ideolojisi olana kadar devam etmiştir.¹³⁴

MHP'nin İslamîleşme sürecinde Seyit Ahmet Arvasi'nin de etkisi büyük olmuş ve bu sentezi Türk-İslam Ülküsü biçimine dönüştürmüştür. Hergün Gazetesi'nde "Türk İslam Ülküsü" başlığı altında yazdığı yazılarla ülkücü gençlere Türklük ile İslam'ın birbirinden ayrılmaz unsurlar olduğunu anlatmıştır.¹³⁵

¹³⁰ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 317.

¹³¹ Hakkı Öznur, *Ülkücü Hareket CKMP'den MHP'ye*, Ankara 1999, cilt:1, s. 148.

¹³² Mustafa Çalık, *MHP Hareketi, Kaynakları ve Gelişimi 1965-1980*, Ankara 1995, s. 93.

¹³³ Kemal Can, "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 667.

¹³⁴ Hatem Ete, Hamza Taşdelen, Sami Orçun Ersay, *Ülkücülükten Tepkisel Milliyetçiliğe MHP'nin İdeolojisi ve Seçmen Eğilimleri*, İstanbul 2014, s. 22.

¹³⁵ Beşir Ayvazoğlu, "Tanrıdağ'dan Hıra Dağı'na Uzun İnce Yollar", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 576.

Türk-İslam Sentezi ifadesi, 1970’li yıllarda İslam ve Türk olmanın birlikte bir değer taşıdığını vurgulamak durumunda olduğu için parti içerisindeki İslami duyarlılığa sahip olanlar ile Türkçü duyarlılığa sahip olanları birleştirmeye yönelik bir işlev de görmüştür. Aydınlar Ocağı kurucularından Prof. Dr. Süleyman Yalçın’ın düşünceleri bunu destekler niteliktedir:

“1970’li yıllara doğru ülke gündemini tespit edecek ve devletimizin bekası için fikirler ileri sürecek bir derneğe veya vakfa veya bir Ocak’a ihtiyacımız olduğunu düşünerek, ülkemizin gerçek aydınları olarak bir araya gelme ihtiyacını hissettik. Bunun içindir ki, arkadaşlarımız arasında Türkçülük ve İslâmcılık yönleri ağır basanlar bir araya gelmek suretiyle Aydınlar Ocağı çatısı altında toplandık. Özetle sentez şahısların bir araya gelmesi ile meydana geldi. Hadise bundan ibarettir.”¹³⁶

Tanıl Bora ve Kemal Can’ın Türk-İslam Sentezini sadece Muharrem Ergin ve İbrahim Kafesoğlu’na mâl etmelerinin yanlışlığını belirten Beşir Ayvazoğlu, ırkçı Türkçülerin bir kısmı hariç bütün milliyetçilerin tarihte zaten gerçekleşmiş olan bu sentezi korumanın peşinde olduklarını vurgulamıştır.¹³⁷ Özellikle CKMP’nin MHP’ye dönüşümüyle birlikte, 1970’lerde partinin muhafazakâr söylem geliştirmesiyle İslam unsurunun ağırlığı hissedilmiştir. Bu çerçevede 1980 öncesi İslam’ın esas unsur olduğu söylenebilir.

2.2.2. MHP’nin TBMM’ye Girişi ve Milliyetçi Cephe Hükümetleri Dönemi:

MHP, ilk kez katıldığı genel seçimler olan 1969 seçimlerinde % 3.3 oranında oy alabilmiş ve parlamentoya milletvekili olarak yalnızca lideri olan ve 1965 seçimlerinde CKMP’den milletvekili olarak TBMM’ye giren Alparslan Türkeş’i gönderebilmiştir.¹³⁸ MHP’nin hedefi siyaset sahnesinde güçlü bir parti olarak belirlemek ve sonraki genel seçimlerde iktidar olmaktır. Bu seçimler Adalet Partisi’ni ikinci kez tek başına iktidara taşımıştır.

Seçim sonuçlarına göre, MHP’nin ideolojik söyleminin en güçlü tabanı ve en fazla varlık gösterebildiği bölge Orta-Doğu Anadolu olmuştur.¹³⁹ Siyasi düzeyde milliyetçi unsurların en kuvvetli terkiibini oluşturan bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu dönemde yükselen milliyetçilik, taşra kökenli ve büyük şehirlere göçmüş gençler arasında bir kimlik ve iktidar arayışı olarak güçlenmiştir. Bir milliyetçi aydın, 1970’lerde milliyetçilik siyaseti içinde yer alan gençleri; “Onların tamamı Türk veya

¹³⁶ <http://www.kocaeliaydinlarocagi.org.tr/Yazi.aspx?ID=5942>. [08.12.2016]. Prof. Dr. Abdülkadir Donuk ile röportaj.

¹³⁷ Beşir Ayvazoğlu, “Tanrıdağ’dan Hıra Dağı’na Uzun İnce Yollar”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 574.

¹³⁸ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 278.

¹³⁹ Tanıl Bora, *Milliyetçiliğin Kara Baharı*, İstanbul 1995, s. 295.

kendini Türk hisseden, fakir veya orta halli, muhafazakâr, genellikle Demokrat Parti'ye oy veren ailelerin çocuklarıydı” diye tanımlamıştır.¹⁴⁰

1960'ların sonu 1970'li yılların başı, Türk siyasetinin tıkanma noktasına geldiği bir sürece denk gelmektedir. 1968-71 döneminde Avrupa'daki sol hareketin ivme kazanmasıyla sol hareket Türkiye'de gelişme göstermiş ve MHP, faaliyet ve söylemini anti-komünist bir yapıya sokmuştur.¹⁴¹ Bu yıllarda özellikle üniversite öğrencileri tarafından yapılan gösteri ve boykotlar, ülkücü gençlerle eylemcileri karşı karşıya getirmiştir. Şiddet eylemlerinin giderek yaygınlaşması ve ülkenin içinde bulunduğu buhran sonucu Türk Silahlı Kuvvetleri, 12 Mart 1971 tarihinde bir muhtıra vermiştir. Kimilerince “Yarı Askeri Darbe” olarak nitelendirilen muhtıra sonucu, Türk siyasal hayatında önemli değişiklikler kaydedilmiştir.

Önceleri bu uyarının MHP başta olmak üzere sağa yapıldığı düşünülmüştür fakat bir süre sonra müdahalenin sola karşı yapılmış olduğu ortaya çıkmıştır. Müdahale sonrası özellikle sol örgütlere tasfiye girişimleri başlasa da, MHP ve ülkücüler de zarar görmüş fakat Türkes muhtırayı destekleyici bir söylem içine girmiştir. MHP Gençlik Kolları'nın denetimindeki Ülkü Ocakları Birliği'nin de muhtırayı onaylayıcı tavrını bir kısmı aşağıda yer alan bildirisinden anlamaktayız:

“Büyük Türk Milleti;
Memleketimizi bir uçuruma sürüklemek üzere olan beynelmil komünizmin eli kanlı uşaklarına karşı tedbir almak üzere siyasi hayatımızda önemli gelişmeler oldu. Biz, Ülkücü Türk gençliği olarak inanıyoruz ki, ordumuz Türk devletinin bağımsızlığına, Türk milletinin ve vatanının bütünlüğüne yönelen ihanet yuvalarını dağıtacak, hainlere gerekli dersi verecektir...”¹⁴²

12 Mart sonrası süreç, MHP'nin ideolojik olarak değişim yaşadığı dönemi kapsamaktadır. Ülkücülerin girdikleri silahlı çatışmalarda ölmeleri ve şehit ilan edilmeleri ile Türkçü-Turancı çizginin yumuşatılıp söyleme İslami motiflerin eklenmesi bu döneme tekabül etmektedir. MHP'nin kullandığı “Kanımız aksa da zafer İslam'ın”, “çağrımız İslam'da dirilişedir” gibi sloganlar da, 12 Mart sonrası kapatılan Milli Nizam Partisi'nin devamı olan Milli Selamet Partisi'nin geleneksel- muhafazakâr oy tabanına da etkileyebilecek niteliktedir.¹⁴³ Türkçü düşünce ile İslamiyet arasındaki bağı gösteren bu ideolojik açılım, MHP'nin zaten doğasında olan Türk-İslam Sentezi düşüncesinin vücut bulmuş halidir.

¹⁴⁰ Nuray Mert, *Merkez Sağın Kısa Tarihi*, İstanbul 2007, s. 70.

¹⁴¹ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 278.

¹⁴² Hakan Akpınar, *a.g.e.*, s. 88.

¹⁴³ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 280.

1973 genel seçimlerine kadar geçen süreçte, muhtıranın etkisiyle Nihat Erim, Ferit Melen ve Naim Talu gibi isimlerin başbakanlığında yaşanan siyasal hayat içerisinde önemli değişiklikler yaşanmadı.¹⁴⁴ 1973 seçimlerinde CHP % 33.5 oy oranıyla birinci parti olmuştur fakat hükümeti kuracak çoğunluğa sahip olamadığı için 1974 yılında Milli Selamet Partisi ile koalisyon hükümeti kurmuştur. Bu koalisyon hükümetinin bozulmasının ardından 1. Milliyetçi Cephe Hükümeti Dönemi başlamıştır. 1975'te Adalet Partisi-Milli Selamet Partisi-Cumhuriyetçi Güven Partisi-Milliyetçi Hareket Partisi koalisyonu kurulmuştur. Bu dönemde özellikle CHP ile MHP arasında karşılıklı suçlamalar devam ederken ülke içinde terör olayları endişe verici boyutlara ulaşmıştır.

Toplumda tam bir cepheleşme döneminin yaşandığı 1970'li yılların sonlarında ülkücüler ve sol örgütler arasındaki gerilim tırmanmış, büyük bir kutuplaşma yaşanmıştır. Kaos ve anarşi ortamının kanıksandığı, yoklukların, karaborsanın ciddi boyutlara ulaştığı bu dönemde 1977 seçimlerine giden süreç başlamıştır. Seçim sonucunda MHP oylarını yaklaşık iki katına çıkarmıştı. 1974'te CHP-MSP koalisyonundan MSP zarar gördü. Aşırı solcu olmakla suçlanan Ecevit ve CHP'yle ortaklık, muhafazakâr ve İslamcı tabana sahip MSP içinde hazmedilmedi. Erbakan sağ seçmen için güven vermeyen bir siyasi figürdü. 1973 seçimlerinde¹⁴⁵ 48 milletvekili çıkaran MSP 1977 seçimlerinde ancak 24 milletvekili çıkarabildi. MHP'nin söylemindeki değişiklikler yanı sıra Erbakan'ın güven vermekten uzak siyaseti, Necip Fazıl Kısakürek'in bile MHP'yi destekleyeceğini açıklaması MHP'nin oylarının artmasına yol açan sebeplerdendir. Kısakürek'in parti menfaatleri uğruna dini bağlılıkları yok sayan Erbakan ve ekibinden uzaklaşarak MHP'ye yönelmesi oyların bir kısmının MSP'den geldiğini düşündürmektedir.¹⁴⁶ Ayrıca 1980'li yıllara doğru ülkenin ekonomik durumunun giderek kötüleşmesi ve gelirler arasındaki uçurumun artması, MHP'nin diğer partilerden farklı olarak geliştirdiği ekonomik programın tercih edilmesine ve MHP oylarının artmasında etkili olmuştur.¹⁴⁷ CHP'nin oy potansiyeli sebebiyle milliyetçi-muhafazakâr kesimlerin MHP'de toplanması ve Türk-İslam Sentezi kavramsallaştırması da ideolojik olarak bu zemini hazırlamıştır.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 280.

¹⁴⁵ 1973 Genel Seçimleri Oy Oranları; MSP: %11, MHP: %3, 1977 Genel Seçimleri Oy Oranları; MSP: %8, MHP: %6.

¹⁴⁶ <http://www.nfk.com.tr/erbakan.htm>. [14.10.2016].

¹⁴⁷ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 284.

¹⁴⁸ Hatem Ete, Hamza Taşdelen, Sami Orçun Ersay, *Ülkücülükten Tepkisel Milliyetçiliğe MHP'nin İdeolojisi ve Seçmen Eğilimleri*, İstanbul 2014, s. 27.

Türkiye, 1960 sonlarından 1971 yılına kadar nispeten yoğun ve yaygın şiddet olaylarına sahne olmuştur. 12 Mart 1971 tarihinde verilen muhtıradan sonra olaylar durulsa da, 1974 yılında CHP-MSP koalisyon hükümetinin çıkardığı genel af kanununun kapsamının Anayasa Mahkemesi tarafından genişletilmesiyle sol örgütler terörü yeniden canlandırmıştır.

1977 yılında Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi'nden oluşan 2. Milliyetçi Cephe Hükümeti kurulmuştur. Ülkücüler, devletin zaafa düştüğü noktada vatana, millete, devlete, bayrağa sahip çıkma misyonuyla yönlendirilmişlerdir.¹⁴⁹ Bu dönemde sağ-sol kutuplaşmalar ve bu grupların silahlanarak çatışmaları ülkedeki anarşi ortamını artırmıştır. MHP yöneticilerine karşı yapılan saldırılar sonucu ölümlerin yaşanması tansiyonu iyice yükseltmiş ve nihayet 2. Milliyetçi Cephe Hükümeti'nden sonra kurulan Ecevit Hükümeti 19 Aralık 1978'de başlayıp yedi gün süren ve 108 vatandaşın ölümüne sebep olan Kahramanmaraş olaylarından sonra, 26 Aralık 1978 sabahı sıkıyönetim ilan etmiştir.¹⁵⁰ Sıkıyönetim ilan edilmesine rağmen ülkede terör olayları devam etmiştir. Hem MHP içinden hem de sol parti ve örgütlerden birçok ölümler yaşanmıştır. 27 Mayıs 1980 tarihinde Gümrük ve Tekel eski Bakanı, MHP Genel Başkan Yardımcısı Gün Sazak bir suikast sonucu öldürülmüş, 19 Temmuz 1980'de ise eski başbakan Nihat Erim bir silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir.¹⁵¹ Terör olayları sağdan ve soldan onlarca kişinin hayatına mâl olmuştur.

Fahri Korutürk'ten boşalan Cumhurbaşkanlığı makamına yeni bir isim seçmek için beş ay boyunca 115 tur oylama yapılmasına rağmen bir sonuç alınamamıştır. Bu durum Türk siyasal kültüründe uzlaşmaz elit kültürünün hüküm sürdüğü ve siyasi düzende rekabet anlayışının olmamasına bağlanabilir. 12 Eylül darbesine giden bu süreçte devlet mekanizmasının kaos ve çatışma ortamı karşısında yetersiz kalması yanında, siyasilerin ortak hareket edememesi de etkili olmuştur.

2.3. Türkiye'de 12 Eylül 1980 Öncesi Dönemde Sağcı Olmak:

“Aşırı sağ” deyimi, 1944 Irkçılık/Turancılık davalarıyla kullanılmaya başlanmış ve Türk siyasetinde yer edinmiştir.¹⁵² Nihal Atsız başta olmak üzere Türkçü-Turancı akımı savunan isimlerin tutuklanmasıyla sonuçlanan ve siyasal tarihe “3 Mayıs 1944

¹⁴⁹ Kemal Can, “Ülkücü Hareketin İdeolojisi”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 67.

¹⁵⁰ Deniz Bölükbaşı, *Siyaset İskelesi MHP'de Siyaset Yılları*, İstanbul 2012, s. 41.

¹⁵¹ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s.289.

¹⁵² Tanel Demirel, “1946-1980” Döneminde Sol ve Sağ”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.9, Dönemler ve Karakteristikler*, der Ömer Laçiner, İletişim, İstanbul 2009, s. 428.

Türkçülük Olayı” olarak geçen süreç sonrasında aşırı sağ ve aşırı sol, rejimin sınırlarını belirtirken sıklıkla kullanılmıştır.

“Sağ” kavramı, Cumhuriyet’in kurucu elitinin gerici olarak nitelendirdiği gelenekçi ya da İslamcı kesimlerin yanı sıra resmi milliyetçiliği benimsememiş/ülkücü kesimleri de kastetmektedir. Geçmişte sağın entelektüel sığılığı ve reaksiyonerliği, sağ cenah içinde de eleştirilen bir durum olmakla beraber “sağcı” olmanın utanç duyulan bir durum olduğu görüşüne neden olmuştur. Bu sebeple genellikle “serbest piyasaya inanan bir muhafazakâr” ya da “milliyetçi-toplumcu” gibi kimlik belirtme gayretleri söz konusu olmuştur. Sağ kimlik; haklardan ziyade sorumlulukları, eşitlik yerine hiyerarşiyi desteklemesi ve kurulu düzenden yana olan değişime kapalı bir imaj vermesi sebebiyle de solculuğa göre daha az sahiplenilir. Ancak bu durum, Batıcı olan ama sol ideoloji ile de birlikte yürüyen, Türk toplumunda sosyal bir gerçekliğe karşılık gelmeyen kimi entelektüellerin ve daha çok dayatmacı bir tutum içerisinde bulunan CHP’nin aydınlarının bir fikrinden öteye de gidememiştir yani gerçekçiliği azdır. Çünkü halk, onların tersine sağcıdır.

Nitekim İdris Küçükömer’in de “Düzenin Yabancılaşması” adlı eserinde resmettiği sağ ve sol kavramları dikkat çekici olmuştur. Türkiye’de sağ ve sol kavramların açıklanmasında yaşanan muğlaklığın sebebini, Batı ile aynı tarihsel süreçten geçmemiş oluşumuza ve sınıf çelişkilerinden doğan sağ/sol saflaşmasının tarihimizde yaşanmamasına bağlayan Küçükömer; DP’nin CHP’ye göre daha sol bir parti olduğunu belirtmiştir.¹⁵³ Laik olarak, batıcı olmak ya da olmamak, dindar olmak ya da olmamak, Türkiye’de solcu olup olmamaya yetmez diyen Küçükömer; Türk siyasal hayatında yapılan sağ ve sol tanımlamaların altlarının boşluğunu dile getirmiştir.¹⁵⁴

Türk sağı 1950’den itibaren Demokrat Parti ile siyasal olarak iktidardadır. O dönemki bürokratik devletçiliğe karşı çarıklı, poturlu, şalvarlı halkı yurttaş durumuna getirmiş, yollar, barajlar yapmış, ekonomik pragmatizmle hareket etmiştir.¹⁵⁵ Fakat bunlar yanında entelektüel değerler ihmal edilmiştir. 1960’lı yılların sonuna kadar sağ cemahta tartışılan en önemli konular; “Türklük mü önce gelir, Müslümanlık mı? , İslamiyet’te milliyetçilik var mıdır?” etrafında dönmüştür. Bu tartışmaları “Tanrıdağı kadar Türk, Hıra Dağı kadar Müslüman” sloganıyla çözümleyen Osman Yüksel

¹⁵³ İdris Küçükömer, *Düzenin Yabancılaşması “Batılama”*, Ankara 2007, s. 105-110.

¹⁵⁴ İdris Küçükömer, *a.g.e.*, s. 107.

¹⁵⁵ Taha Akyol, “Sağın Tabanı Tavanı Yenileşmeye Zorluyor”, *Vatan Millet Pragmatizm, İstanbul* 1991, s.204.

Serdengeçti'nin bazı eserleri ile Ahmet Arvasi, Peyami Safa, Necip Fazıl Kısakürek gibi milliyetçi düşüncenin önemli isimlerinin eserleri, milliyetçi gençlerin kültürel ve ideolojik birikimlerini sağlayan başlıca kaynaklar olmuştur.¹⁵⁶ Yine de Türk sağındaki entelektüel sığılık, düşünsel anlamda bir tembellik yaratmış ve bu durum da, pragmatik ve pratik öğelerin önemini artırmıştır. Türk sağ önemli isimler yetiştirmekle birlikte kitle olarak entelektüel, kültürel ve sanat ile ilgili etkinlikler konusunda yeterli bir seviyeye ulaşmadığı için pragmatik ve pratik öğeler daha fazla ön plana geçmiştir, denilebilir.

Buna bir istisna olarak Kubbealtı Cemiyeti gösterilebilir. 1970 yılında Sâmiha Ayverdi, ağabeyi Ekrem Hakkı Ayverdi ve O'nun eşi İlhan Ayverdi ile birlikte bu olumsuz durumu kırmaya çalışarak Kubbealtı Cemiyeti'nin kurulmasını sağlarlar. Cemiyet 1978 yılında vakıf statüsüne geçirilir. Türk tarihinin ve milli kültür değerlerinin hayati derecedeki önemine dikkat çeken Sâmiha Ayverdi, Ekrem Hakkı Ayverdi gibi isimlerin yönlendirdikleri Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfı, Türk sağında kültürel gelişime katkıda bulunan, ilk kurulduğu yıllarda benzeri olmayan bir kuruluştur. Türk mimarisi ve sanatlarıyla ilgili yayınları ve çalışmaları dolayısıyla birçok milliyetçi gencin ufkunu geliştirmiş, sağ kesime değerli katkılar sağlamıştır. Dahası bu Vakıfta tezhip, Osmanlıca, Türk Musikisi dersleri verilmiş, Akademi Mecmuası çıkarılmış ve Türkçe bir lügat ortaya konmuştur.¹⁵⁷ İlhan Ayverdi önderliğinde 'Misalli Büyük Türkçe Sözlük' 2005 yılında, 'Türkçe Sözlük' 2007 yılında hazırlanmıştır.¹⁵⁸ Akademik konferanslar, seminer ve sempozyumlarla; dil, tarih, edebiyat, sanat alanlarında yayınladıkları eserlerle Türk milletinin değerlerini canlı tutarak gelecek nesillere aktarmayı amaç edinmiş bir kuruluştur.

Türk-İslam Sentezi düşüncesi ve onu geliştiren aydınların oluşturduğu çevre, Türkiye'de sağ muhafazakârlığa kuramsal çerçeve kazandırması bakımından önemlidir.¹⁵⁹ Komünizm tehlikesine karşı milliyetçi bir cephe örme misyonu taşıyan bu çevre, sol kesimin en büyük düşman olarak algıladığı Türk-İslam Sentezi fikriyatını oluşturmuştur. Temel hareket noktası, Türklük ile Müslümanlığın birbirinden bağımsız düşünülemeyeceğidir ve bu iki unsur milli kimlikte eşit öneme sahiptir. Türk-İslam Sentezi düşüncesinin gelişmesiyle, sağın melez yapısında dönüşüm yaşandığı söylenebilmektedir. Şöyle ki Türk sağının üç hali olarak adlandırabileceğimiz

¹⁵⁶ Beşir Ayvazoğlu, "Türkiye'de Sağcı Olmak", *Türkiye Günlüğü*, 1991, sayı 16, s. 38.

¹⁵⁷ Ergun Göze, *Yaşasın Hatıralar*, İstanbul 2007, s. 329.

¹⁵⁸ <http://www.kubbealti.org.tr/VakifDetay.aspx?id=10>. [27.03.2017].

¹⁵⁹ Nuray Mert, *Merkez Sağın Kısa Tarihi*, İstanbul 2007, s. 79.

milliyetçilik, muhafazakârlık ve İslam'ın farklı dönemlerde farklı ağırlıklara sahip olmakla birlikte, sentez fikriyle değişime uğramıştır. Türk sağını anlamak açısından muhafazakâr-milliyetçi unsurların milliyetçi-İslamî unsurlara evrildiğini söylemek mümkündür.

1960 ve 1970'lerde Türk-İslam Sentezi düşüncesinin etkisiyle ve siyasi partilerin destek alanlarını ve tabanlarını artırma gayretiyle, sağ kesimde İslamlaşma eğilimi görülmektedir. Milliyetçi düşünceden ayrı tutulamayacak Türkçülük ve İslam arasındaki denge, İslam yönünde ağırlık kazanmış olabilmektedir. Bu anlamda sağdaki İslamlaşmanın nedenleri, destek alanlarını artırma isteğiyle bir taraftan pragmatist amaçlarla ve diğer taraftan Türk-İslam Sentezi düşüncesinin ağırlığıyla açıklanabilir.

2.4. MHP'de Agâh Oktay Güner:

Agâh Oktay Güner'in aktif siyaset hayatı, 1977 yılında Milliyetçi Hareket Partisi'nden Konya milletvekili olarak parlamentoya girmesiyle başlamıştır. Gerek aile gerekse çevre etkisiyle oluşan milliyetçi-muhafazakâr kimliği, MHP'ye girmesiyle gelişmiş, kendisi Türk siyasal hayatında önemli bir siyasal aktör olmuştur. MHP II. Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde bir başbakan yardımcılığı ve dört bakanlık almıştır. Bakanlık görevlerine kimlerin getirileceğinin belirlenmesi için partinin Genel İdare Kurulu'nda gizli oylama yapılmıştır. 30 üyeli GİK'e Ankara'da bulunan 25 kişi katılmıştır. Her üye tercih ettiği dört kişinin ismini yazıp sandığa atmıştır. Oylama neticesinde Sadi Somuncuoğlu, Cengiz Gökçek ve Agâh Oktay Güner 19'ar oy almıştır. Dördüncü sırada milletvekili olmayan Gün Sazak çıkmıştır.¹⁶⁰ Bu dört kişi koalisyon hükümetine bakan olarak girmiştir. 01.08.1977 tarihinde göreve başlayan hükümette Güner Ticaret Bakanlığı'na atanmıştır. 31.12.1977 tarihinde hükümet düşmüştür.¹⁶¹ MHP'nin çok kısa süren bu koalisyon ortaklığı döneminde kadrolaştığı iddiaları sol kesim tarafından vurgulandıysa da kariyer mesleklerinde Güner liyakata önem vermiştir. Bu durum muhatapları tarafından da ifade edilmiştir.¹⁶²

Agâh Oktay Güner, 12 Eylül 1980 darbesi öncesinde özellikle 1970'lerde ülkenin bulunduğu şartlar altında yer aldığı ülkücü hareketin temel söylemlerinden olan anti-kapitalist ve anti-empyralist düşünceyi güçlü bir şekilde savunmuştur. Türkiye'nin

¹⁶⁰ Himmet Kayhan, *Gün Sazak, Bir Şehidin Yolculuğu*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2016, s.361.

¹⁶¹ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul 2016, s. 284-286.

¹⁶² 1971'de Dış Ekonomik İlişkiler Başkanlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdür Yardımcılığı görevinde bulunan M. Celal Erdenir, Ticaret Bakanı Agâh Oktay Güner tarafından iktidar değişikliği sebebiyle görevden alınmayı beklerken 1975 yılında Washington Ticaret Müşavirliği'ne atanmıştır. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QUwhvIUuKMOJ:hud.org.tr/data/icerik/soylesi-yazilari/M.-Celal-Erdenir.pdf+&cd=17&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>. [08.06.2017].

gerek siyasi alanda gerekse sokaklarda sağ-sol çatışmasının en yüksek seviyeye ulaştığı dönemde milliyetçi-muhafazakâr kimliğiyle fikirlerini beyan eden ve faaliyetlerini yürüten Güner'in en çok üzerinde durduğu konu, milli değerlerin yok edilmesinin önüne geçilmesi oluşturmuştur. Özellikle kaleme aldığı ilk eserler olan *İsraf Ekonomisi* ve *Verim Ekonomisi*'nde, gerek kültürel gerekse ekonomik açıdan milli değerlerin yok edilmesinin ülkeyi gerileten başlıca faktör olduğunu ve iktisat/ kültür emperyalizmi yoluyla ilerlemenin sağlanamayacağını vurgulayarak milli değerlerin korunmasının önemini sıklıkla belirtmiştir. Kendisi Türk milletinin gelenek ve göreneklerinden kopmadan, milli, manevi kültür değerlerini birleştirerek hızla yükseleceğine inanmaktadır.

Türk demokrasisi çeşitli sebeplerden dolayı birkaç kez kesintiye uğramıştır. Bu kesintilerde Türk siyasal kültürünün, siyasal liderlerin tutumlarının önemli rolü olduğu gibi dış faktörler yani dünya konjonktürü bağlamında yaşanan gelişmeler de etkili olmuştur. Özellikle MHP açısından büyük önem arz eden ve birtakım değişikliklerin yaşanmasına sebep olan 12 Eylül 1980 darbesi, gerek MHP tabanında gerekse siyasi kadrolarda önemli değişiklikler yaratmıştır. Bu bakımdan Ağâh Oktay Güner'in siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik vs. görüşlerini 12 Eylül öncesi ve sonrası olmak üzere 1983 yılındaki yeni partileşme süreçlerini dikkate alarak değerlendirmekte fayda vardır.

2.4.1. İktisat ve Kültür Emperyalizmi:

Ağâh Oktay Güner'in üzerinde durduğu en temel konu, milli ve manevi değerlerin yok edilmesiyle ortaya çıkan sermaye, kültür, eğitim, insan israfının ülkeyi soktuğu durum ve bu durumda aranan çareler olmuştur. Kendisi özellikle Batılı devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'nu gerek jeopolitik konumu gerekse işlevleri açısından sağladığı avantajlardan dolayı, emperyalizmin kölesi haline getirerek ülkeyi israf ekonomisine götürmesini şiddetle eleştirmiştir. Bu durumu 1977 yılında *İsraf Ekonomisi* adlı eserinde anlatmış Türkiye'nin çıkmaza girmesindeki nedenler; zaman, sermaye, arazi, kaynak, tarih ve kültür israfı olarak sıralanmıştır.

Osmanlı'nın ekonomik sistemi, toprak ve zirai üretime dayanan maddi şartların İslam kültürü ve Türk gelenekleriyle birleşmesinden oluşmuştur. Toprağa dayalı askerlik sistemi, güçlü devlet teşkilatı sayesinde verimli kılınmıştır. Mirî toprak sistemi ise her türlü israfı önleyen, toprak, insan ve asker ilişkilerini işleten ve geliştiren örnek bir yapı oluşturmuştur.¹⁶³ Osmanlı'daki bu iktisat anlayışının verim esasına

¹⁶³ Ağâh Oktay Güner, *İsraf Ekonomisi*, İstanbul 1977, s. 103.

dayanmasından dolayı ordu tüketici değil, üreticidir. Burada etkin bir kontrol sistemiyle kaynakların israf edilmemesi sağlanmıştır. Devletin iktisadi hayat üzerindeki yetkisi de bu durumu desteklemiştir.

Osmanlı Devleti'nin iktisadi ve sosyal yapısının bozulması büyük ölçüde Batı kaynaklı olmuştur. Batı'da sömürge ticaretinin uzak denizyollarını kullanarak gelişmesi, ticaret yollarını Osmanlı topraklarından kaydırmıştır ve sermaye birikimi, yeni keşifler, icatlar kapitalizmi güçlendirmiştir.¹⁶⁴ Kapitalizmin ifadesi olan emperyalizm, Osmanlı Devleti'ni önce iktisadi alanda yıkabilmek için askeri ve siyasi faaliyetlerde bulunmuştur. Emperyalizmin Osmanlı'daki ilk örneği, 1838 İngiliz Ticaret Anlaşması'dır. Bu tarihten sonra İngiltere gibi diğer Avrupa devletleri de aynı karakterdeki ticaret anlaşmalarını Osmanlı ile imzalamış ve Osmanlı ekonomisi dış pazarlara azamî seviyede açılmıştır.¹⁶⁵ Bu anlaşmalarla emperyalist ülkeler kendilerine iktisadi üstünlükler sağlamış, Osmanlı topraklarında kontrolsüzce iş yapma imkânı bulmuşlardır. Tüm bunların sonucu Avrupa malları Osmanlı pazarlarını doldurmuş ve Osmanlı iktisadi gücü Avrupa ekonomisine karşı korunaksız kalmıştır.

Osmanlı Devleti'nin bu anlaşmayı kabul etmesinin nedenleri arasında askeri savunma gücünün artacağı ve bu anlaşmayı uygulayarak Batı medeniyetine gireceklerini düşünmeleri vardır fakat anlaşmanın temelinde İngiliz menfaatleri yatmaktadır.¹⁶⁶ Bu tarihten itibaren Osmanlı Devleti iktisadi gücünü sınırlandırmış ve Avrupa ekonomisine karşı koruduğu sınırları kaldırmış bulunmaktadır. Anlaşmanın hazırlayıcılarından David Urquhart, eski Osmanlı iktisat sisteminin liberalizm olduğunu, bunun Avrupalılara bile örnek olması gerektiğini makaleleriyle yaymıştır. Güner'e göre ülkemizin ticaretini kapitülasyonlarla yabancı girişimcilerin eline terk etmekten ibaret olan bu eski Osmanlı liberalizminin methedilmesinin temelinde Avrupa sanayiinin pazar menfaatleri yatmaktaydı.¹⁶⁷ Sonuç olarak bu anlaşmayla girilen liberal iktisat düzeniyle sanayimiz yok olma durumuna kadar gelmiştir ve bir bakıma Osmanlı İmparatorluğu iktisadî yönden teslim alınmıştır. Verilen kapitülasyonlar ve imtiyazlar Osmanlı Devleti'nde iktisadi emperyalizmin ilk girişimleri olmuştur. Ticari hâkimiyetin ardından siyasi hâkimiyetin geldiği bilincinde olan Avrupalı devletler, Osmanlı

¹⁶⁴ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 107.

¹⁶⁵ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 112.

¹⁶⁶ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 113.

¹⁶⁷ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 115.

Devleti'ne bu yönden hâkim olmak için her yolu deneyeceklerdir.¹⁶⁸ Güner'e göre bu girişimleri 1839 yılındaki Tanzimat Hareketleri takip etmiştir.

Tanzimat ve onu takip eden Islahat Hareketleri ile oluşan batı kopyacılığı sanayi, dış ticaret, toprak sistemini gösteriş ve tüketim ekonomisine götürmüştür. Agâh Oktay Güner'e göre; Tanzimat'tan bugüne batı ile temas sonucu batılı burjuvazi ideolojisini benimsemiş olan yönetici-aydın tabaka, elinde tuttuğu politik güce dayanarak yukarıdan aşağıya toplumu değiştirmeye çalışmıştır.¹⁶⁹ İktisadî yapıyı kapitülasyonlar ile bozan emperyalist güçlerin, aydınlarımızı kültür emperyalizminin aracı olarak kullanıp, insanımızın kendi geçmişine yabancılaştırılmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Güner; kültür emperyalizminin elinde milli kıymet hükümlerinin israfının çok hızlı ilerlediğini ve İslam-Türk kültürünün terk edildiğini kapitalist-emperyalist kültüre teslim olmanın sonucu, israf ekonomisinin temel şartlarının sağlandığını düşünmektedir.¹⁷⁰ Agâh Oktay Güner, Tanzimat ile birlikte gelen Batılılaşma hareketinin, insanımızı köklerinden koparıp kültür emperyalizminin kölesi haline getirdiği gerekçesiyle eleştirmiştir. Kültür emperyalizminin aracı olarak kullanılan bazı aydınların, batılı kaynak dışında kaynaklara değer vermeden, kendi tarihine, halkına yabancılaşmasına karşı çıkmıştır. Güner için Türkiye'nin asıl sorunu, iktisadî gelişme değil insan meseleleridir.¹⁷¹

İktisat ve kültür emperyalizmi yoluyla Osmanlı sanayisi ve bürokrati Batılılaştıkça toplumun üretici özelliği yerini tüketiciliğe bırakmıştır. Ülkemizin sermaye birikimi evresindeyken, Avrupalı devletler gibi gelişmiş kapitalist ekonomiye sahip ve tüketimi özendirici uygulamalara gitmesi israf ekonomisinin başlangıcıdır. Bütün bunların sonucu kaynak, kültür, insan israfına yol açmış ve kendi insanımız kendisine yabancılaşmıştır.

2.4.2. Ekonomi Anlayışı: İsrâf Ekonomisinden Verim Ekonomisine

Türkiye, iktisadî hayatın birey ve devletin ortak sorumluluğunda yürütüldüğü "karma ekonomi" ile idare olunan bir ülkedir. 1961 Anayasası'nın 41. maddesi; "İktisadi ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla düzenlenir.

¹⁶⁸ Halil Ünsal, "1838 Türk-İngiliz Ticaret Andlaşması ve Sonuçlarına Bir Bakış", *Türk Yurdu*, Cilt:8, 1987 Temmuz, s. 57.

¹⁶⁹ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 132.

¹⁷⁰ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 133.

¹⁷¹ Agâh Oktay Güner, *Kültür ve Kalkınma*, Ankara 1996, s. 105.

İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla milli tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak devletin ödevidir.” olarak düzenlenmiştir. Agâh Oktay Güner, karma ekonomi rejiminin avantajlarını; kamu teşebbüsleri ve özel sektör kuruluşlarının birbirlerini kontrol etmeleri ve milli servetin meydana getirilmesinde her iki kesimin beraber çalışarak gelişmenin sağlanacağını, optimal kapasiteye bu yolla ulaşabileceğini belirtmiştir.¹⁷² Ayrıca Anayasamız iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmanın plana bağlı yapılacağını da belirtmiştir. Kalkınma planları, kamu sektörü ve özel sektörün ahenkli, verimli bir işbirliği içinde ulaşabilecekleri milli hedefleri gösteren planlardır.¹⁷³ Ülkemizde 1963-1967, 1968-1972 ve 1973-1978 yıllarını kapsayan beşer yıllık üç tane kalkınma planı hazırlanmıştır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda devlet sektörünün faaliyeti, kararlaştırılan gelişme hızını gerçekleştirmesi ve dengeli bir kalkınma sağlaması şeklinde planlanmıştır. Karma ekonominin işleyiş kuralları, toplum refahının artırılmasıyla ilgili politik, iktisadi ve sosyal unsurlar arasında, plan stratejisinin kurduğu dengeye göre belirlenmiştir.¹⁷⁴ Kamu ve özel sektör arasındaki işbölümü, işbirliği ve rekabet şartları planda belirtilmiştir. Güner’e göre, az gelişmiş bir iktisadi düzenden ileri bir ekonomiye geçiş için merkezi otoritenin tedbirler alması gerekmektedir ve bu durum o dönemde Türkiye’de Devlet Yatırımları ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin faaliyetleri ile mümkün olmuştur.¹⁷⁵

Karma ekonomi anlayışı İkinci Beş Yıllık Planda daha açığa kavuşturulmuş ve ekonomi anlayışının amacı, kaynakların ekonomik ve sosyal faaliyet dalları arasında daha iyi dağılımını sağlayacak bir ortam meydana getirmek ve ülkenin tüm kaynaklarını seferber etmek olarak belirlenmiştir.¹⁷⁶ Kamu ve özel sektör yatırımlarının yarı yarıya yapılması öngörülmüştür.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ise kamu ve özel sektörün sınırlarına açıklık getirmiştir. Buna göre, piyasa düzeni planda öngörülen hedefleri gerçekleştirecek ölçüde kaynak dağılımını sağlayamamakta ve bu sebeple devlet müdahalesi zorunlu bulunmaktadır.¹⁷⁷ Kamu İktisadi Teşebbüslerinin özel sektörün başarılı olduğu alanlarda yeni teşebbüslerde bulunmaması, iki sektör arasındaki dengeyi sağlayan durumdur.

¹⁷² Agâh Oktay Güner, *Verim Ekonomisi*, İstanbul 1977, s. 43.

¹⁷³ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 43.

¹⁷⁴ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 261.

¹⁷⁵ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 262.

¹⁷⁶ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 265.

¹⁷⁷ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 268.

Teoride iki sektör serbestçe rekabet eder ve kaynakların dağılımı piyasada oluşan fiyat mekanizmasıyla gerçekleşir ancak ülkemiz gibi kalkınmakta olan bir ülkede fiyat mekanizması mükemmel işlemez, müdahale ve planlama gerekir.¹⁷⁸

Ekonomide planlı kalkınma modelinin önemini vurgulaması açısından Güner'in doktora çalışmasında yer verdiği Profesör Elias Gannegé'nin fikirlerini hatırlamakta fayda vardır: "Kalkınma arzusunda olan devletin, "laissez faire" ile ekonomik ve sosyal bünyeye hâkimiyeti esas alan politika arasında tercih hakkı yoktur. Planlama, her türlü iktisadi kalkınmanın ayrılmaz parçasıdır. Planlama, programların finansman şekilleri arasında adil miktar tayini bakımından devlet kararlarının merkezinde yer alır..."¹⁷⁹ Bu anlamda Güner, görüşlerine hocasından destek sağlamıştır.

Teorideki plan anlayışına göre karma ekonomi, her iki sektöre de eşit olarak uygulanan kuralları içermektedir. Buradaki en önemli unsur, devlet sektörü ve özel sektöre aynı kuralların uygulanmasıdır. Bu noktada Güner'in eleştirisi, pratikte bu kuralların uygulanmamış olması ve özel sektörün ihmal edilmiş olmasıdır. Güner, özel sektöre de hakkını veren dengeli bir ekonomi anlayışı benimsemiştir. 1961 Anayasası, ekonomik kalkınmada kamu kesiminin tercihlerine, piyasa mekanizmasına nazaran daha fazla ağırlık vermiştir.¹⁸⁰

Karma ekonominin özü, kamu ve özel kesim elindeki iktisadî potansiyelin dengeli ve hızlı gelişmesini sağlayabilmektir. Karma ekonominin uzak hedefi, belli zaman hedefleri içinde devletçi-sosyalist ya da kapitalist-liberalist ekonomiye kavuşmaktır.¹⁸¹ Devlet sektörü ve özel sektörün dengesi anlamında her iki sisteminde özelliklerini taşıması esastır. Agâh Oktay Güner'e göre, Türkiye'de uygulanan karma ekonomi modelinin nihaî hedefi açık değildir ve devletin iktisadî hayattaki sınırları açıklığa kavuşturulamamıştır.¹⁸² Bu yönüyle karma ekonominin, iktidara gelen siyasi kadroların anlayışına göre şekillenmesini eleştirmiştir. Ona göre, karma ekonomi anlayışında piyasa mekanizmasının önemi yeterince değerlendirilememiştir ve bu tutum ekonomik dengesizliği ortaya koymaktadır.¹⁸³ İktisadî karar organlarının fikirlerine göre ekonominin yön değiştirmesi, ekonomik dengesizliğin temel nedeni sayılmıştır. Siyasi karar gücü, dağınık ve yetersiz bir yapı ile kurulmuştur ve siyasi karar organlarıyla iktisadî karar organları arasında yeterli işbirliğinin olmaması milli ekonomiyi zarara

¹⁷⁸ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 268.

¹⁷⁹ Agâh Oktay Güner, *Türkiye'nin Kalkınması ve İktisadi Devlet Teşekkülleri*, İstanbul 1978, s. 79.

¹⁸⁰ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 294.

¹⁸¹ Agâh Oktay Güner, *Verim Ekonomisi*, İstanbul 1977, s. 82.

¹⁸² Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 82.

¹⁸³ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 83.

uğratmıştır. Güner, siyasi ve iktisadî karar organları arasındaki koordinasyonun sağlanmasının ekonomi üzerindeki etkisine vurgu yapmaktadır.

Güner, bir temele oturmamış karma ekonomi anlayışının Türkiye'nin iktisadî gerçeklerinden uzak bir uygulamayla ülkeyi israf ekonomisine götürdüğünü düşünmektedir ve kurtuluşu israf ekonomisinden verim ekonomisine geçmeye bağlamıştır.¹⁸⁴ Güner, israf ekonomisiyle yalnızca iktisadî kaynakların değil, aynı zamanda ilerlemenin başat aktörü olan insan israfını da dile getirmiştir. Bu anlamda, Türk milletinin özüne dönüş ihtiyacı içerisinde olduğunu belirterek israfın verimliliğe dönüşeceğini vurgulamıştır.

Agâh Oktay Güner verim ekonomisini, coğrafya, insan, zaman, yeraltı ve yerüstü kaynaklarını en verimli şekilde teşkilatlandırmaya yarayan kültür ve iktisat politikalarının bütünü olarak tanımlamıştır.¹⁸⁵ Yaptığı bir meclis konuşmasında, “Biz MHP olarak Türk milletinin gelmiş olduğu kalkınma çizgisini yeterli görmüyoruz. Türk milletinin iktisadî kalkınma yolunda İslam-Türk senteziyle [aynen] milli, manevi kültür kıymetlerini bütünleştirerek hızla yükseleceğine inanıyoruz.” demiştir.¹⁸⁶ Sermaye, zaman, kaynak, arazi, insan israfının yarattığı tüm meselelerin milli seviyede, verim ekonomisi modeliyle ele alınarak çözüm getireceğini vurgulamıştır.

Alparslan Türkeş'in Dokuz Işık Doktrini'ni oluşturan ilkelerden; gelişmecilik ve halkçılık, endüstricilik ve teknikçilik MHP'nin 1970'lerdeki kalkınmacılık programını tanımlamaktadır ve bu program milli devlet merkezli bir kalkınmaya dayanmaktadır.¹⁸⁷ Milli devlet, MHP'nin iktisadi kalkınma anlayışının motivasyon kaynağı olmuştur. 1980 öncesi MHP programlarında korporatist düzenlemeler ve devlet merkezli bir karma ekonomi plancılığı yer almıştır.¹⁸⁸ Yukarıda da değinildiği gibi İslam-Türk Senteziyle kurulan ekonomik model ile kalkınmanın sağlanacağı, 1970'lerde MHP'lilerin söylemlerinde yer almıştır. Ekonomik kalkınmanın sağlanmasındaki İslam vurgusu Güner ile MHP'nin kalkınma anlayışındaki ortak noktayı oluştururken, Güner'in özel sektöre de hakkını veren dengeli bir ekonomi anlayışı benimsemesi MHP'nin devlet merkezli yaklaşımından ayrılmaktadır. Güner'in karma ekonomi eleştirilerinin özünü de özel sektörün ihmal edilmesi oluşturmaktadır. Güner'in özel sektörü önemseyen görüşlerinin 1971-1975 yılları arasında üstlendiği Ankara Ticaret Odası Genel

¹⁸⁴ Agâh Oktay Güner, *İsraf Ekonomisi*, İstanbul 1977, s. 85.

¹⁸⁵ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 264.

¹⁸⁶ Agâh Oktay Güner, *Milli Ülkü Mecliste*, Konya 1978, s. 182.

¹⁸⁷ Ahmet İnsel, “Milliyetçilik ve Kalkınmacılık”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 774.

¹⁸⁸ Ahmet İnsel, *a.g.e.*, s. 774.

Sekreterliği göreviyle de ilişkilendirebiliriz. Bu görevi reel sektörü tanımasını sağlamıştır.

Mülkiyetin aidiyeti bakımından bireye öncelik veren kapitalist ekonomik sistem ile cemiyete öncelik veren komünist Marksist sistemin insanı ekonomik bir faktör olarak kullanmasını eleştiren Güner, insana hak tanıyan İslam Ekonomi anlayışıyla güçlü bir kalkınma sağlanacağını savunmuştur.¹⁸⁹ Güner'in savunduğu İslam Ekonomisi anlayışında ferdi hürriyete ve devlet otoritesine geniş bir sorumluluk tanınmıştır. Ne özel mülkiyet ne de devlet mülkiyeti mutlak olarak kabul edilmemiştir, her ikisinin de uygulama alanları vardır. Kendisi Türk milletinin Marksist ve kapitalist modelleri milli kültür ve tarih bilinciyle reddederek İslam-Türk Sentezi uyarınca gelişeceğini ve verim ekonomisine ulaşacağını belirtmiştir.¹⁹⁰

Güner Jacques Austruy'in "Kapitalizm, Marksizm ve İslam" eserinin çevirisini yapmıştır. Bu eserde kalkınma hamlesi olarak kapitalist ve Marksist sistemleri İslam dini ile karşılaştırmıştır. Nihai olarak Türkiye'nin milli model ile kalkınacağını belirtmiştir. Güner, Austruy'in İslam'ın sosyalist düşünceye dayandırılmayacağı görüşünü¹⁹¹ önemseyerek, milli modelde İslam'ın ağırlığının büyük olduğunu vurgulamıştır.

Türklük ile Müslümanlığı birbirinden ayrılmaz bir hale getiren Türk-İslam Sentezi doktrinini savunan Güner'in, iktisadi kalkınma yolunda İslamiyet'e öncelik veren bir bakış açısına sahip olduğu ve İslam temelli bir kalkınma anlayışına sahip olduğu öne sürülebilir mi? Dünya İslamlığı, dünya Türklüğü ve dünya insanlığını temsil eden üç hilalin, sancağın gölgesinde "İman-Birlik-Disiplin" ile yükseleceğini ve savundukları kalkınma doktrininin bu olduğunu dile getiren Güner için kalkınma, milli değerler ile İslami değerleri bütünleştirmekten geçmektedir.¹⁹²

Agâh Oktay Güner'in Ticaret Bakanlığı yaptığı 1977 yılında, Taha Akyol'un kendisi ile yaptığı bir röportajda ülke ekonomisinin genel durumu ve devletin ekonomideki yeri ile ilgili görüşleri dikkat çekicidir:

" T.A. : Devletin ekonomik görevini lâıykıyla yüklenmesi bir devletçilik olarak nitelenebilir mi? Devletçiliğin geliştirilmesi diyebilir miyiz?

A.O.G. : Bu, devletçiliğin geliştirilmesinden son derece farklıdır. Biliyor musunuz, devletçilik esas itibarıyla Türkiye'de, 1929 ekonomik buhranından sonra 1923 İzmir İktisat Kongresi kararları ışığında geliştirilmiş olan iktisat politikasından vazgeçilmesi ve devletin

¹⁸⁹ Agâh Oktay Güner, *Verim Ekonomisi*, İstanbul 1977, s. 476.

¹⁹⁰ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 464.

¹⁹¹ Jacques Austruy, *Kapitalizm, Marksizm ve İslam*, İstanbul 1978, s. 7-29.

¹⁹² Agâh Oktay Güner, *Milli Ülkü Mecliste*, Konya 1978, s. 180.

1933'lerden itibaren İktisadi Devlet Teşebbüsleri'nde ekonomik kararlara müdahale etmesidir. Bugün siyasilerin ifadesiyle Türkiye'de vatandaş yapabileceği her şeyi yapabilecektir. Vatandaşın yapamayacağını devlet yapacaktır. Ancak bu devletçilik politikasıyla Türkiye çok ciddi sıkıntılara girmiştir. Bu sıkıntılar devletçilik adına yapılan, gerçekleştirilen sanayileşme hamlesinin en önemli problemi, kaidesindeki insan meselesidir...

Devletin ekonomik hayata müdahalesi ve ekonominin düzenlenişi derken ben devletçiliği anlamıyorum. Çağımızın devletinin, çağımızın insanına hizmet sunma görevini ifade etmek istiyorum.”¹⁹³

Bu noktada Güner'in savunduğu ekonomi anlayışının temelindeki İslam Ekonomi anlayışındaki insan vurgusu önem taşımaktadır. Hem özel mülkiyet hem de kamu mülkiyeti korunmakta, uygulama alanlarına göre önem sırası değişmektedir. Devletin ekonomiye olan müdahalesinin gerekliliğinin altına çizen Güner'e göre, devlet ancak serbest piyasa koşullarının ekonomik büyümeyi sağlayamadığı durumlarda ve temel unsur olarak gördüğü insana hizmet anlamında müdahaleci özelliğini sürdürmelidir. Yani devletin ekonomiye muhakkak müdahale etmesi gerektiğini fakat bunun belli sınırlarla belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

2.4.3. Türkiye-Avrupa İlişkilerine Bakış:

Türkiye, Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET)'na adaylık için 1959 yılında başvuru yapmıştır. Türkiye ile AET arasındaki ortaklık ilişkilerinin resmi temeli ise 1964 yılında yürürlüğe giren 'Ankara Anlaşması' ile atılmıştır. Türkiye 1970 yılında Katma Protokolü imzalayarak geçiş dönemine girmiştir. Özellikle ekonomik alanda Katma Protokol'ün getirdikleriyle AET lehinde gelişmeler yaşanmıştır.

AET piyasasında küçük ihracatçı pozisyonundaki Türkiye'nin Katma Protokol ile verdiği tavizler sonucunda Türkiye pazarının büyük mal satıcısı AET, imtiyazlı bir ticaret uygulamasından yararlanmıştı.¹⁹⁴ Burada tavizlerden kasıt, AET ile ilişkilerimizdeki aşamalardan birisi olan ve 1 Aralık 1964 ile 1 Eylül 1971 yıllarını kapsayan hazırlık döneminde “geleneksel ihraç ürünlerimizin de yer aldığı muhtelif maddelerimize AET pazarlarına daha kolay girebilme imkânları” tanınmasıdır.¹⁹⁵ Tavizlerin teşvik niteliğini kaybetmesinin nedeni de, aynı tavizlerin, “1 Eylül 1971'den itibaren ticari hükümleri yürürlüğe giren Katma Protokol ile ülkemize tanınan ticari tavizler(i) Topluluğun üçüncü ülkelere” de tanımaya başlamasıdır.¹⁹⁶

1970'lerden 12 Eylül'e kadar yaşanan süreç, AET ile ilişkilerin durma noktasına geldiği ve gelişme kaydedilmeyen yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte gerek

¹⁹³ Agâh Oktay Güner, *Milli Ülkü Mecliste*, Konya 1978, s. 193-194.

¹⁹⁴ Agâh Oktay Güner, *Verim Ekonomisi*, İstanbul 1977, s. 73.

¹⁹⁵ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 56.

¹⁹⁶ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 72.

İktidar gerekse muhalefet partilerinin Birlik hakkındaki görüşleri farklılık göstermiştir. Bu dönemde AP topluluk yanlısı söylemlerini ifade etmiş ve programında AET'nin ülke için olumlu yönlerini vurgulamıştır. CHP ise bu antlaşma ile Türkiye'nin yabancı sermayeye teslim olarak sömürüye açıldığını öne sürmüştür.¹⁹⁷ 2. Ecevit Hükümeti'nin¹⁹⁸ programında “Ortak Pazar ilişkileri, ulus yararına bir çözüm vakit geçirmeden getirilecektir, protokollerdeki sanayileşme ve gelişmemizi engelleyen bazı kuralların yeniden düzenlenmesine çalışılacaktır” denilmiş; fakat CHP'nin bu dönemde AET ile ilgili yapmak istedikleri hedefine ulaşamamıştır.¹⁹⁹ AP ise programında konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: “Avrupa Ekonomik Topluluğu ile aramızdaki münasebetleri, ihracatımıza pazar sağlayacak, milli menfaatlerimizi koruyacak biçimde ele alıp yeniden düzenlemeyi zaruri görüyoruz.”²⁰⁰

1971 yılında yürürlüğe giren katma protokol, içerisinde MHP'nin de bulunduğu çeşitli siyasi çevrelerden tepki görmüştür. MSP topluluğa en soğuk bakan partilerden biri olarak, “Hıristiyan Kulübü” olarak gördüğü AET'nin yerine İslam Ortak Pazarı'nın kurulmasını önermiştir.²⁰¹ 1970'lerde topluluk ile ilişkilerin sınırlandırılması gerektiğini ifade eden bir diğer parti olan MHP, Ortak Pazarın Türk milletinin sosyal, ekonomik ve siyasi geleceğini tehdit edebileceği görüşünde olup bazı kısıtlamalarla müzakerelerin sürdürülmesini kabul etmiştir. Topluluğun, Türkiye'nin milli birlik ve bütünlüğü, terör ve bölücülük konularındaki yaklaşımına ve Türkiye'nin menfaatlerine zarar vermemek kaydıyla ortaklık müzakerelerinin sürdürülmesi ve tam üyelik dışındaki yaklaşımların kabul edilmemesi MHP politikasının temelini oluşturmuştur.²⁰² Bu kanaat Türk milliyetçiliğinin ve milli kimliğin zarara uğrayacağı endişesine dayanır. Alparslan Türkeş, “Biz kesin olarak AET'ye karşıyız. AET'nin milli hakimiyet gerçeğini ve milli değerlerimizi ortadan kaldıracak bir Hıristiyan ittifakı olması dolayısıyla ülkücülerin

¹⁹⁷ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul 2016, s. 184.

¹⁹⁸ 14 Haziran 1977 tarihinde hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit'e verilmiş ve hükümet 21 Haziran 1977'de açıklanmıştır. 3 Temmuz 1977 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan güven oylamasında 217 kabul, 2 çekimser ve 229 ret oyu kullanılmış ve aynı gün içinde Bülent Ecevit başbakanlık görevinden istifa etmiştir.

¹⁹⁹ R. Bahar Üste, “Türkiye’de Siyasal İktidara Gelen Partilerin AET/AT/AB İlişkileri Hakkındaki Görüşleri ve Yönetim Yapısına Etkileri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:8, Sayı:3, 2006, s.335-336.

²⁰⁰ R. Bahar Üste, a.g.m., s.335-336.

²⁰¹ R. Bahar Üste, a.g.m., s. 336.

²⁰² Ekrem Yaşar Akçay, “1970'lerde Siyasal Partilerin Gözüyle Türkiye'nin AET'ye Bakışı: AP, CHP, MHP, MSP, DP, TKP Örnekleri”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:4, Sayı:7, 2012, s. 38.

AET'ye karşı olmalarından daha tabii bir şey olamaz"²⁰³ diyerek, Birliğe karşı mücadele edilmesi gerekliliğini vurgulamıştır.

MHP Ankara Anlaşması'nın milli ekonomi ve milli kimliği zedelediğini öne sürmüştür.²⁰⁴ MHP için yapılan anlaşma emperyalizme teslim olmak anlamındadır.²⁰⁵ Fakat Güner, Ortak Pazarı reddetmeyen ancak İslam ülkeleriyle işbirliği yapılmasını önemseyen bir MHP'li olarak bulunduğu hareket içinde dikkat çekmektedir. 1980 askeri darbesiyle dondurulan AET ilişkilerine kadar, Türkiye bu süreçte olumlu bir ilerleme kaydedememiştir.

Türkiye ile AET arasındaki ilişkiler Ağâh Oktay Güner tarafından Taha Akyol ile 1977 Türkiye'sinin bir değerlendirmesini yaptığı röportajda şu şekilde değerlendirilmiştir:

"T.A. : Türkiye ile AET arasındaki ilişkilerin bunalımlı olduğu biliniyor. Bununla ilgili görüşleriniz nelerdir?

A.O.G. : Türkiye ile AET arasındaki ilişkiler maalesef günümüze kadar devekuşu politikası ile idare edilmiştir. Ortak Pazar konusu Türkiye'deki pek çok problem gibi günübürlük basit politikaya feda edilmektedir. 'Ortak Pazar'a girerek Türklüğümüzü kaybederiz, İslamlığımızı kaybederiz' sözü, kendi milletimizi layık olduğunca tanımadığımızdan ileri gelmektedir. Türk milleti, milli ve manevi değerlerine granit gibi bağlıdır.

T.A. : 'Ortak Pazar'a girmeliyiz, nasıl olsa milli ve manevi değerlerimizi kaybetmeyeceğiz, bu sebeple de böyle bir tehlike yoktur' anlamına mı gelir söyledikleriniz?

A.O.G.: Şunu söylemek istiyorum; Türkiye oyuncak alır gibi sanayileşen bir ülkedir. Milli teknoloji üretimi yoktur. Mesele Türkiye'nin kurmuş olduğu, kuracağı sanayi dış pazara açabilecek güce kavuşmasıdır. Bizim hedefimiz bir büyük İslam Ortak Pazarı olmalıdır. Ama bütün bunlara gidebilmek için, İslam memleketlerine bizim, batı teknolojisinden üstün teknoloji götürmemiz gerekir.

Sanayileşme stratejimiz, sanayimizi diğer dünya ülkeleriyle rekabet edebilecek hale getirmek olmalıdır. Tarım ülkesi olduğumuzu unutmadan, tarıma dayalı gıda sanayiine ağırlık verilmelidir.

Milli teknoloji üreten, milli teknolojiyi geliştiren bütün sanayi işletmelerinde verimliliği sağlamış bir ülke olarak sanayi mallarında rekabete girmeliyiz.

Bizim Ortak Pazar problemini merhamet problemi değil, rekabet problemi olarak ele almamız gerekir. Bu çarkı ortak inanç, kardeşlik hayallerine dayandırarsak, İslam ülkeleri ile de döndürmemiz mümkün değildir. Bu çarkı, milli seviyede alınmış rekabet gücü ve üstün teknoloji ifadesi olan sanayileşme hamleleriyle ancak ayakta tutabilir.

Türkiye'yi sanayi toplumu haline getirirken insanımızı kökünden koparmadan, tarihimize, manevi değerlerimize, örf ve adetlerimize sıkıca sarılmamız gerekir."²⁰⁶

²⁰³ R. Bahar Üste, a.g.m., s. 337.

²⁰⁴ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul 2016, s. 184.

²⁰⁵ Metin Usta, *Yetmişli Yıllarda Türkiye Avrupa İlişkileri*, 2006, s. 3, www.metinusta.net/events/aet1.pdf. [19.12.2016].

²⁰⁶ Ağâh Oktay Güner, *Milli Ülkü Mecliste*, Konya 1978, s. 207-210.

Böylece Ağâh Oktay Güner, ülkemizin diğer dünya ülkeleriyle rekabet edebilecek bir güce ulaştırılmasını elzem görmüş ve bunun için de Batı'nın inisiyatifinde şekillenen bir siyaset yerine kendi irademizle alınacak kararlar doğrultusunda ilerlemek gereğini önemsemiştir. Asıl olan tarihimize, milli ve manevi değerlerimize ve kendi kimliğimize sahip olarak uygulanacak dış politikayla kalkınma yolunda ilerlemektir. Bunun da İslam ülkeleriyle kurulacak birlik ile mümkün olabileceğini savunurken, Güner'in AET'ye ölçülü bir mesafelilik içinde olduğu görülmektedir.

2.4.4. Siyasi Devletçilik ve Milliyetçiliğe Dair Görüşleri:

Türk siyasal kültüründe devlet, merkezî bir yer işgal etmektedir. Ülkücü ideolojide Türk devleti, organik bir varlık olarak görülmüş ve ülkücü hareket devlet mitosuna en coşkulu ve doktriner biçimde sahip olan politik akımı oluşturmuştur.²⁰⁷ Kutsal ve aşkın devlet anlayışı, ülkücü hareketin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Türk siyasal kültüründeki devletçi geleneğin önemli bir temsilcisi olan MHP'nin devletçiliği, Hegel'in "aşkın devlet anlayışına" benzemektedir. Hegel'e göre devlet, ruhun (geist)²⁰⁸ toplum üzerindeki egemenliği gibi anlaşılmalı ve bir fikri temsil etmektedir. Bu bakımdan Hegel'de devlet kutsal bir varlık konumunda bulunmaktadır.²⁰⁹ Buna göre devletin kutsallığı ve toplumsal alana mutlak bir şekilde hükümranlığı söz konusudur.

Ağâh Oktay Güner'de de güçlü devlet anlayışını görmek mümkündür. Milli kültür, gelenek ve tarih bilincinin önemini sıklıkla vurgulayan Güner, geleneğimizde devlet adamında "kut" denilen üstün vasıfların olduğu inancını yansıtır. "Kut" ilahi bir sorumluluk bilinciyle devlete hizmeti yüklenmiş kişiye Tanrı'nın yardımınıdır.²¹⁰ Böylelikle devlet ve devlet adamının gücünün ilahi bir boyutu da vardır.

Güçlü devlet anlayışını benimseyen ve devlet yanlısı söylemlerle siyasi mücadelesini devam ettiren MHP'nin, devletin bekasını sağlamaya yönelik fikir ve hareketleri çeşitli örneklerle desteklenmektedir. Özellikle MHP'nin 1970'lerde "devlet dostu" siyasetin ilk izlerini 1971 muhtırasına karşı partinin aldığı pozisyonda görmek mümkündür. 1973 seçim bildirgesinde "ülkücü gençliğin 12 Mart Muhtırası ile

²⁰⁷ Kemal Can, "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s 628.

²⁰⁸ Alman felsefesinde, nihaî gerçekliğe ve varolan her şeyin kaynağı olan tinsel ilkeye verilen ad. Doğada ve insanın dünyasında, kendi potansiyel güçlerini aktüelleştirmek ve kendi bilinç ve özgürlüğüne ulaşmak üzere, diyalektik bir yürüyüş gerçekleştiren tinsel güç, yaratıcı ilke, ruh ya da tın. Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*.

²⁰⁹ Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, İstanbul 1991, s. 356-357.

²¹⁰ Ağâh Oktay Güner, *Dost Gözüyle*, İstanbul 1988, s. 169.

vazifesini şerefli silahlı kuvvetlere devrettiği” ifadesinde de görüldüğü gibi MHP, muhtıraya devlet yanlısı bir söylem ile destek vermiştir.²¹¹ 12 Eylül sürecinde de benzer söylemlere rastlamak mümkündür. Özellikle Ağâh Oktay Güner’in “fikri iktidarda kendi zindanda” sözü, devletle özdeşleşme çabalarına bir örnektir. 1978 yılında yaptığı bir meclis konuşmasında da MHP’nin anarşiye karşı olduğunu ve bunun ancak güçlü devlet eliyle çözülebileceğini söylemiştir.

MHP milliyetçiliğinin devlet kavramını esas alması, “devlet-i ebed müddet” ilkesi çerçevesinde güçlü bir Türk devletinin varlığını, korunması ve geliştirilmesini şart koşmaktadır. Sol kesim devleti esas alan yaklaşımıyla bu milliyetçiliğin, yurttaş ve birey kavramlarından uzaklaşarak ‘demokratik bir milliyetçilikten ziyade yarı otoriter yarı totaliter bir milliyetçiliğe dönüştüğünü vurgulamıştır.’²¹² Fakat Ağâh Oktay Güner’in milliyetçiliğindeki devlet yanlısı görüşlerinin, insan hak ve hürriyetlerini zedeleyici bir boyutu yoktur.

Milliyetçi harekette “lider-teşkilat-doktrin” üçlemesinin bir sonucu olarak lider değişmez, teşkilat bölünmez, doktrin sorgulanmaz bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 12 Eylül öncesi dönemde ülkücüler kendilerini komünizme karşı savaşan, devletin yanında yardımcı güç olarak görmek ve devletin de kendilerinin yanında olduğu hissiyatıyla hareket etmekteydiler.²¹³ Bu durum mutlak itaatın bulunduğu, herhangi bir hizipleşmenin olmadığı bir görüntü vermekteydi. Fakat lidere sorgusuz bir itaati öngören bu yapı, parti içi demokrasinin eksikliğini göstermesi açısından önemlidir.

Özellikle 1970’li yıllarda aşırı sol hareketin yükselmesi, ülkücülerin buna karşı durması, sokaklarda keskin bir saflaşmayı ve çatışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu yıllarda Ağâh Oktay Güner de komünizme karşı mücadele misyonuyla hareket etmiş ve anti-empyralist bir söylem geliştirmiştir. Bununla birlikte Ağâh Oktay Güner’e göre sosyal hayatta yeri olan en az kötü rejim demokrasidir.²¹⁴ Demokrasinin insanların kalitesiyle değer kazanacağını ve gelişeceğini düşünen Güner’e göre gelişmekte olan ülkelerdeki demokrasi sorununun başlıca kaynağı, halkın politik alandaki kültür

²¹¹ Hatem Ete, Hamza Taşdelen, Sami Orçun Ersay, *Ülkücülükten Tepkisel Milliyetçiliğe MHP’nin İdeolojisi ve Seçmen Eğilimleri*, İstanbul 2014, s. 26.

²¹² Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, *1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul 2016, s. 176.

²¹³ Özgür Bayraktar, “Lider, Teşkilat, Doktrin’in İflası: Ülkücü Harekette 1980 Sonrası Dönüşüm, Bölünme ve İç Çatışma”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17 (28), s.36, 2015.

²¹⁴ Ağâh Oktay Güner, *Verim Ekonomisi*, İstanbul 1977, s. 49.

eksikliğidir. En iyi rejim ise demokratik şartlarla sosyal adalet içinde iş verimliliğinin en yüksek düzeye eriştirilmesiyle kurulabilir.²¹⁵

MHP söylemlerinde yer alan “esir Türkler” kavramı, partinin farklı devletler içinde yaşayan Türklerin bağımsızlaştırılıp büyük bir Türk devleti kurma isteğinin yansıması olarak yayılcı ve birlikçi bir Türkçülüğü (pantürkizmi) benimsediğini göstermektedir.²¹⁶

Agâh Oktay Güner’in siyasi hayatına ve çalışmalarına yön veren temel unsur milliyetçilik olmuştur. Güner genel olarak milliyetçiliği, “milleti sevmek ve onun korunması ve yücelmesi yolunda her türlü gayreti sarf etmekten geri kalmamak” şeklinde tanımlamıştır.²¹⁷ Aktif politik hayatını 12 Eylül dönemine kadar MHP’de sürdüren Güner için tarih ve milli kültür korunarak, insanımızın kendine yabancılaşmasının önüne geçilerek sağlanacak kalkınmanın sonucunda çağdaşlaşmanın başarılacağı görüşü mevcuttur.

CKMP’nin isim değişikliği ile yerini MHP’ye bıraktığı, 1969 yılındaki Adana kongresinden sonra, partideki Nihal Atsız çizgisindeki Türkçülüğün yerini İslami vurguları ağır basan bir milliyetçiliğe bıraktığı söylenebilir. Atsız’a yakın olan çevreler ve Türkçüler Derneği mensupları MHP’nin Türkçü misyondan uzaklaştığını ve ümmetçi, Anadolu akımların etkisinde kaldığını belirterek ilişkilerini koparmışlardır.²¹⁸ Türkçü bir geleneğin içinden gelen Türkeş’in “Tanrı Dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslüman” bir kitle hayali, daha geniş kesimlere ulaşabilmek amacıyla başvurduğu bir hamle olduğu kadarıyla MHP içinde bir dönüşüm olarak da değerlendirilmiştir.²¹⁹ Böylece MHP milliyetçiliğinin 1980 öncesi geçirdiği evrimle, Türkçü unsurların ağırlığının yerini İslami vurgular almıştır.

Türkçülük ile Müslümanlık arasındaki bağların öne çıkarıldığı ve milliyetçi-muhafazakâr değerlerin temel varsayıldığı bir anlayışla hareket eden Güner, siyasi anlamda milliyetçi-muhafazakâr ve İslami değerleri savunan bir portre çizmiştir. Kültürel olarak muhafazakâr, siyasi bakımdan milliyetçi, ekonomi alanında ise özel sektörü önemseyen, sadece devletin insiyatifinde çalışan bir ekonomik alanın işleyemeyeceği görüşünü savunan Güner’in fikriyatında İslami unsurların ağırlığı da

²¹⁵ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 49.

²¹⁶ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, *a.g.e.*, s.176.

²¹⁷ Agâh Oktay Güner, *Türk Yurdu Dergisi*, Ocak 2013 - Yıl 102 - Sayı 305.

²¹⁸ Neşe Tarhan Alsaç, *Türkiye’de Milliyetçilik ve Kalkınma: Alparslan Türkeş’in Çalışmaları ve Günümüze Etkileri*, İstanbul 2009, s.39, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

²¹⁹ Mustafa Altunoğlu, *7 Haziran Seçimine Doğru Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)*, İstanbul 2015, s. 10.

dikkat çekicidir. Kendisi Türk-İslam Sentezi ile birlikte İslam'ı milleti oluşturan önemli unsurlardan biri olarak kavramıştır.

Güner'in eserlerinden İsrâf Ekonomisi ve Verim Ekonomisi her türlü 'izm'i reddetmiştir.²²⁰ Özellikle İsrâf Ekonomisi'nde Marksizm eleştirisi yoğun bir şekilde yer almıştır. İrkçı ve faşist suçlamalarını karşılamak adına, piyasa ekonomisinin olmadığı ülkede faşizm ya da Marksizm olacağını, MHP'nin ise piyasa ekonomisinden yana olduğunu bunun da demokrasinin gereği olduğunu belirtmiştir.²²¹ Ona göre faşizm, insanın aklından çok en ilkel ve hayvanca duygulara seslenen bir siyasi akımdır ve sistemli bir düşünce yapısından mahrumdur. Güner'e göre gerek Hitler'in, gerek Mussolini'nin savundukları milliyetçilik anlayışları aristokrat, totaliter, irrasyonel ve emperyalist bir politika izler ve Türk milliyetçiliği ile bağdaştırılmaz.²²²

Ülkücü hareketin milliyetçilik algısı ırkçılıktan ayrılır ve Ziya Gökalp'in 'kültür milliyetçiliği'ni referans gösterir. Gökalp'in Turancı anlayışı, ülkücü kesimde yankı bulmuştur. Ancak MHP'nin milliyetçiliği ile Gökalp karşılaştırılacak olursa, Gökalp her şeyden önce bir sosyolog ve bilim insanıdır. Bu açıdan MHP'nin siyasi hayatında daha muhafazakâr bir tavır içerisinde olması ile Gökalp'in Batıcı eğilimleri arasında elbette farklar vardır. Ancak "Türk Milletinden İslam Ümmetinden Batı Medeniyetindenim" ifadesi, MHP'ye yabancı değildir.

Türk düşünce, kültür ve siyaset hayatının önemli isimlerinden olan Gökalp'e göre, milleti oluşturan değerlerin başında din, kültür ve dil birliği gelmektedir.²²³ Bu anlamda Gökalp'in öngördüğü kültür milliyetçiliğinde, etnik ayrışmalar söz konusu değildir. Milliyetçi hareket içinde de Gökalp referansıya, Türkçülüğün deri renklerine göre güdülen ırkçılık değil millet ırkçılığı olduğu söylenerek Türkçülük biyolojik ırkçılıktan uzak tutulmaya çalışılmıştır.²²⁴ Gökalp'in "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" adlı eserinde muasırlaşmayı; "şekil ve yaşayış yönünden Avrupalılara benzemeyi değil, bilgi ve sanayi mallarını Avrupa'dan alma zorunluluğundan kurtulmak"²²⁵ olarak belirtmesi de Güner'in ve içinde bulunduğu hareketin çağdaşlaşma fikriyle temas ettiği noktadır.

²²⁰ Ağâh Oktay Güner, *Savunma*, İstanbul 1991, s. 17.

²²¹ Ağâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 51.

²²² Ağâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 52.

²²³ Ziya Gökalp, *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak*, İstanbul 2013, s.50.

²²⁴ Kemal Can, "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 667.

²²⁵ Ziya Gökalp, *a.g.e.*, s. 58.

Yine Güner'in milliyetçilik anlayışında dilin, dinsel bağların öneminin yanında ideal, ülkü birliği, milli kültür gibi manevi bağların önemi Ernest Renan'nın subjektif milliyetçilik anlayışını çağırıştırır. Türk milletine olan sevgi ve bağlılık, ortak tarih şuuru ve Türkiye Devleti'ne hizmet Güner'in milliyetçilik anlayışının temelini oluşturmaktadır.

Güner'in milliyetçilik anlayışındaki İslam vurgusu, onu Kemalist milliyetçilikten ayıran en önemli noktadır. Kemalist milliyetçiliğin temelindeki dine mesafeli laiklik anlayışı, Güner'in İslam'la kaynaşmış milliyetçilik görüşüyle çelişki oluşturur. Kemalist milliyetçilik; rasyonel, modern, milliyetçiliği Batılılaştırıcı bir ilke olarak kabul eden, seküler ve mezhepler arası ayrımcılığı onaylamayan bir tutum sergiler.²²⁶ Ağâh Oktay Güner, çağdaşlaşmayı Batılılaşma olarak algılamaz. Gelişme milli hassasiyetlere önem vererek sağlanabilir. Bu anlamda liberal-muhafazakâr milliyetçiliğin önde gelen isimlerinden Mümtaz Turhan ve Erol Güngör'le aynı paydada birleşir. Güner gibi Güngör de Tanzimat ve Islahat Hareketleri'nin Türkiye'yi modernleştirmek iddiasıyla batılı devletler tarafından empoze edilen birer anlaşma mahiyetinde olduğunu yazmıştır.²²⁷ Milli kimlik ve milli kültür değerlerinin korunarak Batılı değerlerle uzlaşma imkânlarının üzerine ikisi de düşünmüştür.

1980 öncesi dönemde İslam'ın, MHP hareketi içinde Güner için esas unsur olduğunu söyleyebiliriz. Güner, Türkiye'nin gelişip kalkınmasında tüm meseleleri milli seviyede ve Türk-İslam Sentezi uyarınca "Verim Ekonomisi" modeliyle ele almak gerektiğini sıklıkla vurgulamıştır.²²⁸ "Verim Ekonomisini" ise, Türk milletinin Marksist ve kapitalist ithal malı modellerini tarih bilinciyle reddederek İslam-Türk senteziyle kuracağı milli şahsiyet ve diriliş hamlesi olarak belirtmiştir.²²⁹ İslam Ekonomisinin önemini kavrayarak gerek ekonomik kalkınmada gerek ise uluslararası arenadaki ilişkilerde İslam Ortak Pazarı vurgusu, Güner'in düşünce dünyasında Müslüman dünyanın önemini ortaya çıkarmaktadır.

1980 öncesinde Güner Ziya Gökalp Türkçülüğünden de bazı noktalarda farklılaşır. Yukarıda da ifade edildiği gibi Ağâh Oktay Güner milliyetçiliğin Kemalist ve Türkçü yahut ırkçı değil muhafazakâr kanadına mensuptur. Kendisi İslam'ı, milleti oluşturan aslî unsurlardan biri olarak kavrar. Din milli kimliğin başat faktörüdür, bu

²²⁶ Ahmet Yıldız, "Kemalist Milliyetçilik", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C 2, Kemalizm* (ed. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 212.

²²⁷ Erol Güngör, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, 1975 İstanbul, s. 88.

²²⁸ Ağâh Oktay Güner, *Milli Ülkü Mecliste*, Konya 1978, s.186.

²²⁹ Ağâh Oktay Güner, *Verim Ekonomisi*, İstanbul 1977, s. 464.

haliyle resmi milliyetçilikten uzak olduğu kadar, İslam Gökalp'in millet anlayışına göre daha geniş bir yer tutar, kendisi muhafazakâr bir milliyetçidir. Gökalp toplumdandayanışmacı karakteriyle dinin, bireyler arasındaki dayanışmayı artırdığı görüşünü savunur. Bu anlamda Güner'in milliyetçiliğindeki İslam, Gökalp'e göre daha kapsayıcıdır.

Dinî-geleneksel değerlerle milliyetçiliği birleştirmeye çalışan Menderes'in etkisi, gerek muhafazakâr düşünüş açısından gerekse kalkınmacılığın milliyetçilikle bütünleşmesini sağlaması açısından Güner'de kendisini gösterir. Güner'in milliyetçilik anlayışında öne çıkan İslam ve tasavvuf vurgusu ise, Sâmiha Ayverdi etkisiyle açıklanabilir. Bu anlamda dinden soyutlanmış milliyetçilik anlayışını reddeden Güner, 'seküler milliyetçiliğe' göre 'kültürel milliyetçiliğe' daha yakın olmuştur.

Milliyetçiliği, aile köklerinden gelen bir duygudurumu olarak yaşamış ekonomik, kültürel ve siyasi yönleriyle de akademik düzeyde öğrenmiş ve işlemiştir. Bir teorisyen değildir ama MHP çizgisinin kurulduğu dönemden kapatıldığı 1980'e kadar ekonomi alanında eksikliğini kapatan önde gelen ismi olmuştur. Ekonominin kültürel temelleri olduğunu savunmuş, ATO ve bürokrasi tecrübesiyle reel ekonomiyi tanımıştır. Muhiti ve akademik birikimi kendi kültürel yaklaşımını oluşturmasını sağlamıştır. Kapsayıcı görüşleri bazı bakımlardan, yukarıda da ifade edildiği gibi Renan'ın anlayışına yakın gibi dursa da, kültür ve özellikle dil ve din ile birlikte ideal birliğini ön plana çıkarsa da, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu değerlendirerek ekonomiyi de dikkate alan bir milliyetçilik anlayışına sahip olduğunu söylemek mümkündür. Böyle bir milliyetçilik anlayışı, diğer milliyetçilik anlayışlarına göre daha kuşatıcıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

12 EYLÜL 1980 SONRASI GELİŞMELER

3. 1. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi:

Demokratik konsolidasyonun sağlanamadığı ve demokratik bir kültürün oluşturulamadığı toplumlarda her zaman asker-sivil ilişkileri sorunlu olmuştur. Bu nedenle bu toplumlarda devlet yönetimi sekteye uğramış, kesintilerle dolu siyaset yılları yaşanmıştır. Türkiye de çok partili hayata geçişten itibaren birçok darbe yaşamış, çeşitli şekillerde yönetime müdahaleler olmuştur. Bu duruma sebep olarak demokratik konsolidasyonun sağlanamamasının yanı sıra uzlaşmaz elit kültürü de etkilidir. Türk siyasal hayatında siyasilerin demokratik, yarışmacı bir rekabet anlayışından yoksun olması devleti tıkanma noktalarına sürüklemiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesi olarak adlandırılan müdahalenin sebepleri arasında bu unsurlar da belirleyici olmuştur.

1970'lerin ortalarından itibaren Avrupa'da ivme kazanan sol hareketlerin Türkiye'ye etkisiyle yaşanan gelişmeler sonucu sağ ve sol kutuplaşma, ülkede kaos ve anarşi ortamına sebep olmuştur. 1977 yılındaki 1 Mayıs katliamı, Kahramanmaraş gibi bölgesel olaylar ve sol ve sağdan sembolik isimlere düzenlenen suikastlar sonucu ölümlerin yaşanması toplumsal gerilimi iyice artırmıştır. Yaşanan terör olayları sonucunda devletin etkinliğinin azalması, iktidar-muhalefet ilişkilerine de yansımıştır. Milli Selamet Partisi tarafından verilen ve bu kaos ortamından çıkmanın son çaresi olarak görülen erken seçim önermesine Ecevit'in Demirel'in işine yarayacağı düşüncesiyle karşı çıkması, demokratik yollarla krizi aşmanın yolunu tıkamıştır.²³⁰ Türk siyasal hayatında yaşanan kesintilerde uzlaşmaz elit kültürünün de yadsınmayacak önemi vardır.

12 Eylül müdahalesini tetikleyen gerekçelerden bir diğeri ise, dünya konjonktüründeki değişiklik olmuştur. İran'da Şah rejiminin yıkılarak İslam Devrimi'nin yaşanması ve SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi ile Türkiye'nin Batı nezdinde güvenlik açısından önemi artmıştır. Batı'nın Türkiye'den taleplerine seçilmiş hükümetlerin cevap vermeleri mümkün olmamıştır; dolayısıyla bir askeri darbe olması halinde Batı ittifakının önemli parçası ABD'nin beklentilerine bir darbe hükümetinin cevap vermesi daha mümkün gözükmektedir.²³¹

²³⁰ Abdulvahap Akıncı, "Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtrâ", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2013, Cilt 15, Sayı 2, s. 41.

²³¹ Abdulvahap Akıncı, *a.g.e.*, s. 42.

Türkiye’yi 12 Eylül 1980 askeri darbesine götüren nedenlerin başında terör ve şiddet eylemleriyle toplumsal düzenin bozulması gelmektedir. Fakat Türk Silahlı Kuvvetleri’nin siyasi alana müdahale eğilimi ve siyasilerin uzlaşmazlıkları sonucunda demokrasinin yozlaşmasıyla ortaya çıkan yönetim eksikliği de diğer etkenlerdir. Kimi yazarlar için ise, 1970’lerin ortalarından itibaren tıkanmaya başlayan devletçi ekonomik düzenden piyasa ağırlıklı ekonomik düzene geçişi simgeleyen 24 Ocak 1980 kararlarının askeri rejim altında daha iyi uygulanabilecek olması darbenin temel sebebini oluşturur.²³² Sonuç olarak gerek Türkiye’nin değişen jeopolitik konumu, gerekse devlet yönetiminin yetersiz kalışıyla artan kaos ve ekonomik krizle gelinen durum sonucu TSK, ülke yönetimine el koymuştur.

12 Eylül sabahı ordunun yönetimi ‘emir komuta zinciri içinde’ ele aldığı radyo ve televizyonlardan duyurulmuştur. Tüm siyasal faaliyetlerin askıya alındığı ve yurt çapında sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. CHP, AP ve MSP’nin Genel Başkanları evlerinden alınarak alıkoyulmuştur. Fakat Türkeş, darbeyi önceden haber alıp bir süre saklanmayı uygun görmüştür.²³³

3.1.1. 12 Eylül’ün MHP Tarafından Algılanması ve Etkileri:

1980 Darbesi, görünürde sağcı bir darbe olmuştur. Ülkenin içinde bulunduğu anarşi ortamından ve toplumsal-iktisadî işleyişin istikrarsızlığından hoşnutsuz olan MHP seçmeni, devletin ‘tarafsız’ yumruğunu indirmesinden memnuniyet duymuştur.²³⁴ Gerçekten darbenin gerçekleştiği günlerde gerek seçmen tabanı gerekse ülkücü kadrolarda darbenin niteliği anlaşılammıştır ve bu yüzden sevinçle karşılanmıştır.

Asker kökenli Türkeş’in tüm komutanları tanıyor olmasına rağmen darbenin niteliği ile ilgili haberinin olmayışı, MHP merkezini tedirgin eden bir durum yaratmıştır. Bu yüzden Türkeş, darbenin niteliği anlaşılincaya kadar saklanmayı uygun görmüştür. Teslim olmaması halinde sorumlu tutulacağıyla ilgili duyurular yapılan Türkeş, 15 Eylül 1980 günü teslim olmuştur. Sorgulardan sonra 11 Ekim 1980 günü tutuklanan Türkeş için, 4 yıl 7 ay tutuklu kalacağı cezaevi günleri başlamıştır. 29 Nisan 1980’de MHP hakkında ‘Anayasayı tamamen veya kısmen ilgaya teşebbüs’ suçundan dava açılmıştır. 19 Nisan 1981’de MHP’li ve ülkücü sanıkların davaları birleştirilerek ‘MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası’ oluşturulmuştur.²³⁵

²³² Tanel Demirel, “12 Eylül’e Doğru Ordu Ve Demokrasi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56/4, s. 48.

²³³ Turgay Uzun, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ankara 2005, s. 291.

²³⁴ Kemal Can, Tanıl Bora, *Devlet, Ocak, Dergâh*, İstanbul 2007, s. 105.

²³⁵ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 292.

MHP ve ülkücü kuruluşlar hakkında 1981 yılının Nisan ayında 945 sayfalık bir iddianame ile açılan davada toplam 389 sanıktan Türkeş ile birlikte idamı istenenlerin sayısı 49 iken; 212 sanık için de 5 ile 15 yıl arasında ağır hapis cezası istenmiştir. 6 yıl süren davanın ardından, tüm sanıkların arasından 5 idam ve 9 ömür boyu hapis kararı çıkmış; 219'u çeşitli hapis cezalarına çarptırılmış, ancak aralarında Agâh Oktay Güner'in de bulunduğu MHP üst düzey yöneticileri beraat etmiştir.²³⁶

12 Eylül'ün hemen sonrasında MHP'nin üst kadrolarında geleceğe dair bir belirsizlik algısı egemenken, tabanda rahatlama hatta sevinç yaşanmıştır.²³⁷ Fakat devleti koruma ve kurtarma misyonuyla hareket eden MHP yöneticilerinin, “devleti kurtarma operasyonu” olarak adlandırılan bu darbenin bir müttefiki olmayı beklerken sürecin dışında tutulmaları, ileride yaşanacak olan sıkıntılara işaret etmektedir. Genel anlamda 12 Eylül Darbesi, MHP dahil olmak üzere diğer siyasi parti liderlerini kontrol altına alarak ülke yönetimini devralmıştır.

Milli Güvenlik Konseyi'nin MHP davasına ilişkin tavrıyla, sağın 12 Eylül'den en az sol kadar zarar gördüğü açıkça anlaşılmıştır. Sol eylemci Necdet Adalı ile birlikte 12 Eylül yönetiminin tarafsızlığının göstergesi olarak ülkücü Cevdet Karakaş'ın da idam edilmesi, özellikle ülkücü gençlik tabanında büyük sarsıntıya yol açmıştır.²³⁸ 12 Eylül yönetimi, ülkedeki terör olaylarını sona erdirmek amacıyla yaptıkları darbe sonucu kendi meşruiyetlerini de sağlamaları açısından sağ ve sol kesimden birçok tahribata yol açmıştır.

Darbenin ilk yıllarında genel olarak MHP yöneticileri içinde 12 Eylül yönetimiyle özdeşleşme çabası oluşmuştur. Bu durum da kitle tarafından darbenin benimsenmesinde önemli rol oynamıştır. MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası'nda yargılanan MHP yöneticilerinin yaptığı savunma, ülkücülerin devlete ne kadar bağlı olduklarını tekrarlayan, suçlamaları kişiselleştirerek bertaraf etmeye çalışan ve darbeyi onaylayan bir tavır ile beslenen, MHP ile 12 Eylül yönetimini özdeşleştirmeye çalışan bir tutumdur.²³⁹ Fakat darbe sonrası ülkücü harekette derin bir meşruiyet bunalımı yaşanmıştır.

12 Eylül'ün ülkücü harekete etkilerinden en belirgin olanı, tavan ve taban arasındaki kopukluk ve hatta sonradan yaşanacak olan ayrışmalardır. Türkeş ve diğer

²³⁶ Hatem Ete, Hamza Taşdelen, Sami Orçun Ersay, *Ülkücülükten Tepkisel Milliyetçiliğe MHP'nin İdeolojisi ve Seçmen Eğilimleri*, İstanbul 2014, s. 28.

²³⁷ Kemal Can, Tanıl Bora, *a.g.e.*, s. 107.

²³⁸ Kemal Can, Tanıl Bora, *a.g.e.*, s. 112.

²³⁹ Kemal Can, Tanıl Bora, *a.g.e.*, s. 120.

MHP yöneticilerinin belirli süre tutuklu kalmaları tabanda başıboşluk hissi uyandırmış, tabanın üst yönetimden beklediği analiz ve stratejik kararların ortaya konulamaması alt kademe kadrolarını karar almakta ve siyasi irade geliştirmekte zora sokmuş, aynı zamanda yönetime olan güvenlerini sarsmıştır. Teşkilatları feshedilmiş, doktriner yapısı yara almış, hareket içinde farklı görüşlerin ortaya çıkması ve ileride yaşanacak çekişme ve ayrışmaların ilk örnekleri bu dönemde belirmiştir.²⁴⁰ Lider-teşkilat-doktrin disipliniyle çalışan ülkücü hareket için 12 Eylül'ün yarattığı ve bu disiplini çalışmaz kılan durum yıkıcı sonuçlara sebep olmuştur.

12 Eylül sürecinin MHP'ye olan bir diğer etkisi ise, İslamlaşma eğiliminin arttığı görüşüdür. Buna göre; uğruna savaştıkları devletten gördükleri muamele ve iddianame karşısında yaşadıkları şaşkınlığa, ideolojik ve teorik boşluk da eklenince bu durumun yarattığı yalnızlık, sahipsizlik duyguları artarak İslam'a sığınma motivasyonuna yönelmişlerdir.²⁴¹ Bu bağlamda, cezaevi günlerine tahammül etme saikiyle maneviyata yönelme eğilimleri artmıştır.

Ara rejim döneminde ülkücü harekette yaşanan örgütsel boşluk 1983'te yeni partilerin kurulmasına izin verilmesiyle tedricen doldurulmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan cezaevi dönemi sonrası hareketin önderleri arasında çeşitli sebeplerle yaşanan İslamlaşma eğilimleri sonrası Türkiye'nin cezaevi günlerinin bitip serbest kalmasıyla bir hareketlenme yaşanmaya başlamıştır.

3.1.2. MHP Genel Başkan Yardımcısı Ağâh Oktay Güner'in Savunması:

'MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası' ile Güner, rejimi yıkmak için terör teşvikçiliği yapma iddiasıyla tutuklanmış, hakkında idam cezası talep edilmiştir. 16 ay tutuklu kaldıktan sonra, hâkim önüne çıkarılınca ilk celsede tahliye edilmiştir. Ona göre, idamını isteyen savcılarının ve mahkemenin hedefleri, onların düşünce sistemini politika dışında tutmak olmuştur.²⁴²

Güner, "Mamak'ı sadece bir cezaevinin adı değil, işkence tarihi yazıldığı zaman dünya birincisi olmasa bile ikinciliği kesin olan, insanı eriten, insanı haysiyetsiz kılmak için yaratılmış çilehanenin adı" olarak tanımlamıştır.²⁴³ Özellikle ülkücü tutukluların çeşitli işkence ve tacizlere maruz kalmaları, adaletsiz bir tutukluluk ve yargılanma süreci yaşamaları, darbenin MHP'ne yönelik olduğu düşüncesini yaratmıştır. Bütün bunlar sonucunda ülkücüler derin bir kimlik ve meşruiyet krizi yaşamışlardır.

²⁴⁰ Hatem Ete, Hamza Taşdelen, Sami Orçun Ersay, *a.g.e.*, s. 28.

²⁴¹ Hatem Ete, Hamza Taşdelen, Sami Orçun Ersay, *a.g.e.*, s. 29.

²⁴² Ağâh Oktay Güner, *Savunma*, İstanbul 1991, s. 8.

²⁴³ Cemal Anadol, *Alparslan Türkeş Olaylar, Belgeler, Hatıralar ve MHP*, İstanbul 1995, s. 260.

Agâh Oktay Güner'in savunması sırasında sarfettiği "fikri iktidarda, kendi zindanda"²⁴⁴ sözü, tabana moral verme ve 12 Eylül yönetimiyle özdeşleşme çabasına yöneliktir. Güner mahkemede bu sözü şöyle açıklamıştır:

"... eğer MHP'nin meclis kürsüsünde ifade ettiği, yurdun anarşiden kurtarılabilmesi için çıkarılması gereken kanunlar parlamentodan çıksaydı, 12 Eylül müdahalesine gerek kalmayacaktı. 12 Eylül'den sonra kurulan hükümet döneminde bizim siyasi fikirlerimizin büyük bir bölümü de uygulama şansına kavuşmuştur.

Ekonomide savunduğu bütün fikirler 12 Eylül'den bu yana tek tek kurumlaşan, memleketin kurtarılması için siyasi tercihi güçlü devlet ilkesine bugünkü iktidarın uyduğu, dolayısıyla fikirleri iktidar, kendileri tutuklu siyasi kadro dünya siyaset tarihinde yalnızca bizden ibarettir."²⁴⁵

Darbecilere verdiği bizde sizdeniz mesajı, sadece Güner'e ait değil, çoğu tutuklu parti yöneticileri tarafından da sıkça dile getirilmiştir. MHP kadroları 12 Eylül'ün mantığına yabancı olmadıklarını vurgulamıştır. 12 Eylül sonrası kurulan hükümetin aldığı önemli iktisadi kararların (Tüketiciyi Koruma Kanun Tasarısı, Milli Stok Kanun Tasarısı); fikir babasının kendisi olduğunu belirten Güner, 'Verim Ekonomisi' adlı eserindeki bu uygulamaların hayata geçirilmesi gerekliliğini savunmuştur.²⁴⁶

Ülkücü hareket, gerek Türkçü ön tarihinden gerekse milliyetçi-muhafazakâr kaynaklardan aldığı motivasyonla devlet mitosuna en coşkulu biçimde sahip olan politik akımdır.²⁴⁷ Devletle özdeşleşme misyonuyla, partililerin yönetimi sorgulamaları, en azından darbenin ilk yıllarında gerçekleşmemiştir.

Agâh Oktay Güner ve çeşitli partililer, faşist bir rejim kurmak amacıyla anayasayı ihlal etmekten suçlanmışlardır. Güner'e göre savcı Nurettin Soyer, Marksist literatüre²⁴⁸ dayanarak Türk milliyetçilerini faşist olmakla suçlamıştır.²⁴⁹ Hazırlanan iddianameyle Türk milliyetçiliği hedef alınarak fikri hesaplaşmaya gidilmiş, Sadi Somuncuoğlu ifadesinde bu konuya şu şekilde değinmiştir: "İddianamenin 199. sayfasında İtalya, Almanya ve İspanya'da faşist ve Nazist hareketlerin nasıl doğduğu ve geliştiği anlatılmaktadır. Ancak bu anlatış Marksist'in emek-sermaye çelişkisi açısından yapılmıştır. Bu Marksist izah tarzı nereden geldi diye inceleyince gördük ki daha önce de bahsettiğim gibi, Sovyetler Birliği Bilim Akademisi tarafından yayınlanan bir felsefe

²⁴⁴ Kemal Can, Tanıl Bora, *a.g.e.*, s. 127.

²⁴⁵ Kemal Can, Tanıl Bora, *a.g.e.*, s. 126.

²⁴⁶ https://tr.scribd.com/doc/115422424/Agah-Oktay-Guner#download&from_embed. [09.09.2016].

²⁴⁷ Kemal Can, "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İstanbul 2001, s. 628.

²⁴⁸ Savcı Nurettin Soyer'in suç nitelemesinde kullandığı kavramlar Orhan Hançerlioğlu'nun "Felsefe Sözlüğü" nün 1976 baskılı kitabından alınmıştır.

²⁴⁹ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 24.

sözlüğünü esas alan Orhan Hançerlioğlu'nun felsefe sözlüğünün ilgili bölümü aynen buraya aktarılmıştır.”²⁵⁰ Türk milliyetçileri için ideolojik bir suçlamaya dönüşen iddianame, MHP yöneticileri tarafından çok eleştirilmiştir.

Güner'e göre faşizm, insanın aklından çok en ilkel ve hayvanca duygulara seslenen bir siyasi akımdır ve sistemli bir düşünce yapısından mahrumdur. Gerek Hitler'in, gerek Mussolini'nin savundukları milliyetçilik anlayışları aristokrat, totaliter, irrasyonel ve emperyalist bir politika izler ve Türk milliyetçiliği ile bağdaştırılamaz.²⁵¹ Güner'in sorgulaması esnasında Soyer'in bağırarak “Bu askeri idare yani biz, 15 sene başınızdayız. Sizi bitirmeye kararlıyız, eriteceğiz. Bu sebeple bütün suçlarınızı itiraf ediniz ki, cezalarınız biraz olsun hafiflesin”²⁵² demesi askeri idarenin adaletsizliğini göstermiştir. Ayrıca Başsavcı Nurettin Soyer tarafından MHP Genel Merkezi'ne yapılan baskının kanunsuz olarak illegal bir şekilde yapıldığı, dönemin Ankara Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun tarafından da dile getirilmiştir.²⁵³

Güner savunmasında, Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı ile MHP'nin savunduğu milliyetçiliğin aynılaştığı noktasına vurgu yapmıştır.²⁵⁴ Ayrıca faşist suçlamasını bertaraf edebilmek adına, piyasa ekonomisinin olmadığı ülkede faşizm ya da Marksizm olacağını, MHP'nin ise piyasa ekonomisinden yana olduğunu bunun da demokrasinin gereği olduğunu belirtmiştir.²⁵⁵ 1977 yılı MHP Seçim Beyannamesi'nde; demokratik iktisadi sistemin temelini devlet, özel ve millet sektörünün dengeli ve verimli bir şekilde işlemesi olduğu belirtilmiştir. Parti özel sektörün gerekliliğini destekleyen bir anlayışla, devlet sektörü ile arasındaki ilişkilerin pazar ekonomisi kanunlarına göre yürütüleceğini ve serbest rekabet mekanizmasının işleyeceğini belirtmiştir.²⁵⁶

Güner'in eserlerinden *İsraf Ekonomisi* ve *Verim Ekonomisi* her türlü ‘izm’i reddetmiştir. Özellikle *İsraf Ekonomisi* Marksizm eleştirisinin yoğun olduğu bir eserin izlerini taşımaktadır.

Agâh Oktay Güner savunması sırasında, çevirisini yaptığı Raymond Aron'un *Sanayi Toplumu* eserine atıf yaparak suçlamaları bertaraf etmeye çalışmıştır. Aron eserinde sanayileşmenin toplumu çağın en ilerisine götürdüğünü ve ideolojik farklılığın

²⁵⁰ Nuri Gürgür, “Öncesi, Sonrası ve Etkileriyle Otuzuncu Yılında 12 Eylül”, *Türk Yurdu*, Eylül 2010, Sayı: 277, s. 15.

²⁵¹ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 35.

²⁵² Uğur Mumcu, *12 Eylül Adaleti*, Ankara 1999, s. 102.

²⁵³ Hakkı Öznur, *Ülkücü Hareket CKMP'den MHP'ye*, Ankara 1999, cilt:1, s. 633.

²⁵⁴ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 37.

²⁵⁵ *a.g.e.*, s. 51.

²⁵⁶ https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/e_yayin.liste_q?ptip=SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI. [20.02.2017].

toplum yapısı üzerinde fazla etkin olmadığı görüşüyle, endüstri cemiyeti tiplerindeki sistemleri iktisadi, sosyal ve siyasal açıdan karşılaştırmıştır.²⁵⁷ Güner savunmasında; Aron totaliter düşüncenin belkemiğini kırmış bir bilim adamı olarak, kitabının faşizm malzemesi olarak kullanıldığını duysa kahrolur demiştir.²⁵⁸ Güner'in Aron'a ve eserlerine önem vermesinin arka planında yatan faktörlerden biri, Paris'deki öğrencilik yıllarında ilim ve irfanına hayran kaldığı bu şahsiyetle tanışma imkânı bulmuş olmasıdır.²⁵⁹ Güner'in entelektüel kişiliğini oluşturmasına ve çizgisini belirlemesine yardımcı olan bu etki de kendisinin çizgisi açıklanırken ihmal edilmemelidir.

Türkiye'de Marksist klasiklerin çevirisi tepki yaratmıştır ve bu tepki Marksizm'e yönelik bir eleştiri olarak gelişmiştir.²⁶⁰ Ancak Batı literatüründeki Marksizm eleştirisine dayanan literatür çok sınırlı olarak Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Küçük bir entelektüel grup, Marksizm'e eleştirel bakan kitaplar çevirirken, daha geniş bir kesim Marksist düşüncelere yönelik eleştiriler yapmıştır.²⁶¹ Bu sınıflandırmada Güner'in Aron'dan çevirdiği kitabı, Batı eleştirisi mahiyetinde olmayıp Marksizm'in Batı'nın içinden Batılı bir yazar tarafından eleştirisidir.

Sağ cenahın entelektüel açıdan sığılığının ve önemli fikir adamları yetiştirememesi bilinen bir gerçektir. Tercüme faaliyeti, güçlü bir fikir hayatının ortaya çıkmasında yardımcı bir kaynaktır. Mesela milliyetçi kanadın önemli fikir adamı, akademisyen Erol Güngör üretken bir fikir adamı olarak tercüme konusuna hayati önem vermiştir. Güngör, tercüme faaliyetini “zengin bir fikir hayatının önemli şartlarından biri” olarak görmüştür ve kültürlerin devamını sağlayabilmelerinin yolunu, tercüme vasıtasıyla başka kültürler ile münasebet halinde olmaları olarak değerlendirmiştir.²⁶² Çeşitli tercüme eserleri bulunan Güngör'ün, mevcut tercümeleri arasında Raymond Aron'un '*Sınıf Mücadelesi*' kitabı da vardır. Sosyal tabakalaşma konusunun Marksist doktrin sayesinde önem kazandığını fakat sınıf kavramının sadece Marksistlere atfedilen bir kavram olduğu kanaatinin ortadan kalkması gerektiğini belirten Güngör; Aron'un sınıf tartışmalarının gerçekliğini ortaya koyması bakımından dünyanın belli başlı sosyologları arasında olduğunu vurgulamıştır.²⁶³ Aron'un fikirlerini önemseyen Güngör bu eserin çevirisini yaparak; Türkiye'nin sınıflı bir toplum olmamasının sosyoekonomik

²⁵⁷ Raymond Aron, *Sanayi Toplumu*, İstanbul 1997, s. 65-79.

²⁵⁸ a.g.e., s. 15.

²⁵⁹ Ağâh Oktay Güner, “Öğretmenim”, *Yeniçağ*, 27.11.2014.

²⁶⁰ Kurtuluş Kayalı, *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı*, İstanbul 2010, s. 98.

²⁶¹ Kurtuluş Kayalı, a.g.e., s. 99.

²⁶² Ersin Özarslan, “Prof. Dr. Erol Güngör'ün Sanat, Edebiyat, Dil ve Tercüme Hakkındaki Görüş ve Düşünceleri”, *Osmanlı Araştırmaları* 27, İstanbul 2006, s. 330.

²⁶³ Raymond Aron, *Sınıf Mücadelesi*, İstanbul 1992, s. 6-20.

kategorileri barındırmadığı anlamına gelmediğini Türk aydınına anlatmak istemiştir. İdeoloji ve iktidar mücadelesinin sadece siyasi arenada değil aynı zamanda tercüme eserlerde de sürdürüldüğü, belli bir bakış açısından kaleme alınmış eserlerin Türkçe'ye kazandırıldığı bir zamanda, Güngör'ün yaptığı çevirilerin önemi büyüktür.²⁶⁴

Erol Güngör'ün Aron'dan yaptığı tercüme eserlerden bir diğeri, '*Aydınların Afyonu*'dur. Ergun Göze, bu eserin bir bölümünün çevirisini yapmıştır. Kendisi Tercüman Gazetesi'nde yirmi sene boyunca köşe yazarlığı görevini sürdürmüştür. Göze ve Güner gibi isimleri kapsayan Tercüman Gazetesi çevresinin Raymond Aron'a olan ilgisi dikkat çekicidir. Göze hâtıralarında; Fransa'da bulunduğu yıllarda Aron ile görüşme fırsatı yakalamış ve aralarında düşünce farkları bulunmasına rağmen O'nun önemli bir ilim adamı olduğunu yazmıştır.²⁶⁵ Bu çevrenin okuma, araştırma, yazma merakı yabancı dil bilgisine de paralel olarak Batı Avrupa düşüncesini de tanıma ve tanıtmaya fırsatı vermiştir. Bu çerçevede önemli isimlerden dilimize kazandırdıkları eserler dolayısıyla sağ cenaha katkıda buldukları söylenebilir.

Agâh Oktay Güner'in bir diğer tercüme eseri, milliyetçiliği akademik dünyaya kazandıran Hans Kohn'un '*Panislavizm ve Rus Milliyetçiliği*' eseridir. Bu tercüme eser 1983 yılında yayımlanmıştır. Kohn milliyetçilik literatüründe milleti, en doğal ve geçerli siyasi örgütlenme olarak kabul ettiği, kendisinin oluşturduğu 'Batılı' ve 'Doğulu' milliyetçilik tasnifinde ilkinin daha akılcı, çoğulcu ve iyimser bir yapıya sahip olduğunu yazmıştır.²⁶⁶ Güner, bir fikir adamı olarak sağın entelektüel boşluğunun dolması yönünde kendi ölçeğinde, ilmini ve görüşlerini dikkate değer bulduğu isimlerin eserlerini dilimize kazandırarak katkıda bulunmuştur.

12 Eylül sürecinde genel olarak yapılan savunmaların ortak özellikleri, MHP'nin belgelerine ve kendi eserlerine atıfta bulunarak suçlamaları reddetme yönünde olmuştur. Ayrıca MHP genel merkezindeki aramanın usulüne uygun olarak yapılmadığı defalarca gündeme getirilmiştir. Savunmada yapılan eleştiriler genellikle savcı Nurettin Soyer'e karşı yapılmış, 12 Eylül'cüler ile doğrudan bir zıtlığa girilmemiştir.

TBMM Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu bünyesinde oluşturulan, 12 Eylül Darbesine ilişkin alt komisyon 2012 yılında Agâh Oktay Güner'in süreçle ilgili düşüncelerine başvurmuştur. Güner'e göre darbenin başlıca sebebi, ülkemizde dönemin siyasi otoritesinin zayıflığı buna bağlı olarak gelişen uzlaşmaz elit kültürü ve koalisyon

²⁶⁴ Naci Bostancı, "Düşünce Dünyamızın Kısa Ömürlü Parlak Yıldızı: Erol Güngör", *Erol Güngör*, Ed. Murat Yılmaz, Ankara 2006, s. 114.

²⁶⁵ Ergun Göze, *Yaşasın Hâtıralar*, İstanbul 2007, s. 130.

²⁶⁶ Umut Özkırımlı, *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*, Ankara 2008, s. 59-60.

hükümetlerinin asker üzerinde disiplin kuramamasıdır. Kendisi darbenin arkasındaki gizli bir güç olduğuna dair genel kanaati paylaşmış ve ABD'ye işaret etmiştir.²⁶⁷

3.2. Milliyetçi Harekette Ayrışmalar:

12 Eylül sürecini yaşayan ülkücü harekette, demokrasiye geri dönülen ve siyasal partilerin kurulmasıyla başlayan süreçte, eski MHP'lilerin siyasetteki yeri ile ilgili farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Kimileri yeni kurulan diğer sağ partiler içinde faaliyette bulunmayı savunurken, kimileri ise MHP çizgisini sürdürecektir bir parti içinde siyaset yapmayı uygun görmüştür. Bir grup ise, ülkücü hareketin siyaseti bırakarak sadece kültürel faaliyetler kapsamında çalışması gerektiğini savunmuştur. Bu doğrultuda, bazıları siyaseti bırakırken, bazıları yeni kurulan Anavatan Partisi, Milliyetçi Demokrasi Partisi, Büyük Türkiye Partisi gibi partilere girmiştir. Kurulacak yeni bir parti içinde siyasal faaliyette bulunma görüşünü savunanlar ise, tercihlerini Muhafazakâr Parti'den yana kullanmışlardır.

1983 yılında kurulan Muhafazakâr Parti, MHP'nin sürdürücüsü ve devamı niteliğinde olan bir partidir. Fakat bu parti, ülkücüler tarafından yeterli ilgiyi görememiştir. 1985 yılında Milliyetçi Çalışma Partisi olarak adı değiştirilmiş ve siyasal faaliyette bulunma yasağı olan Türkeş, MÇP'ye oy vereceğini söylemiştir.²⁶⁸ Böylece, eski MHP'lileri tek partide toplamaya çalışmış fakat başarılı olamamıştır. Kimilerine göre MHP, 1980 öncesinde sahip olduğu elit kadroyu partinin ismi ne olursa olsun 1980 sonrası döneme taşıyabilseydi, seçim başarısı anlamında daha üst seviyeye ulaşabilirdi.²⁶⁹ Bu görüş, 12 Eylül sonrası milliyetçi harekette yaşanan ayrışmaların yarattığı dağınıklığa işaret etmektedir.

Milliyetçi-muhafazakâr entelijensiya ise, MÇP'nin milliyetçi-muhafazakâr merkez sağ parti olmasıyla ilgili büyük umutlar beslemişlerdi.²⁷⁰ 12 Eylül'ün yarattığı siyasetleştirme yöntemleri ve MHP'nin diğer partilerden farklı olarak uzun bir yargılama süreci yaşaması, bazı partililerin süreci hâlâ yaşıyor olması, bazılarının ise cezaevinde yaşanan olaylar nedeniyle siyasetten uzak kalma istekleri, MHP'nin "soy sürdürücüsü" olarak kurulan partinin başarısızlığında önemli rol oynamıştır.²⁷¹ Türkeş'in MÇP'nin Genel Başkanı olarak girdiği ilk seçim olan 1987 genel seçimlerinde aldığı % 2.93'lük oy, bu başarısızlığın göstergesi olmuştur. 1991 yılında

²⁶⁷ https://tr.scribd.com/doc/115422424/Agah-Oktay-Guner#download&from_embed. [09.09.2016].

²⁶⁸ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s.294.

²⁶⁹ Mustafa Çalık, *Siyasi Yazılar*, Ankara 1998, s. 190.

²⁷⁰ Tanıl Bora, Kemal Can, *Devlet ve Kuzgun 1990'lardan 2000'lere MHP*, İstanbul 2004, s. 50.

²⁷¹ Turgay Uzun, *a.g.e.*, s. 295.

MÇP'nin Refah Partisi çatısı altında Islahatçı Demokrasi Partisi ile içine girdiği ittifak, milliyetçi düşüncenin siyasal temsilini sağlamak amacıyla 1980 sonrası yenilmişlik duygusunu yok etmeye yönelik bir girişim olarak değerlendirilmiştir.²⁷² Türkeş'in milliyetçilerin MÇP'de birleştirilmesi gerektiği düşüncesini benimsemeyen ve herhangi bir çağrıda bulunulmayan grup içerisinde, eski MHP'li Ağâh Oktay Güner de bulunmuştur.²⁷³

1983 yılından sonra eski MHP'lilerin küçük bir kısmı MP'ye yönelirken, çoğunluk diğer sağ partilerden ANAP, BBP, DYP'yi tercih etmişlerdir. Tanıl Bora'ya göre MHP'li kadrolar yeni parti tercihlerini büyük ölçüde "pragmatist ve klientelist" hesaplarla yapmışlardır.²⁷⁴ İktidar partisi olan ANAP, pragmatist hesaplar için uygun bir konumdadır.

İleride ANAP ile birleşecek olan Hür Demokrat Partisi'nin kurucusu eski TOBB Başkanı Mehmet Yazar'ın, 'birleştirici ve bütünleştirici' parti vaadiyle sağ kesimde bir ölçüde destek görmüş, bu grubun içinde eski MHP'li Ağâh Oktay Güner de yer almıştır.²⁷⁵ Fakat parti uzun süre varlığını koruyamamış ve ANAP ile birleşmiştir.

'Türk milliyetçiliğinin parti davası olmadığı, Türk milliyetçiliği davasına her partide hizmet edilebileceği' iddiası, MHP'nin sürdürücüsü olarak nitelendirilen partiden farklı yönelişlere giren eski MHP'liler için, milliyetçi çevreye karşı bir meşruiyet sağlayıcı olarak kullanılmıştır.

Geçmiş yıllarda MHP'nin önemli kademelerinde yer almış bazı isimlere, MHP'nin yeniden açılma sürecinde 'ülkücülerin tek bir partide birleştirilmesi' şeklindeki çağrılar yapılmamıştır. ANAP Genel Başkanlığı'na soyunacağı söylenen Ağâh Oktay Güner de bu isimler arasında yer almıştır.²⁷⁶

1987 yılında Türkeş, Milliyetçi Çalışma Partisi'ne Genel Başkan seçilmiş, 1993 yılında ise partinin adı MHP olarak değiştirilmiştir. 12 Eylül'den önce MHP'nin yönetici kadrosunda bulunan, özellikle Türkeş'e yakın olan isimlerin eski partilerini tercih etmemelerinin nedenleri çok çeşitlidir. Biri, 12 Eylül 1980 Darbesi ile tutuklanan, çeşitli cezalara çarptırılan yönetici kadronun, 12 Eylül yönetimiyle özdeşleşme çabalarını ve bunun sonucu olarak da bu yönetime verilen onayın uzantısı olabilir. Diğer taraftan uzun bir yargılama süreci geçiren, işkence ve haksız uygulamalara maruz kalan

²⁷² Hatem Ete, Hamza Taşdelen, Sami Orçun Ersay, *Ülkücülükten Tepkisel Milliyetçiliğe MHP'nin İdeolojisi ve Seçmen Eğilimleri*, İstanbul 2014, s. 35.

²⁷³ Milliyet Gazetesi, 14.01.1987.

²⁷⁴ Tanıl Bora, Kemal Can, *a.g.e.*, s. 193.

²⁷⁵ Milliyet Gazetesi, 14.04.1986.

²⁷⁶ [www.rusencakir.com/MHP-GERCEGI-9-Bozkurtlar Yuvaya Donecek mi?](http://www.rusencakir.com/MHP-GERCEGI-9-Bozkurtlar-Yuvaya-Donecek-mi?). [22.11.2016].

lkclerin, ileride tekrar aynı uygulamalara maruz kalmamaları için farklı partilerde yer aldıkları dnlebilmektedir. Aynı zamanda pragmatist isteklerle merkez sağa yerleşme çabası da, lkclerin parti seçiminde etkili olmuş olabilmektedir.

“ANAP’ın kayıtsız şartsız liberal yaklaşımının kökündeki kapitalist ekonomizmi, MHP söyleminin devletçi ve solidarist niteliğine aykırı olsa da, ‘milliyetçilik-muhafazakârlık’ söylemi temelinde, manevi değerler ve geleneksel yapı korunarak gerçekleştirilecek kalkınma kesiflen alanları oluşturmaktadır.”²⁷⁷ özellikle ANAP’ın muhafazakâr söyleminin ağırlığı ve Türk-İslam Sentezi düşüncesine yakınlığı, lkclerin ANAP tercihini etkilemiştir.

1987 yılında eski politikacıların yasaklarının kaldırılması için yapılan referandumda ANAP ve partideki lkclerin ‘hayır’ oyu kullanması, Trke ve başka MHP’li kişilerin yasaklarının sürmesini savunduğu anlamına gelmektedir.²⁷⁸ Balarda çoğu eski MHP’li, siyasal kimliğini koruyarak partide bulunmuştur fakat bu örnek de bize gösterebilir ki giderek ANAP’lılama eğilimine giren bu kesim artık MHP için rakip bir safı oluşturmuştur. Trke yasakların kalkmasından sonra Agâh Oktay Güner ve Taha Akyol gibi eski lkcleri Şiddetle eletirmif; “ağda sağ” söylemi ile Türk milliyetçiliğinin eksenini kaydırmayı amaçladıklarını dile getirmiştir.²⁷⁹ MHP’de önemli görevler üstlenen Güner’in 12 Eylül sonrası ANAP’a girmesi ve görüşlerinde yaşanan değişim, Trke ve MHP ile bağlarının tamamen koptuğunun göstergesidir.

12 Eylül ncesi dönemde MHP’de kilit isimler arasında yer alan ve partinin Genel Başkan Yardımcılığı’nı yapmış olan Agâh Oktay Güner de, “MHP ve lkc Kuruluşlar Davası”nda yargılanmı ve sonrasında ANAP’lılama eğilimi gösteren isimler arasında yer almıştır. 1995 seçimlerinde Anavatan Partisi’nden Ankara milletvekili seçilen Güner, Mesut Yılmaz döneminde Genel Başkan Yardımcılığı yapmıştır.

3.3. Anavatan Partisi’nin Kurulması:

Anavatan Partisi 20 Mayıs 1983 tarihinde, Ulusu Hükümeti’nde²⁸⁰ ekonomiden sorumlu başbakan yardımcısı olan Turgut zal başkanlığında, İifleri Bakanlığı’na verilen kurulu dilekçesi ile kurulmuştur. Siyasi yasakların ortadan kalkmasından sonra

²⁷⁷ Tanıl Bora, Kemal Can, *a.g.e.*, s. 203.

²⁷⁸ Tanıl Bora, Kemal Can, *a.g.e.*, s. 218.

²⁷⁹ <http://www.ulkucudunya.com/index.php?page=yazar-yazi-detay&yazi=763&yazar=1>. [12.05.2017].

²⁸⁰ 12 Eylül 1980 Askeri darbesinden sonra Mill Güvenlik Konseyi tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilen Bülent Ulusu, 21 Eylül 1980 tarihinden 13 Aralık 1983 tarihine kadar Başbakanlık görevini yapmıştır.

kurulacak ve seçimlere katılacak partileri vs. belirleyen Milli Güvenlik Konseyi tarafından kurulmasına ve seçimlere girilmesine izin verilen partiler ANAP, Halkçı Parti ile Milliyetçi Demokrasi Partisi'dir.²⁸¹ Kurucuları, Özal'ın eskiden çalıştığı DPT kadrolarından isimler, teknokratlar, bürokratlar ile iş adamlarından oluşmuştur.²⁸² Özal partinin adının "anavatan" seçilmesinin sebebini şöyle anlatmıştır:

"Anavatan birleştirici bir isimdir. Şu anda da Türkiye'nin birleştirici hareketlere ve birleştirici sembollere ihtiyacı vardır. 1950'lerde Türkiye'nin demokrasiye ihtiyacı vardı. 1940'larda başladı bu ihtiyaç, Demokrat Parti işte bu ihtiyaçtan doğdu ve parti bu sebeple bu ismi aldı o zaman. 1960'larda memleketin adalete ihtiyacı vardı bu sefer. Adalet Partisi de bu ihtiyacın neticesinde kuruldu ve adını bu sebepten aldı. Demokrasi geçildi, adalet geçildi, 1980'lerde Türkiye parçalanmayla karşı karşıya kaldı. Şimdi vatanın bütünlüğünün sembolize edilmesi lazımdır. Bu bütünlüğü en iyi belirten Anavatan'dır. Şimdi vatana sahip çıkmak lüzumludur. Onun için de partimizin adı Anavatan olacaktır."²⁸³

Özal'ın siyaset sahnesinde herhangi bir parti içinde bulunmayacağı söylemleri üzerine başta Demirel olmak üzere, herkesi şaşkırtan bir kararla ANAP'ın kurucusu olması farklı şekillerde yorumlanmıştır. Demirel başbakanlığındaki Adalet Partisi azınlık hükümeti döneminde DPT Müsteşarı görevini yürütmüş olan Özal'ın, 12 Eylül sonrası ANAP'ı kurması üzerine Demirel durumu şöyle yorumlamıştır: "Ben Turgut'u Genelkurmay'a askerlere ekonomik durumu anlatsın diye gönderdim. Meğer Turgut askerlerle anlaşarak beni arkadan vuruyormuş!"²⁸⁴

Özal'ın dönemin olağanüstü koşullarında bir siyasi hareket başlatması, onun 12 Eylül yönetimini devam ettirmek isteyen bir profil çizmesine ve bu tür yorumların çoğalmasına sebep olmuştur. Demirel ve yakın çevresine göre Özal'ın askeri yönetime verdiği mesaj; en büyük tehlikenin eski partiler olduğu, onlarla başa çıkmanın yolunun da ANAP olduğudur.²⁸⁵ Demirel, MGK'nın siyasi parti kurmasına ve seçimlere girmesine izin verdiği üç partiden biri olan ANAP ve lideri Özal hakkında;

"Nasıl olmuş da Özal'ın parti kurmasına müsaade edilmiştir? Bu çok önemli bir hadise, 1980 sonrasının en önemli siyasi hadisesidir, en önemli noktadır. 1982'de görevi bırakmak mecburiyeti ile karşı karşıya

²⁸¹ A. Faruk Mutlusu, "Anavatan Partisi Güçlü İktidardan Tükeniş", *Siyasal Partiler*, (ed. Turgay Uzun), Ankara 2010, s. 380.

²⁸² Anavatan Partisi'nin kurucuları şunlardır: Turgut Özal, Erol Aksoy, Bedrettin Doğanca Akyürek, Mehmet Altınsoy, H. Cahit Aral, Abdülhalim Aras, Veysel Atasoy, Muzaffer Atılğan, Kamil Tuğrul Çoşkunoglu, Aycan Çakiroğulları, Cemil Çiçek, Bedrettin Dalan, Feridun Demsoy, M. Vehbi Dinçerler, H. Hüsnü Doğan, M. Necat Eldem, Metin Emiroğlu, Ö. Ferruh İter, Adnan Kahveci, M. Cavit Kavak, Alaattin Kısakürek, R. Ercüment Konukman, Leyla Yenlay Köseoğlu, Kazım Oksay, İbrahim Özdemir, Şadi Pehlivanoglu, Fahir Sabuniş, Halil Şıvgın, Güneş Taner, Ali Tanrıyar, Mustafa R. Taşar, Mükerrrem Taşçıoğlu, Abdullah Tenekeci, Sudi Neşe Türel, Yener Ulusoy, Mesut Yılmaz, Vural Arıkan.

²⁸³ Yalçın Doğan, *Dar Sokakta Siyaset 1980- 1983*, İstanbul 1985, s. 332-333.

²⁸⁴ Cüneyt Arcaayürek, *Demokrasi Dönemecinde Üç Adam*, Ankara 1999, s. 63.

²⁸⁵ Hasan Cemal, *Özal Hikâyesi*, Ankara 1989, s. 27.

bıraktıkları kişi, 1983'te iktidardadır. Bütün hikâye burada düğümleniyor. Sunalp'e ve Calp'e iktidarsınız denilecek ve üçüncü bir partiye imkân verilecek? Üzerinde durulmaya değer"²⁸⁶, diyerek sözleriyle tepki göstermiştir. Böylece birçok kimse gibi Demirel de, Özal'ın askeri yönetimin desteğini aldığını ve bu yolla seçim başarısı kazandığını düşünmektedir.

Siyasi yasakların kalkmasından sonra kurulan ilk parti olan Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin kuruluş çalışmalarını uzun süre Başbakan Bülent Ulusu yürütmüş, Genel Başkan Sunalp'in seçim kampanyası boyunca halka güven vermemesi Kenan Evren'in müdahalesiyle sonuçlanmıştır. Evren seçimden bir gün önce televizyon konuşmasında açıkça halktan MDP için oy istemiş ve tarafsızlık görüntüsünü yok etmiştir.²⁸⁷

Özal liderliğini yaparak kurduğu ANAP'ı, 1983 yılının parti programının önsözünde kamuoyuna şu şekilde sunmuştur:

“Anavatan Partisi 20 Mayıs 1983 günü kurularak memleketimizin siyasî hayatında yerini almıştır. Partimizin sembolü bal petekleri ile donatılmış Türkiye haritası ve balansıdır. Arı çalışkanlığı, petek aziz vatanımızın en ücra köşesine kadar mamur hale getirilmesini ifade etmektedir. Programımızda ülkemizin meseleleri ve bunların çözümü için neler düşündüğümüz kısa, açık ve özlü bir şekilde ifade edilmiştir. Gayemiz bu program etrafında birleşmeyi sağlayarak, yepyeni, kavgasız, Türkiye'yi ileri ve modern bir ülke haline getirecek bir siyasî tablo oluşturmaktır. Milliyetçi, muhafazakâr, sosyal adaletçi ve rekabete dayalı serbest pazar ekonomisini esas alan bir siyasî partiyiz. Bunun için daha önceki siyasî eğilimleri ne olursa olsun programımıza inananları birliğe, beraberliğe davet ediyoruz. Burası bir hizmet kapısıdır. Milletimize en iyi şekilde hizmet edebileceğimize inanıyor, yüce Allah'ın gayretlerimizde bize yardımcı olmasını diliyoruz.”²⁸⁸

Özal ANAP'ın, hiçbir siyasal partinin devamı olmadığı ve farklı düşünceleri, görüşleri tek bir partide birleştirerek Türk siyasal hayatına bir ilki gerçekleştirdiğini vurgulamıştır. Özal parti kurma aşamasında Kenan Evren'den izin alırken, MHP ve MSP tandanslı kişilerin partiye alınmaması koşuluyla siyasal hayata atılmıştır.²⁸⁹ ANAP “düşünce ve düşünceyi ifade, din ve vicdan ile teşebbüs özgürlüklerini” benimseyip savunan herkese kapısını açmıştır.²⁹⁰

²⁸⁶ Cüneyt Arcayürek, *a.g.e.*, s. 152.

²⁸⁷ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul 2016, s. 347.

²⁸⁸

<https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/198604150%20ANAVATAN%20PARTISI%20PROGRAMI%20%20ANAVATAN%20PARTISI%206%20KASIM%201983%20SECIM%20BEYANNAMESI%20HUKUMET%20PROGRAMI/198604150.pdf>, [19.12.2016].

²⁸⁹ M. Ali Birand, Soner Yalçın, *The Özal Bir Davanın Öyküsü*, İstanbul 2012, s. 160.

²⁹⁰ Engin Güner, *Özal'lı Yıllarım*, İstanbul 2000, s. 37.

1983 yılındaki seçimlere girmesine izin verilen partiler arasında bulunan ANAP, % 45 oy oranıyla hükümet kuracak çoğunluk sağlamış ve iktidar partisi olmuştur. Özal, seçimden sonra orduya teşekkür ederek kuracağı hükümetin ordu modeli olacağını şöyle açıklamıştır: “Bu model, Planlama Müsteşarı olduğum zaman uyguladığım ve başarılı olduğunu gördüğüm bir sistemdir. Ordu yönetimine benzer. Genelkurmay Başkanı ile çevresindeki ordu komutanları ve kurmay heyeti gibi...”²⁹¹ Özal ve ANAP hükümetinin diğer askeri dönemde kurulan siyasi partilerden daha avantajlı olmasının sebebi, 24 Ocak 1980 Kararları ile uyguladığı politikaların o dönemde küreselleşme süreciyle dünyada benimsenen politikalar olmasıdır.²⁹²

1989 yılında Cumhurbaşkanlığına Özal’ın seçilmesi sonrasında ANAP Genel Başkanları sırası ile Yıldırım Akbulut, Mesut Yılmaz olmuştur. Gerileme sürecine giren parti, 1991 seçimlerinde önce muhalefet sonra koalisyonlarda yer almıştır. 1995 genel seçimlerinden sonra Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel hükümet kurma görevini ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz’a vermiştir ve 6 Mart 1996-28 Haziran 1996 tarihleri arasında görev yapan ANAP-DYP koalisyon hükümeti kurulmuştur. ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz’ın hükümet kurmakla görevlendirildiği diğer koalisyon ise Demokratik Sol Parti ve Demokrat Türkiye Partisi ile oluşturulan, 30 Haziran 1997-11 Ocak 1999 tarihleri arasında görev yapan ANASOL-D hükümetidir. Son olarak ANAP, 28 Mayıs 1999-18 Kasım 2002 tarihlerinde DSP ve MHP ile ortaklık kurmuş ve 2002 yılında Demokrat Parti ile birleşmiştir.

3.3.1. İdeolojik Boyut:

ANAP kuruluşunun ilk dönemlerinde yani iktidara gelene kadar liberal merkez sağ bir parti görünümündedir ve bu dönemde ANAP, ideolojik bir vurgu yapmamaya özen göstermiştir.²⁹³ ANAP kuruluşunda ideolojiden ziyade uzlaşmaya dayalı, çoğulculuğu benimseyen, millete hizmet amacıyla yola çıkmıştır.

ANAP parti programında ideolojisini, “milliyetçi, muhafazakâr, sosyal adaletçi ve rekabete dayalı serbest pazar ekonomisini esas alan bir siyasî partiyiz” olarak belirtmiştir. Dört siyasi eğilimi birleştirme iddiasında olan Özal, birbiriyle zıtlık ilişkisinde olan unsurların uyumlulaştırılmasını başarması açısından Türk siyasetinde önem kazanmıştır.

Partinin kuruluş amacı, parti programında şu şekilde anlatılmıştır:

²⁹¹ Hulusi Turgut, *12 Eylül Partileri*, İstanbul 1986, s. 166-167.

²⁹² A. Faruk Mutlusu, “Anavatan Partisi Güçlü İktidardan Tükeniş”, *Siyasal Partiler*, (ed. Turgay Uzun), Ankara 2010, s. 384.

²⁹³ A. Faruk Mutlusu, *a.g.e.*, s. 384.

“Milli hakimiyeti ve milletin üstünlüğünü, milli birlik ve bütünlüğü her şeyin üzerinde telakki eden, millet iradesinin tecellisinin ve millet hakimiyetinin tesisinin ancak halkın serbest oyunun esas olduğu hür demokratik düzen içerisinde mümkün olabileceğine inanan, insan temel hak ve hürriyetlerini vazgeçilmez kabul eden, «Adalet mülkün temelidir» anlayışına sahip, milliyetçiliği, millî ve manevi değerlere bağlılığı düstur ittihaz eden, Cumhuriyetimizin kurucusu büyük önder Atatürk'ün ilke ve inkılâpları istikametinde muasır medeniyet seviyesine erişmeyi hedef alan, «Asıl olan fertlerin ve toplumun mutluluğudur» görüşü içerisinde sosyal adalete ve fırsat eşitliğine inanmış, iktisadi kalkınmanın hızlandırılmasını, işsizliğin ve fakirliğin kaldırılmasını, gelir dağılımı farklılıklarının azaltılarak refahını yaygınlaştırılmasını öngören, iktisadi gelişmede fertlerin teşebbüs gücünü esas kabul eden, geleceğimizin teminatı olan gençlerimizin modern ve ileri Türkiye idealine bağlı, milli ve ahlâki değerlerimizi benimsemiş, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni bir insan olarak yetişmelerini millî eğitimin esası sayan, demokratik siyasî mücadelede tek yolu ikna, uzlaşma ve fikirlerine hürmet olarak gören; hür, bağımsız, gelişmiş, itibarlı, büyük ve güçlü Türkiye idealine ulaşmayı gaye edinmiş bir siyasi partidir.”²⁹⁴

Farklı görüş ve düşüncedeki insanları tek bir çatı altında toplamayı ve bunu millete hizmet yoluyla yapmayı vaadeden, dönemin koşullarında en ihtiyaç duyulan şeyin uzlaşma olması sebebiyle politikasında birleştirici unsurları güden bir görüntü sergilemiştir.

Turgut Özal, Türk siyasetine liderliği, ileri görüşlülüğü, uzlaşmaz değerleri birleştirme çabasından kaynaklanan başarısı gibi farklı sebeplerden dolayı önemli bir reformcu olmuştur. 1983 sonrasında Özal'ın siyasal programına damga vuran milliyetçi-muhafazakâr unsurlar değil liberal unsurlar olmuştur.²⁹⁵ Özal'ın gelenekçi devlet ciddiyetinden uzak tavırlar sergilemesi ve kavgacı değil uzlaştırıcı bir lider görüntüsü ile “sivil” imajının yerleşmesini sağlamıştır. Türk siyaset geleneğindeki “hikmet-i hükümet” ve “devletin vatandaşa önceliği” kalıplarını aşmış, Türk vatandaşının siyasal toplumun öncelikli birimi olduğunu ve devletin vatandaşı için var olan bir araç olduğu düşüncesiyle devletin ideolojik karakterini yumuşatmaya çalışmıştır.²⁹⁶ Parti programında da bu ilkeye şu şekilde yer verilmiştir: “Devlet millet için vardır. Devletin millet ile bütünleşmesi esastır”. Özal, devlet-toplum ilişkisine bakışıyla alakalı liberal karakterde bir siyaset adamı olmuştur. Parti programında yer

294

<https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/198604150%20ANAVATAN%20PARTISI%20PROGRAMI%20%20ANAVATAN%20PARTISI%206%20KASIM%201983%20SECIM%20BEYANNAMESI%20HUKUMET%20PROGRAMI/198604150.pdf>. [19.12.2016].

²⁹⁵ Tanıl Bora, “Turgut Özal”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce C.7, Liberalizm* (ed. Tanıl Bora), İstanbul 2001, s. 593.

²⁹⁶ Mustafa Erdoğan, “Türk Politikasında Bir Reformist: Özal”, *Kim Bu Özal? Siyaset, İktisat, Zihniyet*, (Ed. İhsan Sezal, İhsan Dağı), İstanbul 2001, s. 31.

alan ve dört eğilimi birleştireceği iddiasında olan ANAP'ın liberal karakteri sadece ekonomik alanla sınırlı kalmamıştır. Özal'ın getirdiği birçok uygulamalar Reagan, Thatcher gibi liderlerin görüşlerinin paralelinde uygulamalar olmuştur.²⁹⁷

ANAP'ın birleştirmek istediği dört eğilimden olan “milliyetçilik” anlayışı, Anayasa çerçevesinde teminat altına alındığı şekilde, bölünmez bütünlüğü, tarihi ve kültürü ile maddi ve manevi değerleri kapsayarak ırkçılığı reddeden kaynaştırıcı bir bilinç olarak belirtilmiştir.²⁹⁸ ANAP'ın milliyetçiliği, 12 Eylül öncesi dönemin şovenist ve ırkçı çağrışımlarından uzak, millete hizmet esasına dayanan ilerlemeciliği öngören bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Özal'ın gençliğinde de sahip olduğu milliyetçi-muhafazakâr kimliğini, 21 Ekim 1988 tarihli Tercüman Gazetesi yazarı Taha Akyol böyle aktarmıştır:

“Turgut Özal sağın muhafazakâr kesiminden gelir. Gençlik yıllarında Demokrat Parti'nin de sağında olan Millet Partisi'ne sempati duymuştur. Demokrat Parti içindeki hışımlı ve muhafazakâr kanadın kurduğu Millet Partisi'nin fahri genel başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, 10 Nisan 1950'de vefat ettiği zaman Turgut Özal İstanbul Teknik Üniversitesi'nde talebedir. Mareşal'in cenazesine, iktidarın saygısız tutumu büyük bir infiale yol açar... Gösterici milliyetçi-muhafazakâr gençlerin önde gelen isimlerinden biri de Turgut Özal'dır.”²⁹⁹

ANAP'ın muhafazakârlık tanımı ise, kültür, tarih, inanç, sanat ve medeniyete dair bütün ülke birikimlerinin korunması, geliştirilmesi ve onlar üzerine yeni değerlerin eklenmesi olarak tanımlanmaktadır.³⁰⁰ ANAP Genel Başkan Yardımcılığı yapmış olan ve partinin kurucuları arasında da yer alan Mustafa Taşar muhafazakârlığı; tutuculuk olarak gösterilmemesi gereken, yeniliğe, dönüşüme açık olan bir kavram olarak manevi zenginliklerimize sahip çıkmak anlamına geldiğini belirtmiştir. Özal'ın muhafazakârlığı, laik yaşam düzeni ile dini muhafazakârlığı, liberal-muhafazakârlık anlayışına uygun bir şekilde sentezlemeye dayanan bir muhafazakârlıktır.³⁰¹

²⁹⁷ M. Ali Birand, Soner Yalçın, *The Özal Bir Davanın Öyküsü*, İstanbul 2012, s. 340.

²⁹⁸

<https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/198604150%20ANAVATAN%20PARTISI%20PROGRAMI%20%20ANAVATAN%20PARTISI%206%20KASIM%201983%20SECIM%20BEYANNAMESI%20HUKUMET%20PROGRAMI/198604150.pdf>. [19.12.2016].

²⁹⁹ Taha Akyol, Tercüman Gazetesi, 21 Ekim 1988.

³⁰⁰

<https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/198604150%20ANAVATAN%20PARTISI%20PROGRAMI%20%20ANAVATAN%20PARTISI%206%20KASIM%201983%20SECIM%20BEYANNAMESI%20HUKUMET%20PROGRAMI/198604150.pdf>. [19.12.2016].

³⁰¹ A. Vahap Uluç, Liberal - Muhafazakâr Siyaset ve Turgut Özal'ın Siyasi Düşüncesi, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 23, ss. 107-140, 2014.

Modernleşmenin geleneksel değerlere sahip çıkılarak gerçekleşmesi gerektiğini savunan ANAP muhafazakârlığı ile İslami değerlerin yakın ilişkisi mevcut olmuştur. Önceki yıllarda Özal'ın Milli Selamet Partisi'nden milletvekili adaylığı ve Nakşibendi Tarikatı ile olan yakın ilişkisi, ANAP'ın seçmen tabanını İslami kanat yönünden etkilemiştir. Özal, insanların laiklik adına dinsizleştirilmelerinin laiklikle alakası olmadığını ve din ve vicdan hürriyeti, fikir hürriyeti ve teşebbüs hürriyetinin önemini sıklıkla dile getirmiştir. Dini cemaat ve grupların varlığını demokrasinin gereği sayan Özal için, din ve vicdan özgürlüğü olmadan düşünce özgürlüğü anlamsız olacaktır ve Batıdaki gibi dini örgütlerle sivil toplum örgütlerinin bir tutulması gerekmektedir.³⁰² Muhafazakâr kesimin, Müslümanların da modern ve çağdaş olabileceğini göstermesi açısından Özal'ın düşünceleri, tutumu ve faaliyetleri önemli olmuştur.

1987 yılında Turgut Özal'ın girişimiyle, mağdur bireylerin ve sivil toplum örgütlerinin Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvuru hakkı tanınması ve 1991 yılında kamusal alandaki Kürtçe dil yasağının kaldırılması, Kürt kökenli vatandaşlara Nevruz bayramının kutlanmasına izin verilmesi, onun insan hakları ve özgürlükleri alanında yaptığı girişimlerden bazılarıdır.³⁰³ Bu girişimlerin Özal'ın özgürlükler konusundaki samimi fikirlerinden kaynaklandığı ya da dış ilişkilerden kaynaklanan pragmatist nitelikli adımlar olduğu öne sürülmüştür.

Nilüfer Göle'nin 1987 ve 1988 yıllarında hazırlanan “ANAP Seçmen Araştırma Raporu” na göre; ANAP seçmeni ekonomik konularda liberal anlayışı savunsa da, toplumsal konularda daha muhafazakârdır ve muhafazakâr İslam değerlerinin meşruiyet kazanması, ANAP'ın temsil gücünü artırmıştır.³⁰⁴ Parti tabanı, muhafazakârlıkla manevi değerleri koruyarak modernleşmeyi savunmuştur.

Taha Akyol'a göre ANAP'ın izlediği siyaset stratejisi, “oynak merkez teorisi” ile açıklanabilir. ANAP'ın “oynak merkez teorisi”, toplumdaki konjonktürel ve sosyal değişmelere göre merkezi kaydırarak en büyük parti olma amacına yöneliktir. Özal'ın ideolojik bakımdan ortada olan oylara ve şehirlere dikkat çekmesi ANAP'ın geliştirdiği politik stratejinin bir motivasyonudur.³⁰⁵ Bu teori, ANAP'ın seçmen tabanını genişletmeye yönelik bir strateji olarak görülmüş ve partinin ideolojik boşluğunun

³⁰² Muhittin Ataman, “Özal ve İslam Dünyası: İnanç ve Pragmatizm”, *Kim Bu Özal? Siyaset, İktisat, Zihniyet*, (Ed. İhsan Sezal, İhsan Dağı), İstanbul 2001, s. 359.

³⁰³ Berdal Aral, “Özal Döneminde İç ve Dış Siyaset: Süreklilik ya da Kopuş”, *Kim Bu Özal? Siyaset, İktisat, Zihniyet*, (Ed. İhsan Sezal, İhsan Dağı), İstanbul 2001, s. 240.

³⁰⁴ Taha Akyol, “ANAP ve İdeoloji”, *Tercüman Gazetesi*, 26.10.1988.

³⁰⁵ Taha Akyol, “ANAP ve İdeoloji”, *Tercüman Gazetesi*, 23.10.1988.

göstergesi olarak değerlendirilmiştir. O dönemin, partinin araştırma planlama işleriyle görevli genel başkan yardımcısı Alaattin Fırat şunları söylemiştir:

“Oynak merkez teorisi yok... Biz milliyetçi-muhafazakâr bir partiyiz. ANAP kendi felsefesini bu felsefe üzerine oturtmuştur, oturtmak zorundadır. Merkezdeyim diyen seçmeni ihmal edemeyiz. Onların da oyunu alıyoruz alacağız ama ANAP muhafazakârdır. Biz Mevlana gibiyiz, kucağımız herkese açık ama ANAP’ın belirli bir çizgisi var. Mevlana nasıl parmak basıp benim yerim şu diyor, işte herkes ANAP’ın bu çizgisine buyurup gelsin. Biz milliyetçi-muhafazakârız. Liberalliğimiz ekonomidedir. Sosyal adaletçiyiz, komşusu aç iken kendisi tok yatan bizden değildir.”³⁰⁶

ANAP seçim stratejisinde, yüzer-geçer oylara seslenerek partinin iktidarda kalmasının sağlanması amaçlanmış, ideolojisi ne olursa olsun her kesimden oy alabilmek için geliştirilen stratejinin partinin ideolojik boşluğundan kaynaklanmadığı, ANAP’ın çizgisinin net olduğu söylenmiştir.

3.3.2. Ekonomik Boyut:

12 Eylül Darbesi’nden sonra 20 Mayıs 1983’te, 24 Ocak 1980 ekonomik önlemler paketi hazırlanmıştır. Ekonomide rasyonel bir değişimin başlangıcını oluşturan bu ekonomik önlemlerin uygulanmasının sebebi, ülkede yaşanan kriz ortamı olmuştur. Türkiye, 1970’lerin ortalarından itibaren ekonomik, sosyal ve siyasal krizlerle bir değişim süreci yaşamıştır. Uygulanan ithal ikameci sanayi politikaları sonucunda dış ödemeler dengesinde yaşanan sorunlar, siyasal alana da yansarak kriz ortamını tetiklemiştir. Yaşanan buhran, IMF ve Dünya Bankası’nın yeniden düzenleme ve istikrar programlarını gündeme getirmiştir.³⁰⁷ Dönemin siyasal iktidarı Adalet Partisi Hükümeti, 24 Ocak 1980 ekonomik istikrar tedbirleri ile ekonomik yapının IMF önerileri çerçevesinde dönüşümünü gerçekleştirmeyi amaçlamıştır.

Turgut Özal önderliğinde hazırlanan, ekonomide reform yaratan istikrar önlemleri, ülkenin dış ticaret rejimini değiştirmek, devletin ekonomideki rolünü azaltmak ve ithal ikameci sanayi politikalarından vazgeçip ticaretin dışa açılmasını öngörmektedir. Böylece Türk lirasının değer kaybını hızlandıran günlük kur ayarlamalarıyla devalüasyon sürekli hale getirilmiş, milli kambiyo rejiminden vazgeçilmiş, ithalat liberalizasyonu adıyla dışalım serbest hale getirilmiş, ithalat kotaları kaldırılmış ve kamu yatırımları kısıtlanmıştır.³⁰⁸ Ülkemizde ekonomik alanda genellikle

³⁰⁶ Taha Akyol, “ANAP ve İdeoloji”, Tercüman Gazetesi, 24.10.1988.

³⁰⁷ A. Faruk Mutlusu, “Anavatan Partisi Güçlü İktidardan Tükenişe”, *Siyasal Partiler*, (ed. Turgay Uzun), Ankara 2010, s. 376.

³⁰⁸ Şinasi Öztürk, Fethi Nas, Ergün İçöz, “24 Ocak Kararları, Neo-liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2008) ½, s. 17.

devletçi uygulamaların hüküm sürdüğü yapıda, serbest piyasa ekonomisini savunan bu yaklaşım ile liberal politikalar hayata geçmiştir.

1983 yılında Turgut Özal ile ANAP'ın iktidara gelişi, ekonomideki liberal anlayışın devam edeceğinin göstergesidir. Parti programında iktisadi gelişme politikası şöyle açıklanmıştır:

“İktisadi gelişmenin hızlandırılması, sosyal dengenin iyileştirilmesi, fertlerin kabiliyet ve çalışmalarına göre gelişme arzularının teşvik edilmesi, gruplar arasındaki gelir dağılımı farklılıklarının, pratik ölçüler içinde azaltılması, bölgeler arası gelişmişlik farklarının asgariye indirilmesi, fakirliğin kaldırılarak refahın yaygınlaştırılması gerekmektedir... Ekonominin tabii kanunları içinde gelişmesini sağlamak üzere, ülke menfaatleri doğrultusunda müdahale ve tehditlerin asgariye indirilerek, rekabet şartlarının hakîm kılındığı serbest pazar ekonomisinin uygulanması ekonomik sistem tercihimizdir.”³⁰⁹

ANAP iktidarının ekonomi politikası böylece piyasa ekonomisinin alanını genişletmek ve devletin ekonomideki ağırlığını azaltma yoluna gitmektedir. Turgut Özal'ın Türkiye'de hayata geçirmeye çalıştığı bu ekonomik modelin üç önemli ayağı vardır: İlk olarak; enflasyonun önüne geçmek amacıyla kamu gelir ve giderlerini eşitlemeye çalışarak istikrar getirme hareketleridir. İkinci olarak serbestleştirme hareketleri olarak iç ve dış ticarete, bankacılıkta mal ve para hareketlerini kısıtlayan engelleri ortadan kaldırmak ve fiyat mekanizmasını işletmektir. Son olarak devletin ekonomi içindeki mülkiyet ve müdahale haklarını küçülterek fiyat mekanizmasını genişletmek ve mülkiyetin özelleştirilmesinin sağlanmasıdır.³¹⁰

Turgut Özal, serbest piyasa ekonomisi ile demokrasi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu savunmuştur. Ona göre, sadece demokrasi değil diğer tüm özgürlükler de piyasa ekonomisi içinde varlık bulabilir: “Savunduğumuz serbest rekabet düzeni, serbest piyasa ekonomisi, basın ve düşünce hürriyetinin yerleştiği en iyi ortamdır. Serbest rekabet sisteminin, serbest pazar ekonomilerinin uygulandığı diğer tüm ülkelere bakalım. Bir de serbest rekabet sisteminin uygulanmadığı Doğu Bloku ülkelerine bakalım. Hangisinde acaba fikir hürriyeti, basın hürriyeti, düşünce hürriyeti gelişmiştir?”³¹¹ Böylece ekonomik liberalizmin, siyasi liberalizmi beraberinde

309

<https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/198604150%20ANAVATAN%20PARTISI%20PROGRAMI%20%20ANAVATAN%20PARTISI%206%20KASIM%201983%20SECIM%20BEYANNAMESI%20HUKUMET%20PROGRAMI/198604150.pdf>. [19.12.2016].

³¹⁰ Atilla Yayla, “Liberal Siyaset/Liberal İktisat Özal Çizgisi”, *Kim Bu Özal? Siyaset, İktisat, Zihniyet*, (Ed. İhsan Sezal, İhsan Dağı), İstanbul 2001, s. 430-431.

³¹¹ A. Vahap Uluç, “Liberal - Muhafazakâr Siyaset ve Turgut Özal'ın Siyasi Düşüncesi”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 23, ss. 128, 2014.

getireceği görüşüyle Özal, ekonomideki uygulamalarla siyasi hayata yön verilebileceği düşüncesini yansıtmıştır.

Siyaset bilimci Dankwart A. Rustow, Türk siyasetinde reformcu bir lider görüntüsü çizen Özal'ın ekonomik liberalizminin, piyasa ekonomisinin Türk modernleşmesi içindeki üç devrimden biri olduğunu yazmıştır.³¹² Fakat pek çok çevre, 1980'li yıllarda piyasanın kuralsız ve keyfi gelişme gösterdiğini ifade etmiş, bu dönemdeki yolsuzlukların, rüşvet olaylarının yaşandığı yozlaşmaların sebebinin Özal'ın uygulamalarında görmüştür.

3.4. Anavatan Partisi'nde Ağâh Oktay Güner:

1982 Anayasası ile getirilen 5 ve 10 yıllık süreleri kapsayan siyasi yasaklar, 1987 yılında yapılan referandum ile ortadan kalkmıştır ve siyasilerin önü açılmıştır. 1980'li yılların ilk yarısında bazı eski MHP'liler Alparslan Türkeş'e rağmen ANAP'ta yer alırken; Ağâh Oktay Güner, Yaşar Okuyan gibi isimler aktif politikaya girememişlerdir.³¹³ Zamanla eski MHP'den daha ılımlı bir çizgiye kayan Ağâh Oktay Güner, söylemleri itibariyle ANAP içinde güçlü bir milliyetçi kanadın oluşmasından yana görünmektedir.³¹⁴ Bu bağlamda, aktif politika hayatını ANAP içerisinde sürdüreceğinin işaretlerini vermiştir.

Ağâh Oktay Güner, 1987-1991 yılları arasında Turgut Özal ve Yıldırım Akbulut Başbakanlığı döneminde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı olan İmren Aykut'un seçtiği danışmanlar arasında yer almıştır.³¹⁵ Sonrasında 1991 yılında Güner; Mesut Yılmaz Başkanlığındaki ANAP tarafından Konya seçim bölgesinden milletvekili kontenjan adayı olarak gösterilmiş; İslahatçı Demokrasi Partisi ve MHP ile ittifak oluşturan Refah Partisi ve Doğruyol Partisi'nin bölgedeki ağırlığı ve o dönem uygulanmış olan baraj ve kontenjan usulü seçim sistemi³¹⁶ sebebiyle meclis dışı kalmıştır.³¹⁷ O dönemde ANAP³¹⁸ Konya seçim bölgesinden sadece bir milletvekili

³¹² "Özal Devrimi", *Milliyet*, 18.04.2008.

³¹³ *Milliyet Gazetesi*, 10.08.1986.

³¹⁴ *Milliyet Gazetesi*, 07.12.1986.

³¹⁵ *Milliyet Gazetesi*, 08.03.1988.

³¹⁶ 1986 yılında seçim kanununda yapılan değişiklikle, 6 ve daha fazla milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde siyasî partilerin birer kontenjan adayı göstermeleri usulü getirilmiştir. Bu seçim çevrelerinde en yüksek oyu alan siyasî partinin kontenjan adayı milletvekili seçilmektedir. Nispi temsile çoğunluk etkisini katmakta olan bu uygulama, büyük partilere avantaj sağlamaktadır.

³¹⁷ *Milliyet Gazetesi*, 14.10.1991, 22.10.1991.

³¹⁸ 1991 yılı Konya milletvekilleri; ANAP: Mehmet Keçeciler, RP: Abit Kıvrak, Ahmet Remzi Hatip, Mustafa Ünal, Necmettin Erbakan, Servet Turgut, Musa Eraracı, DYP: Ali Günaydın, Hasan Avşar, Ömer Şeker, Vefa Tanır, Mehmet Ali Yavuz, Osman Özbek.

çıkartabilmişken, RP ve DYP altı isimle temsil edilmiştir.³¹⁹ İlerleyen yıllarda Ağâh Oktay Güner, Mesut Yılmaz'ın Kongre'de çıkardığı tavsiye listesindeki isimler arasında yer alarak ANAP Kongresi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu üyesi seçilerek görevini sürdürmüştür.³²⁰

ANAP içinde Mesut Yılmaz'a karşı olduğunu bilinen Güner; tabanın sesinin üst kademedede yeterince duyurulmadığını savunurken “Tabanın gücü, ANAP’ın gücünü ifade eder. Biz bunu dile getiriyoruz. Partide bir bölünme olmaz, ancak kuruyan yapraklar düşer, ANAP yine filiz verir” demiştir.³²¹ Parti içi muhalefetin başını çektiği Güner’in yenilenecek seçimlerde başarısız olunması halinde lider adayları arasında olacağı da öne sürülmüştür.³²²

ANAP’ın kuruluş felsefesinden uzaklaştığı ve halktan kopmaya başladığı yönündeki eleştiriler, partinin iktidarı kaybetmesinin temel sebebi olarak gösterilmiş ve Turgut Özal’ın parti liderliğini devretmesiyle güç kaybedildiği savunulmuştur.³²³ Güner’in de sert tenkitlerde bulunduğu Mesut Yılmaz’ın Özal çizgisinden uzaklaşmasıyla Yılmaz başkanlığındaki parti halktan uzaklaşarak, devlet partisi görüntüsü çizmiştir.

Güner, Mesut Yılmaz’ın ANAP Genel Başkanlığı döneminde 24 Aralık 1995 genel seçimlerinde Ankara birinci bölge milletvekili adayı olmuş ve seçilmiştir. Seçim sonrasında Güner, Genel Başkan Yardımcısı olarak siyasi işler sorumluluk alanında görev yürütmüştür.³²⁴ 1996 yılındaki ANAP-DYP koalisyon hükümetinde Kültür Bakanlığı yapan Ağâh Oktay Güner, bu dönemde ideolojisiz kültür vaadi vererek; “Benim dönemimde ideolojiler bir kenara bırakılacak. Ben iş yapmak için geliyorum.” demiştir.³²⁵ ANAYOL Hükümeti 06.03.1996 ile 28.06.1996 tarihleri arasında görev yapabilmiş, hükümet kısa ömürlü olmuştur. Refah Partisi’nin TEDAŞ İhalesi kapsamında Tansu Çiller ile ilgili soruşturma önergesi vermesi ve Çiller’in başbakanlığının bitmesine bir gün kala örtülü ödenekten 500 milyar harcadığı iddiasının yine RP tarafından gündeme getirilmesi sonucu Mesut Yılmaz’ın ortağını korumak için bir hamlede bulunmaması kriz yaratmıştır.³²⁶ Tam bu sırada Anayasa Mahkemesi RP’nin başvurusu üzerine hükümetin güvenoyu için yetersayıya ulaşmadığı kararını

³¹⁹ <http://www.secim-sonuclari.com/1991/konya/anavatan-partisi.millet>. [18.01.2017].

³²⁰ Milliyet Gazetesi, 30.08.1993.

³²¹ Milliyet Gazetesi, 01.07.1994.

³²² Milliyet Gazetesi, 02.07.1994.

³²³ Işın Çelebi, *Türkiye'nin Dönüşüm Yılları*, İstanbul 2012, s. 245.

³²⁴ Milliyet Gazetesi, 31.08.1996.

³²⁵ Milliyet Gazetesi, 08.03.1996.

³²⁶ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul 2016, s. 424.

verince koalisyon hükümeti düşmüştür.³²⁷ Türk siyasal hayatımızdaki uzlaşmaz elit kültürü, demokrasimizi kesintilere uğratmakla beraber koalisyon hükümetlerinin dağılmasına da sebep olmuştur.

ANAP-DYP Koalisyonu'nda hükümet sözcülüğüne getirilen Güner'in 1996 yılında Milliyet Gazetesi'nde yayınlanan bir röportajı, Güner'in 1980 öncesi milliyetçi-muhafazakâr kimliğinin dönüştüğünü göstermesi açısından önem taşımaktadır. Yapılan röportajda "Muhafazakâr ama gelişmeciyim" diyen Güner'e "Liberal muhafazakâr'ım diyebilir misiniz?" sorusu üzerine verdiği "Elbette derim" cevabı, eski MHP'li Güner'in ANAP'lı kimliğindeki liberal unsurları gözler önüne sermiştir.³²⁸

Mevcut rejimle ilgili sıkıntıların olduğunu ve demokrasinin tüm kurum ve kuruluşlarıyla işletilmediği görüşünde olan Güner, 1997 yılında Süleyman Demirel'in başkanlık sistemi önerisi için şunları söylemiştir: "Cumhurbaşkanının başkanlık sistemiyle ilgili görüşleri saygıya layıktır. ANAP olarak başkanlık sistemini çeşitli formlarda ele aldık. Biz bu konunun Türkiye'nin siyasi şartlarında daha derin ve ayrıntılı incelenmesinin yanındayız."³²⁹ Başkanın halk tarafından seçilmesi gereğini vurgulayan Güner ve ANAP, o dönemde yarı başkanlık sistemini önermiştir.³³⁰

Merkez sağ çizgisinde ANAP'ın felsefi değerler konusunda Özal'ın çizgisinden uzaklaşıp CHP çizgisine yaklaştığına dair sert eleştiriler, Mesut Yılmaz'ın başkanlığı dönemine denk gelmiştir. Bu yönde yapılan eleştirilere karşı gösterdiği Genel Başkan Yardımcısı Güner'in başörtülülere öğrenim yasağını kaldırmak için gösterdiği çabalar, ANAP'ın kendisi olmaya yönelmesinin işaretleri olarak değerlendirilmiştir.³³¹ Güner, ANAP'ın liberal çizgiye yönelmesi gerektiği yönündeki görüşleri de eleştirerek, dört eğilimi savunacakları mesajını vermiştir.

Agâh Oktay Güner, 1999 seçimlerinde ANAP Balıkesir milletvekili seçilmiştir. 2000 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri için aday olan 11 isimden³³² biri olan Güner, Ahmet Necdet Sezer karşısında yenilgiye uğrayarak siyasi kariyerine milletvekili kimliğiyle devam etmiştir. İlk tur oylamada beş oy alan³³³ Güner, ikinci tur

³²⁷ *a.g.e.*, s. 424.

³²⁸ Milliyet Gazetesi, 21.04.1996 (Konuşan: Nilgün Cerrahoğlu).

³²⁹ Milliyet Gazetesi, 19.09.1997.

³³⁰ Milliyet Gazetesi, 19.09.1997.

³³¹ Taha Akyol, "ANAP Nereye?", Milliyet Gazetesi, 25.10.1997.

³³² 27.04.2000 tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olan isimler; Oğuz Aygün, Yıldırım Akbulut, Nevzat Yalçıntaş, Mail Büyükerman, Ahmet Necdet Sezer, Sadi Somuncuoğlu, Doğan Güreş, Rasim Zaimoğlu, Ahmet İyimaya, Turhan İmamoğlu, Agâh Oktay Güner.

³³³ Birinci, ikinci ve üçüncü tur oylama sonuçları; Ahmet Necdet Sezer 281-314-330, Nevzat Yalçıntaş 61-66-113, Sadi Somuncuoğlu 58-32-43, Yıldırım Akbulut 56-88, Doğan Güreş 35-22, Rasim Zaimoğlu 7-3, Mail Büyükerman 3-2.

oylama öncesi adaylıktan çekilmiştir. 1987 sonrası aktif siyaset hayatının yaklaşık on yılını ANAP'ta önemli görevler üstlenerek sürdüren Güner, 2001 yılında Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ı eleştirerek partisinden istifa etmiştir.³³⁴

Güner'e göre, demokrasideki 12 Eylül kesintisinin sebeplerini sağ kendi kendisine sormalıdır.³³⁵ 12 Eylül ile meşruiyet bunalımı yaşayan MHP'liler, özeleştiri yapma imkânı bulmuşlardır. Bu süreçte Güner, sağda yaşanan bölünmelerin sebeplerini milli endişe yerine ferdi endişelerle hareket edilmesinde görmektedir. Sağın siyaset stratejisinde milli kültürün ağırlığının olması gerektiğini vurgulayan Güner, birleştirici unsurun da bu değerlere sahip çıkmak olduğunu belirtmiştir.

MHP kökenli camianın ANAP'lılaştırma dinamiğine eşlik eden ideolojik arayışlar, Taha Akyol ve Agâh Oktay Güner'in öncülüğünde ve daha sonra Namık Kemal Zeybek'in de katıldığı 'çağdaş sağ' teziyle başlamıştır.³³⁶ 12 Eylül öncesi MHP'de önemli görevler üstlenen Akyol, Zeybek ve Güner gibi isimlerin bir ortak noktasını da 12 Eylül sonrası ANAP'a duydukları sempati oluşturmuştur. Zeybek'e göre Taha Akyol'un 1980 öncesi dönemde ülkücü olmadığını belirtmesi Zeybek ve Güner'den farklılaşan bir noktadır.³³⁷ Dört eğilimi birleştirme gayesiyle yola çıkan ANAP'ta Akyol'un muhafazakâr-liberal bir çizgiye sahip olmasıyla beraber, bu eğilimlerden milliyetçilik unsurunun Zeybek'te ağırlık kazandığı görülmüştür.³³⁸ Zeybek 1980'lerin sonunda Kültür Bakanlığı döneminden önce Turgut Özal'a 'Bürokrasinin Çağdaşlaştırılarak Türkiye'nin Çağdaşlaşmasına Katkı' başlıklı bir proje sunmuştur. Burada milli kültürün önemini ve bunun üzerinden çağdaşlaşarak kalkınma ve dışa açılmayı telkin etmiştir.³³⁹ Zeybek, milliyetçi-toplumcu çizgiden yola çıktığını ve fikir dünyasını etkileyen başlıca unsurun milli kültür değerleri olduğunu belirtmiştir. Zeybek'in birkaç sene önce verdiği röportajı eski MHP'yi anlamak için bir ipucu niteliğini taşır:

“TÜRK SOLU: Sizin Atatürkçü çizginiz, MHP'ye özellikle 1970'lerin ikinci yarısında giren Necip Fazıl ve Arvasi kökenli İslamcı etkiyle nasıl bir arada bulunabildi?

Namık Kemal ZEYBEK: Ben tabii ki onların etkisinde değildim ve kendi bakış açım vardı. Hareketin içinde onların da etkileri vardı, benim de etkim vardı. Onların etkisinden bugünlere gelenler de oldu, bizim etkimiz de farklı sonuçlar verdi. İnsanlar MHP'yi yeknesak, hep aynı şekilde düşünen

³³⁴ Milliyet Gazetesi, 02.11.2001.

³³⁵ Agâh Oktay Güner, *Dost Gözüyle*, İstanbul 1988, s. 15.

³³⁶ Kemal Can, Tanıl Bora, *Devlet, Ocak, Dergâh, 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket*, İstanbul 2015, s. 169.

³³⁷ Namık Kemal Zeybek, *Siyaset Yolu*, İstanbul 2014, s. 184.

³³⁸ a.g.e., s. 335.

³³⁹ a.g.e., s.195.

insanlardan oluşan bir yapı gibi algılarlar. Fakat gerçekte o da bir koalisyondu. Hemen hemen tüm partiler de böyledir. MHP içinde de Türkçü olanlar, olmayanlar gibi birçok farklı fikirlerden insanlar da vardı.”³⁴⁰

Zeybek’e göre, son on yılda Türk sağında hem fikir farklılıklarından hem de yönetme biçiminden kaynaklanan ayrılıklar nedeniyle yaşanan sorunlar, ANAP’ta da kendini göstermiştir.³⁴¹ ANAP liberalizminin siyasi boyutunun ihmal edilmesi, dönemin milletvekilleri olan Zeybek ve Güner tarafından eleştirilmiş, sadece ekonomik liberalizmle başarılı kalkınmanın sağlanamayacağı belirtilmiştir. 1990’ların başında liberallerin lideri olarak Mesut Yılmaz’dan siyasi açıdan daha liberal olduğunu belirten Zeybek insan hak ve hürriyetlerinin korunup geliştirilmesini önemseydiğini özellikle belirtmiştir.³⁴²

Liberalizm ile muhafazakârlığın felsefi düzeyde uzlaşabilir olduğunu düşünen Taha Akyol’un “süreklilik içinde değişme” şeklinde ele aldığı muhafazakârlık anlayışı ile Güner’in düşüncüsü paralellik göstermektedir. Güner’in muhafazakârlığı, yenilik ve değişime set çekmeyen fakat geleneklere bağlı kalınarak gelişmenin ve değişimin savunulduğu bir anlayıştır. Muhafazakârlığın önemli unsuru olan dini, fundemantalist Müslümanlık’tan ayıran ve dine siyasi bir ideoloji dışında moral ve ahlak değeri açısından yaklaşan tutumları Güner ve Akyol’u birleştiren başka bir noktadır.³⁴³

Güner’e göre çağdaşlık, fikir suçunu kesinlikle reddeden liberal bir siyaset felsefesi benimsenerek mümkündür.³⁴⁴ Çağdaş sağ tezinde, totaliter siyaset düşüncesine karşı çıkmış, bu bağlamda efsane adam yaratmanın sağ ile birleşemeyeceği öne sürülmüştür. Çağdaşlaşmanın batılılaşmayla aynı anlama gelmediği, çağdaş sağ fikrinde milli kültür unsurunun başat bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Çağdaş sağcıların, aşırı dinciliğe ve devlet yönetimini dini otoritenin belirlemesine karşı çıkmaları, İslam’ı milleti oluşturan unsurlardan biri olarak kavramaları, eski MHP söylemiyle ve Türk-İslam sentezi ile en yakınlaştıkları noktaları oluşturmaktadır.³⁴⁵ Ayrıca çağdaş sağ fikrine temel dayanak oluşturan milli kültür unsuru da, bu söylemi MHP söylemine en fazla yaklaştıran noktadır. Güner için çağdaş sağın oluşumu, sağın büyük bir partide

³⁴⁰ <http://www.turksolu.com.tr/474/zeybek474.html>. [10.01.2017].

³⁴¹ Namık Kemal Zeybek, “Sağ-Sol Yok, Milli-Gayri Milli Var”, *Vatan, Millet, Pragmatizm Türk Sağında İdeoloji ve Politika*, Hıdır Gökteş-Ruşen Çakır Röportajı, İstanbul 1991, s. 180-181.

³⁴² Namık Kemal Zeybek, “Sağ-Sol Yok, Milli-Gayri Milli Var”, *Vatan, Millet, Pragmatizm Türk Sağında İdeoloji ve Politika*, Hıdır Gökteş-Ruşen Çakır Röportajı, İstanbul 1991, s. 178.

³⁴³ Taha Akyol, “Sağın Tabanı Tavanı Yenileşmeye Zorluyor”, *Vatan, Millet, Pragmatizm Türk Sağında İdeoloji ve Politika*, Hıdır Gökteş-Ruşen Çakır Röportajı, İstanbul 1991, s. 206-209.

³⁴⁴ Ağâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 16.

³⁴⁵ Kemal Can, Tanıl Bora, *a.g.e.*, s. 170.

birleşmesiyle mümkündür. 12 Eylül sonrası sağdaki bölünelere yaptığı eleştiriler de bu düşüncesine paralellik oluşturmaktadır.

SHP milletvekilliği yapmış İsmail Cem bir konuşmasında: “... Çağdaş olmayı, gelişmeyi savunmak solun işidir. Sağ daima geriliği, yeniliğe karşı oluşu ifade eder. Sosyal yapıda çağdaş olmayı sağcı bir parti olan ANAP’ın temsil etmesi sağcı düşünce ile tezattır. Bu bir aldatmacadır. Çağdaş olmak solcu siyaset düşüncesini benimsemekle mümkündür. Bizim işimizdir”³⁴⁶ demiştir. Güner bir aydının böylesine yanlış bir değerlendirme yapabilmesini eğitim sisteminin çok yönlü ve mukayeseli düşünen kafalar yetiştirmemesine bağlamıştır. Muhafazakâr kimliğiyle siyasal hayatta yer alan Güner için çağdaş sağ, gelişmelerin ve değişimlerin dışında tutulamaz. Güner değişimin ve yeniliğin her türlüüne karşı olan bir muhafazakârlık anlayışını barındırmamaktadır. Kendisinin muhafazakârlığı, gelenek ve milli kültürü başat unsur kabul eden, modernleşmenin batılılaşma olmadığı kanısıyla değişime açık bir muhafazakârlıktır.

Güner’in savunduğu çağdaş sağ tezinin barındırdığı özellikle insan hak ve hürriyetleri ile ilgili liberal unsurlar dikkat çekicidir. Ona göre, otoriter ve tepeden inmece katı kurallar çözüm getirmemekte, bireysel hak ve hürriyetler demokrasi kültürü ile birlikte ele alınarak toplumda bir bilinç oluşturulması gerekmektedir.³⁴⁷ Çağdaş sağın insana atfettiği önem, sürekli tüketen kapitalizm için materyalizm üreten Marksizmin çok ötesindedir.³⁴⁸ Çağdaş sağda insan, yaradılışından dolayı kutsal bir varlıktır. Burada insana atfedilen değerler metafizik boyutu liberalizmde yoktur.

ANAP’ın ekonomik liberalizminin sağladığı dinamik uygulamaların kamu yönetiminde de uygulanması gerektiğini savunan Güner, ülkedeki aşırı merkeziyetçi yapıyı eleştirmiştir. Kamu yönetiminin özel sektör ve meslek kuruluşlarıyla düzenli bir diyalog kurabilmesi ve yerel yönetimlerin buldukları yerin sosyo-ekonomik gereklerine göre bağımsız karar verme imkânına kavuşması gerektiğini savunmuştur.³⁴⁹

Güner’in eleştirdiği noktalardan biri de, Türkiye iktisadî kalkınmasının sağlanmasında kendi insanının kültür ve inanç dünyası ile bütünleşecek bir kalkınma tercihi yerine yabancı ülkelere bir model getirilmesi ihtiyacının duyulmasıdır.³⁵⁰ Ekonomideki başarısızlığın temel sebebi olarak milli kültürün ihmal edilmesini görmektedir. Ona göre, kültür değerlerine ağırlık vermeyen bir iktisat siyasetinin

³⁴⁶ Agâh Oktay Güner, *İnsan ve Siyaset*, İstanbul 1991, s. 86.

³⁴⁷ Agâh Oktay Güner, *Dost Gözüyle*, İstanbul 1988, s. 59.

³⁴⁸ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 60.

³⁴⁹ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 224.

³⁵⁰ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 39.

başarılı olması mümkün değildir. Agâh Oktay Güner, 1985 yılında Tercüman Gazetesi'ne yazdığı bir makalede çağdaş sağ fikrinin temel dayanaklarının “milli kültür ve özel mülkiyet” olduğunu vurgulamıştır. “Biz, çağdaş sağ siyaset düşüncesini milli modeli esas alan kalkınma anlayışıyla bir arada düşünüyoruz. Sağ, bize göre, özel mülkiyeti kabul eden ama mülkiyeti toplum yararına sınırlandırmayı ülke şartlarında kabullenen, ekonomide piyasa düzenini demokratik planlama içinde gerçekleştirmeyi amaç edinen, hürriyetçi, demokratik sistemi benimseyen bir anlayışla ülke meselelerine bakmalıdır. Çağdaş olmak demek, zamanın getirdiği değişimleri görmek ve ana yapıyı bozmadan kabullenmektir.”³⁵¹

Agâh Oktay Güner 12 Eylül'den sonra, sanayinin dış rekabete dayanıklı hale getirilmesi koşuluyla Ortak Pazar'a girişi desteklemiştir. Sanayinin rekabet şartlarına kavuşturulabilmesi için ise, Türkiye ihracata prim veren, sübvansiyon yapan bir ülke olmaktan çıkıp sanayi kuruluşlarını yatırımdan pazarlamaya, her kademedede destekleyen yeni bir ekonomi anlayışına geçmelidir.³⁵²

Güner'e göre, demokrasi içinde insan gibi yaşama tercihinin en uygun işbirliği ortamı Ortak Pazar'dır ve Türkiye Ortak Pazar'ın dışında kalmamalıdır.³⁵³ 12 Eylül öncesinde Güner'in dış ilişkilerde İslam Ortak Pazar'ı vurgusu ağırlıktayken bu dönemde Ortak Pazar'a giriş fikrini desteklediği görülmektedir. Kendisi teknolojisini yenileyen ve üreten, dış rekabette etkin bir Türkiye'nin Ortak Pazar'a girişini desteklemiştir.

Agâh Oktay Güner, yaklaşık 15 yıl önce yazdığı İsrâf Ekonomisi kitabındaki tespitlerin 1990'lara girilirken de geçerli olduğunu düşünmektedir. Bunun sebebi olarak milli kültür değerlerine yeteri kadar önem verilmemesine bağlamaktadır. Dünün elektriği olmadığı için sanayi tesisleri kuramayan Türkiye, bugün elektrik fazlası olan, ancak sanayi müesseselerini geliştiremeyen bir Türkiye olmuştur.³⁵⁴ Ona göre, içinde bulunan israf ekonomisinin en tehlikeli silahı enflasyondur. Bununla ilgili hükümetin önlemler alması gerekmektedir. Ayrıca iktisadî gelişmeyi hızlandırmak için tasarrufların verimli yatırımlara yönlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bunun gerçekleşmesi ise ancak ekonomik etkinliğe sahip bir sermaye piyasası ile mümkündür.³⁵⁵

³⁵¹ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 40.

³⁵² Agâh Oktay Güner, *İnsan ve Siyaset*, İstanbul 1991, s. 494.

³⁵³ Agâh Oktay Güner, *Dost Gözüyle*, İstanbul 1988, s. 300.

³⁵⁴ Agâh Oktay Güner, *İnsan ve Siyaset*, İstanbul 1991, s. 461.

³⁵⁵ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 458.

Güner, Türkiye ekonomisinin mutlaka dışa açılmak ve dünya ekonomisi ile dengeli, verimli bir bütünlüğe girmek zorunda olduğunu savunmuştur. Kendisi, 24 Ocak 1980 kararlarının neticesinde dış ticaretin serbestleştirilmesini desteklemiştir. Yine de ona göre bu kararları hatasız ya da tamamen hatalı olarak değerlendirmek yanlış olmaktadır. Güner'in bu görüşleri, Ziya Gökalp'in 'milli iktisat' formülüyle ayrılmaktadır. Gökalp'e göre ulusal düzeyde örgütlenmiş esnaf birlikleri sayesinde milli iktisat güçlenerek refah ve kalkınma sağlanacaktır.³⁵⁶ Bireyin temel olduğu liberal ekonomiden ziyade dayanışmayı vurgulayan solidarist bir yaklaşım öngörmüştür. Güner'in bu dönemde insan hak ve hürriyetlerine ilişkin vurgusu da Gökalp'in toplumcu-dayanışmacı görüşüyle farklılık gösteren bir noktayı oluşturmaktadır.

Turgut Özal'ın başbakan olduğu hükümetle, Türkiye ekonomisi yeni bir düzenlemeye girmiştir. İthal ikameci sanayi politikaları terkedilerek, dış ticaret serbestleştirilmiştir. Bu yeni düzenin ülkemiz ekonomisine pek çok katkıları olduğunu düşünen Agâh Oktay Güner, iktisadî hayatla ilgili kararları alma yetkisinin büyük bir kısmının Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na verilmesini eleştirmiştir. Özal döneminde Maliye Bakanlığı küçültülmüş, Ticaret Bakanlığı kaldırılmış, geniş yetki ile kurulan müsteşarlığın siyasi sorumluluk taşımaması başarısız bir model yaratmıştır.³⁵⁷ Bu çerçevede iktisadî karar organlarıyla siyasi karar organı arasındaki koordinasyon eksikliği, ekonominin yeterince başarılı olmamasının en büyük sebebi olmuştur.

ANAP'ın kurulur kurulmaz iktidar olması, partinin demokrasinin şartı olan muhalefet kültürünün oluşmamasına neden olmuştur. Turgut Özal'ın geçmiş tecrübelerinde ekonominin ağırlığı, ülkede ekonomik liberalizmin sağlıklı bir şekilde uygulanmasına neden olsa da siyasi liberalizmin ihmal edilmiş olması, partinin belli bir siyasi düşüncesinin olmadığı yönünde yorumlanmıştır. Güner de, ekonomi politikasının hükümet tarafından hızla belirlenip uygulandığını fakat kültür, eğitim, demokrasi ve siyasi haklar konusunda aynı düzenin varlığından bahsetmenin güçlüğüne dile getirmiştir.³⁵⁸ ANAP, belli bir düşünce sistemine sahip olduğunu, siyasi liberalizmin ekonomik liberalizmin bir parçası olduğunu kavrayarak ifade etmek mecburiyetindedir.

Agâh Oktay Güner'in ANAP'tan milletvekili olmadan önceki görüşleri, partinin başarılı sonuçlara ulaşmasına rağmen, güven verici bir iktidar olmadığı yönündedir. 1988 yılında, özellikle parti yönetiminin kendi içinde yeterli diyalog sistemini

³⁵⁶ Kerem Ünüvar, "Ziya Gökalp", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4 Milliyetçilik*, İstanbul 2002, s.34.

³⁵⁷ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 468.

³⁵⁸ Agâh Oktay Güner, *Dost Gözüyle*, İstanbul 1988, s. 228.

kurmamış olmasını ve partinin muhafazakâr ve sağcı söylemiyle uyuşmayan kişilerin kilit kuruluşlarda önemli görevlere getirilmesini eleştirmiştir. “Milli bürokrat” tipinin, ANAP tarafından kenara itildiği ve partinin cemiyetin temel değerlerine sahip olması gerektiğini düşünmektedir. 1988 yılında Tercüman Gazetesi’ndeki yazısında bununla ilgili görüşlerini şöyle açıklamıştır; ‘Bugün görev verilenler, gençliklerinde Marksist ideolojiye mensuptular diye, şimdi iş verilmesin’ Bunlar cemiyet dışında kalsın diyen kimse yoktur. Ancak ideolojik faaliyete imkân verecek mesuliyet tanınmasın diyenleri haksız görmek de mümkün değildir...’³⁵⁹ Böylece, ANAP tabanıyla bazı üst düzey bürokratlar arasında doku uyuşmazlığı olduğu vurgulanmıştır.

Bazı kesimler tarafından ANAP’ın ideoloji problemine yönelik eleştiriler, dönemin TRT’indeki ‘sol-liberal’ kadrolaşmada kendini göstermiştir. Aynı yıllarda Güner gibi Taha Akyol’un da eleştirisi, TRT’deki ‘sol-liberal’ kadrolaşmanın partinin dayanağı olan muhafazakâr değerleri ihmal etmesiyle ortaya çıkan durumdur.³⁶⁰ ANAP’ta önemli ideologların bulunmadığı ve kültür konusunda yetersiz kaldığı görüşünü Akyol şu şekilde dile getirmiştir: “...Eğer, ANAP’taki liberal beyin takımı ‘kültür’ deyince ‘bilgisayar’ ve reklam dergilerinden başka bir şey bilmiyorlarsa, bundan memleketin geleceği için ciddi biçimde endişelenmek gerekir... ‘liberalliği’ lakaytlık olarak anlayıp hayatında liberal düşüncenin büyük filozoflarının adlarını bile duymamış, hele de kitapların yüzünü bile görmemiş beyzadeler, okumayı, düşünceyi, kültürü hor görebilirler.”³⁶¹

ANAP, iktidarları süresince Türkiye’de neo-liberal sisteme geçişi şiddetle desteklemiş ve bu doğrultuda icraatlar ortaya koymuştur. Parti, serbest piyasa ekonomisinin savunuculuğunu yapan bir parti olmuştur. Güner, ANAP’ı liberalizm uğruna her türlü milli hassasiyeti terk ederek, yalnızca iktisadî gayretlere ağırlık vermesi noktasında eleştirmiştir. İktisadî liberalizmin temelini siyasi liberalizm olduğunu düşünen Güner, sadece ekonomiyi gündemde tutan bir siyaset anlayışı ile başarının mümkün olmayacağını savunmuştur.³⁶² Güner’in eleştirisinin temelinde; merkez sağda yer alan ANAP’ın serbest piyasa ekonomisi üzerinden siyaseti şekillendirmesinin din, otorite, geleneklere bağlılık gibi muhafazakâr unsurları ihmal etmesi yatmaktadır. Bu

³⁵⁹ Ağâh Oktay Güner, *İnsan ve Siyaset*, İstanbul 1991, s. 83.

³⁶⁰ Taha Akyol, “ANAP ve İdeoloji”, Tercüman Gazetesi, 27.10.1988.

³⁶¹ http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5494/taha-akyol-soguk-savastan-bilgi-toplumuna-uzanan-muhafazakarlik#_ftnref13. Sayı:144, Nisan 2001. [25.01.2017].

³⁶² Ağâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 85.

bağlamda Güner'in piyasa ekonomisine verdiği destek ile birtakım muhafazakâr unsurların sentezi, onun liberal-muhafazakâr düşüncesini oluşturmuştur.

Sağın birleşmesi fikrini her dönem vurgulayan Güner, ANAP'ın çözülmesi, parçalanması durumunda seçmenin DYP'de toplanacağını öngörmektedir. Temel tercihleri aynı olan DYP ve ANAP'ın birleşerek vatandaşı sol bir idareye mahkûm etmemek düşüncesini savunmaktadır.³⁶³ Vatandaşın büyük çoğunluğunun sağ siyaset düşüncesini benimsemiş olmasına rağmen, 1989 yerel seçimlerinde Sosyaldemokrat Halkçı Parti'nin elde ettiği başarıyı ve belediyelerin sol düşünceye terk edilmesini acı bir durum olarak değerlendirmiştir.

Özellikle 1980'lerin muhafazakâr-liberal ortamında Güner'in ANAP eleştirisini, iktisadî liberalizmin siyasi liberalizmin önüne geçmesi oluşturmaktadır. Agâh Oktay Güner'in de savunuculuğunu yaptığı çağdaş sağ tezinde liberal unsurların ağırlığı dikkat çekmektedir. Güner kapı kulu bilincinin yerini vatandaş bilincinin alması motifini fazlaca işlemiştir bununla birlikte devlete kritik zamanlarda öncelik vermekten de geri durulmamıştır.³⁶⁴ Yani devletin müdahalesi özel sektörün eksik kaldığı noktalarda söz konusu olmaktadır, bu durum liberalizmin “sınırlı devlet anlayışını” çağrıştırmaktadır. Totaliter yönetimlere karşı da bir tavır oluşturulmaktadır.

Tercüman Gazetesi'nde 1988 yılında yazdığı bir yazısında Güner, ANAP'ın liberalizm uğruna mili hassasiyetleri terk ederek yalnızca iktisadi hedeflerine ulaşmayı amaçlamasının ülkeyi sokacağı durumdan bahsederek, “Batılıyız” diyen ANAP'lı liberallerin Batı ülkelerindeki liberal partilerin milli kültür ve tarih şuuruna erişmesi gerektiğini vurgulamıştır.³⁶⁵

12 Eylül'den önce MHP söyleminde insan haklarına ilişkin vurgular ve politikalar yoktur. Fakat darbeyi izleyen yıllarda, hapisane ve işkence zulmüyle karşı karşıya kalan ülkücüler ve Agâh Oktay Güner, insan hakları konusunda daha radikal bir tavır takınmışlardır. Demokrasi vurgusunu eskisinden daha çok yapan Güner'in devletçilik söylemi ön planda değildir. 12 Eylül sonrası Agâh Oktay Güner'in liberal söylemleri ağırlık kazanmıştır ve bu fikirleri ‘milliyetçi-muhafazakâr’ bir anlayışla savunmuştur. Muhafazakâr düşünürlerden Russel Kirk, iktisadi özgürlüğü manevi ve kültürel değerlere önem veren bir düzenle bağdaştırır.³⁶⁶ Kirk'ün bu yaklaşımı

³⁶³ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 93.

³⁶⁴ Kemal Can, Tanıl Bora, *Devlet, Ocak, Dergâh*, İstanbul 2007, s. 241.

³⁶⁵ Agâh Oktay Güner, *a.g.e.*, s. 85.

³⁶⁶ Mustafa Erdoğan, “Liberalizm, Muhafazakârlık ve Türk Sağı”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 16, Güz 1991, s. 53.

muhafazakâr bir duyarlık olarak görülebilir. Güner de, piyasa ekonomisine karşı çıkmayan fakat onun geleneksel değerler üzerindeki olumsuz etkisinin önlenmesini öneren bir yaklaşımla düşüncelerini savunmuştur.

3.5. Doğru Yol Partisi'nde Agâh Oktay Güner:

12 Eylül sonrası Türk siyasetine büyük katkılarda bulunmuş, önemli siyasetçiler yetiştirmiş partilerden Doğru Yol Partisi, 23 Haziran 1983 tarihinde kurulmuştur. Süleyman Demirel'in siyasi yasağı kalkmadığı için partinin kurucu genel başkanlığına Ahmet Nusret Tuna seçilmiştir. Daha sonra askeri yönetim tarafından veto nedeniyle 1983 seçimlerine girmesi engellenen DYP genel başkanlığına aynı sebeple Yıldırım Avcı getirilmiştir. DYP, 1980 öncesi faaliyet göstermiş Adalet Partisi'nin tabanı üzerine kurulmuştur.³⁶⁷ AP'nin devamı niteliğinde kurulmuş bir parti olduğu için DYP, askeri yönetimin engelleriyle karşılaşmıştır. 1983 genel seçimlerine giremeyen parti, 1984 yerel seçimlerinde varlık göstererek üçüncü olmuş fakat Süleyman Demirel'in Genel Başkanlığı yaptıği dönemlerde en yüksek oy oranını kazanmıştır.³⁶⁸

DYP'nin çizgisi; milliyetçi, muhafazakâr, hürriyetçi, hak, hukuk ve adaletçi bir demokrasi mücadelesini sürdürmek ve milletin hür iradesini ülke idaresinin meşruiyet kaynağı yapmak ve onu üstün kılmak olarak belirtilmiştir.³⁶⁹ Süleyman Demirel milliyetçilik anlayışını; *“Türkiye'nin ihtiyacına cevap veren doğru, medeni, çağdaş ve Türkiye birliğinin en sağlam unsurlarını içine alan bir milliyetçilik anlayışı”* olarak belirtmiştir.³⁷⁰ Bu anlayış, herhangi sübjektif ölçülere bağı kalmadan kendisini millete mensup sayan herkesi kapsamaktadır. Demirel'e göre, *“Devlet sosyal devlettir fakat sosyal devlet sosyalist devlet değildir”*.³⁷¹ Yani halkın ayağına giden, yurdun en ücra köşesine hizmet götürmek hedefinde olan bir devlet anlayışına sahiptir.

Demokrasi meselesine hassasiyetle yaklaşan, DYP genel başkanlığı yapmış Hüsamettin Cindoruk parti politikasına ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Batı ölçülerinde demokrasi istiyoruz. Türkiye için özel demokrasi yoktur. Tam demokratik düzene geçtiğimiz zaman itibar kazanacağız. Biz, Türkiye olarak İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'ne imza atmış ülke olarak, bu imzaya uygun şekilde hareket etmeliyiz...”*³⁷² DYP, demokratikleşme, sivilleşme kavramlarına atıf yaparak 12 Eylül'e eleştirilerde bulunmuş, belki de partiyi ANAP'tan ayıran en büyük özelliği bu nokta

³⁶⁷ Cemal Altan, “Doğru Yol Partisi”, *Siyasal Partiler*, (ed. Turgay Uzun), Ankara 2010, s. 394.

³⁶⁸ *a.g.e.*, s. 404.

³⁶⁹ Hulusi Turgut, *12 Eylül Partileri*, İstanbul 1986, s. 372.

³⁷⁰ Süleyman Demirel, *Büyük Türkiye*, İstanbul 1975, s. 115.

³⁷¹ Abdullah Uraz, *Baba Demirel'in Büyük Türkiye Kavgası Demokrasi ve Kalkınma*, Ankara 1993, s. 31.

³⁷² Hulusi Turgut, *a.g.e.*, s. 364.

oluşturmuştur. DYP manevi değerlere, inançlara saygılı ve bunların laiklik çerçevesinde gelişmesi gerektiğini savunan bir görüş benimsemiştir. Bu bakımdan çağdaşlaşmayı önemseyen bir tavır ile milli kültürün, geleneklerin önemini vurgulamıştır.

Parti karma ekonomi anlayışını benimseyerek ithalata dayanan, daha çok küçük işletmeleri destekleyen bir ekonomi politikası izlemiştir.³⁷³ DYP'nin ekonomide devletin gerektiğinde üretici, düzenleyici ve destekleyici ayrıca caydırıcı etkide bulunabilecek güce sahip olması, ekonomide hem liberalizmi hem de bir yönüyle devletçiliği benimsemesi dikkat çekmektedir.³⁷⁴

ANAP Balıkesir milletvekili Ağâh Oktay Güner, Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ı eleştirerek, partiyi 'aşiret ağası zihniyetiyle' yönetmekle suçlayarak, 2001 yılında partisinden istifa etmiştir ve DYP'ye gireceğinin sinyallerini vermiştir.³⁷⁵ Bu dönemde 1999 yılında kurulan ve 3,5 yıl süren DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti görevdedir. İstifasından sonra bir süre bağımsız olan Güner, 09.01.2002 tarihinde muhalefet partilerinden DYP'ye katılmıştır.³⁷⁶ DYP Genel Başkanı Tansu Çiller, Güner'in katılımı dolayısıyla yaptığı konuşmada, "Kuvayı milliye ruhunun ülkeye mâl olmuş ismi Ağâh Oktay Güner bugün aramızda, yuvaya döndü. Kendisini kutluyoruz" diyerek, O'nun vatanperverliğine vurgu yapmıştır.³⁷⁷

3.6. 2002 Sonrasında Ağâh Oktay Güner:

ANAP'tan DYP'ye geçişi ses getiren ve eski partisinden ayrılış sebeplerini uzlaşmazlıklar olarak dile getiren Güner'in, 2002 yılında DYP Genel Başkanı Tansu Çiller tarafından milletvekili adaylığında liste dışı bırakılması dikkat çekici olmuştur.³⁷⁸ Güner'in, sağ cenahtaki parti mensubiyeti daha sonra adı Demokrat Parti olacak DYP ile son bulmuştur.

DYP'nin 2002 yılındaki genel seçimlerde yaşadığı hezimet sonrası Tansu Çiller Genel Başkanlık görevinden ayrılmış yerini Mehmet Ağar'a bırakmış, 2007 yılında ise Ağar bu görevini Süleyman Soylu'ya bırakmıştır.³⁷⁹ DYP, 2007 yılındaki genel seçimlere girmeden önce ANAP ile birleşme kararı almış fakat ANAP son anda

³⁷³Hüseyin Çavuşoğlu, "Türk Siyasi Hayatında Merkez Sağ Çizginin Tarihi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009, Cilt: 19, Sayı: 2, s. 273.

³⁷⁴Cemal Altan, a.g.e., s. 413.

³⁷⁵ Milliyet Gazetesi, 08.02.2001.

³⁷⁶ <http://arsiv.sabah.com.tr/2002/01/10/p07.html>. [03.02.2017].

³⁷⁷ <http://arsiv.ntv.com.tr/news/129043.asp#BODY>. [03.02.2017].

³⁷⁸ Milliyet Gazetesi, 12.09.2002.

³⁷⁹ Cemal Altan, "Doğruyol Partisi", *Siyasal Partiler*, (ed. Turgay Uzun), Ankara 2010, s. 401.

birleşmeden vazgeçince parti Demokrat Parti adıyla siyaset hayatına devam etmiştir.³⁸⁰ Bu dönemde DP adıyla parti barajın altında kalarak meclise girememiştir.

15.01.2011 tarihinde düzenlenen Demokrat Parti 10. Olağan Büyük Kongresi'nde Namık Kemal Zeybek, selefi Hüsamettin Cindoruk yerine Genel Başkan seçilmiştir.³⁸¹ Büyük Kongre'den beş gün sonra ise Demokrat Parti Genel İdare Kurulu toplantısında Genel Başkan Namık Kemal Zeybek ile görev yapacak Genel Başkan Yardımcıları ve sorumluluk alanları belirlenmiştir. Ağâh Oktay Güner, ekonomik işlerden sorumlu Genel Başkan Yardımcısı olarak görevine başlamıştır.³⁸² Aynı dönemde Demokrat Parti Muğla birinci sıra milletvekili adayı olan Güner, ülkenin en önemli sorunu olan işsizlik, açlık olgularını minimum seviyeye indirmek için çalışacaklarının sözünü vermiştir.³⁸³

Fikirlerini ve siyasi kişiliğini çeşitli televizyon programlarına katılarak halka tanıtan Güner; Halk Tv, Ulusal Kanal, Kanal A gibi kanalların yayınladığı çeşitli tartışma ve siyaset programlarında görüşlerini dile getirmiş, eleştirel bir tavır sergilemiştir.

Ağâh Oktay Güner'in bu dönemdeki düşüncelerini, köşe yazarlığı yaptığı Yeniçağ Gazetesi'ndeki yazılarından öğrenmemiz mümkündür. 2002 yılında "Türkiye Türklerindir" ve "Dünyayı Türkçe Okuyun" sloganlarıyla yayın hayatına başlayan gazete, milliyetçi bir çizgiyle yayın yapmıştır.³⁸⁴ Sadi Somuncuoğlu gibi milliyetçi cenah içinde yer alan kişilerin de bulunduğu Yeniçağ Gazetesi, basında ülkücülere yakınlığı ile bilinmektedir.³⁸⁵ Güner, 2010 yılında haftada bir olmak suretiyle başladığı köşe yazarlığı hayatına hâlâ devam etmektedir. İktidar partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin yanlış uygulamalarına dikkat çeken yazılarının yanı sıra, ekonomi, siyaset ve devlete ilişkin görüşlerini köşesinde paylaşmaktadır.

Güner, 2011 yılında kaleme aldığı bir yazısında AK Parti iktidarının uyguladığı ekonomik modeli "insansız ve insafsız ekonomi" olarak tarif etmiştir ve orta ve dar gelirli ezen bir politika uygulaması sebebiyle eleştirilerde bulunmuştur.³⁸⁶ Gerçek

³⁸⁰ a.g.e., s. 406.

³⁸¹ <http://www.radikal.com.tr/politika/namik-kemal-zeybek-neden-demokrat-parti-genel-baskani-olmak-istiyor-acikladi-1036401/>. [11.06.2017].

³⁸² http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/215066/Zeybek_in_Baskanlik_Divani_belli_oldu.html. [08.03.2017].

³⁸³ <http://muglahaber.info/haber/demokrat-parti-1-sira-milletvekili-adayi-agah-oktay-guner-baraji-coktan-astik-740916.html>. [08.03.2017].

³⁸⁴ [https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni%C3%A7a%C4%9F_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni%C3%A7a%C4%9F_(gazete)). [10.03.2017].

³⁸⁵ <http://www.habervitrini.com/gundem/ulkucu-gazeteden-mhpye-aksener-elestirisi-203986>. [10.03.2017].

³⁸⁶ Ağâh Oktay Güner, "İnsansız-İnsafsız Ekonomi", *Yeniçağ*, 13.06.2011.

kalkınmanın milli kaynakları harekete geçirerek sağlanacağı düşüncesi, iktidarın ekonomi politikasına olan eleştirisinin temelini oluşturmuştur. İthal edip, işledikten sonra satma anlayışı milli ekonomiye faydalı olmamış, bu açıdan Güner'e göre asıl olan üretimi artırmak ve ara malı ithaline zamanla son verecek mal bolluğunu iç piyasada gerçekleştirmektir.³⁸⁷ Böylece ülkemizi tüketim ekonomisinden kurtarmanın yolu açılmış olacak ve milli kaynakların kullanılmasıyla üretim ekonomisine geçilebilecektir. Güner'e göre ülkemizde 2011 yılında uygulanan "düşük döviz kuru" politikasının sonucunda yerli üretim yapan fabrikaların kapatılması ve ithalata geçilmesi ekonomiyi daha kötü bir hale sokmuştur.

Agâh Oktay Güner, yazılarıyla AK Parti iktidarının karşısında olmuştur. AB'ye giriş sürecine ilişkin hükümet politikalarını eleştirmiştir. Dünyaya açılmanın dengeli bir şekilde olmasını savunmuştur.³⁸⁸ Bu süreçte milli hassasiyetlerin ihmal edildiğini vurgulamıştır.³⁸⁹ Diğer taraftan Gezi olaylarında hükümetin tutumunu AB sürecine inanmadığının kanıtı olarak göstermiştir.³⁹⁰

Güner, AK Parti iktidarının milliyetçilik anlayışı ve yorumuna da çeşitli eleştiriler getirmiştir. Devleti kuran Mustafa Kemal Atatürk'ün Çanakkale, İstiklal Harbi gibi zaferlerle değil, Türk olmasıyla gururlandığı, "Benim en büyük iftiharım Türk olmamdır" diyerek insanlığın da timsalini oluşturduğunu belirtmiştir. Bir milleti oluşturan farklı alt kimliklikleri saymak yerine, anayasada yer alan vatandaşlık kimliğinin esas alınması gerekliliği, dönemin mevcut iktidarına yapılan eleştirinin kaynağını oluşturmuştur. Anayasa taslağından "Türk" kelimesinin çıkarılması yönündeki gayretler, Türk Lirasının kaldırılmasına yönelik girişimler Güner'in, 2013 yılındaki AK Parti uygulamalarına en sert tenkitlerde bulunmasının sebebidir.³⁹¹ Agâh Oktay Güner, iktidarın "Türk" kimliğini aşağıya çekmeye yönelik çabalar içinde olduğunu savunmuş, hükümetin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel değerleri ile çatışmasının kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır.

Güner, Atatürk'ün "Şu doğan güneşi nasıl görüyorsam esir Türk illerinin bağımsızlıklarını kazanmasını da öyle görüyorum. SSCB bizim eski ve büyük komşumuzdur. Onlarla aramızda asla sıkıntı yaratmamalıyız. Türkiye Türk illerinin bağımsızlığına hazırlıklı olmalıdır" sözünü hatırlatarak; Soğuk Savaş'ın sona

³⁸⁷ Agâh Oktay Güner, "Ekonomide Beklenen Zihniyet", *Yeniçağ*, 11.07.2011.

³⁸⁸ Agâh Oktay Güner, "Şimdi Dirilme Zamanı", *Yeniçağ*, 20.12.2010.

³⁸⁹ Agâh Oktay Güner, "Bazı Büyüklerin Masalı", *Yeniçağ*, 29.11.2010.

³⁹⁰ Agâh Oktay Güner, "Dünyadan Kopmamak", *Yeniçağ*, 27.06.2013.

³⁹¹ Agâh Oktay Güner, "Olmuyor Sayın Başbakan Olmuyor!", *Yeniçağ*, 21.02.2013.

ermesinden sonra "Türk kimliği" veya "Osmanlı mirası" sebebiyle Türkiye ile yakın tarihsel ve kültürel bağlara sahip, SSCB bünyesindeki cumhuriyetlere hatalı dış politika stratejileri sebebiyle sahip çıkılmadığını belirterek iktidarı eleştirmektedir.³⁹² Güner'in milliyetçilik anlayışındaki "Pantürkizm" tonları, iktidarın dış politika alanındaki uygulamalarının eleştirilmesine sebep olmuştur.

Agâh Oktay Güner'in milliyetçi bir çizgiyle yayın yapan Yeniçağ Gazetesi döneminde Türkçülük vurgusunun arttığını söylemek mümkündür. 1970'lerin Türk-İslam Sentezi fikrinin de ötesinde milliyetçilik vurgusu artmıştır. 1980 öncesi fikriyatındaki aslî unsur olan İslam'ın ağırlığının yerini milliyetçi unsurların aldığı görüşünü, AK Parti iktidarının uygulamalarına yönelik eleştirilerinden anlamamız mümkündür.

³⁹² Agâh Oktay Güner, "Güneşi Görebilmek", *Yeniçağ*, 21.01.2016.

SONUÇ

Klasik sosyolojinin büyük isimlerinden Max Weber “Meslek Olarak Siyaset” başlıklı makalesinde siyasetçiyi, siyasal partileri çözümler. Burada insanların politikayı meslek edinmesinin sebeplerini irdeler:

Ona göre; “İnsanın politikayı meslek edinmesinin iki yolu vardır. İnsan ya politika “için” yaşar, ya da politika “sayesinde” yaşar. Bu zıtlar birbirlerini dışlar diye bir şey de yoktur. Tersine, insanlar kural olarak, hem düşünce, hem uygulama düzeyinde ikisini de yaparlar. Politika “için” yaşayan kişi, içsel olarak, politikayı yaşam biçimi haline getirir. Ya sahip olduğu iktidarın çıplak mülkiyetinden hoşlanır, ya da yaşamının bir “dava”nın hizmetinde anlam kazandığı bilinciyle iç-dengesini ve kendine saygısını korur. Bu içsel anlamdadır ki, bir dava için yaşayan her içtenlikli kişi aynı zamanda bu dava “sayesinde” yaşar. Dolayısıyla bu ayırım, sorunun çok daha elle tutulur bir yanı, yani ekonomik yönüyle ilgilidir. Politikayı kendine sürekli bir geçim kaynağı yapmaya çalışan kişi meslek olarak siyaset “sayesinde” yaşar; bunu yapmayan, siyaset “için” yaşar.”³⁹³

Agâh Oktay Güner, Weber’in bu sınıflandırmasına göre politikayı yaşam biçimi haline dönüştüren ve yaşamını ancak bir davanın hizmetinde anlam kazandığı bilinciyle siyaset yapan Türk siyasetçileri arasındadır. “Politika için” yaşamıştır; ama sadece “politika sayesinde” kendisini var etmemiş, politik fikir ve kültür hayatımıza katkıda bulunmuştur. Bir siyaset adamı “ne için” ve “nasıl” siyaset yapar? Siyaset yaparken hangi konumda bulunulursa bulunulsun; önemli olanın siyaset yapma amaç ve gerekçelerinin açık bir biçimde ortaya konulmasıdır. Güner bu çerçevede düşünülmesi gereken bir sîmâdır. Kendisi siyaseti sadece siyaset için yapmayan, mesleği siyaset olmayan dünya ve ülke sorunları karşısında milliyetçiliği merkeze alarak bir tavır takınmıştır, bunu da sürdürmektedir. Çünkü Güner, klasik siyasetçi pratiğinin dışında teorik bir zeminden hareket etmiş, siyaset yapma süreci boyunca fikri zemine ayak basmaktan geri durmamış, kavramları kullanmış, işlemiş, kendi düşünce dünyasını inşa etmeye çalışmıştır.

Agâh Oktay Güner’in milliyetçiliği dogmatiklikten uzaktır. Kendisi Türkiye’nin kendi coğrafyasıyla ve dünyayla ilişkisini, bu alandaki değişiklikleri yakinen takip eder. Ülke meseleleriyle dünya gündemi arasındaki ilişkileri bütünlüklü bir şekilde ele alır ve analiz eder. Bundan dolayı da Güner’in sadece bir hareket adamı değil, aynı zamanda kendine göre milliyetçilik, din ve ekonomi arasında belirli bir sistem oluşturmaya çalışan bir fikir adamı olduğunu da söyleyebiliriz.

³⁹³ Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, Çev. Taha Parla, İstanbul 2011, s. 150.

20. yüzyılın son çeyreğinde Türk sağında bir fikir olarak yaşayan Türk-İslam Sentezi anlayışından Güner de etkilenmiştir. Kendisi Türk-İslam Sentezi yerine “İslam-Türk Sentezi” kalıbını tercih etmiştir. 1980 öncesinde Güner’in fikriyatında İslamî unsurların ağırlığı dikkat çekicidir. Din ile milliyetçiliği birbirinden ayıran ‘seküler milliyetçiliğe’ değil, ikisini bütünleştirmeye çalışan ‘kültürel milliyetçiliğe’ yakın olmuştur. Güner’in milliyetçiliğindeki İslam vurgusu, onu Kemalist milliyetçilikten ayıran temel noktayı oluşturmuştur. Güner, Türkiye’nin gelişip kalkınmasında tüm meseleleri milli seviyede ve “İslam-Türk Sentezi” uyarınca ele almak gerektiğini vurgulamıştır. Güner milliyetçiliğin Kemalist ve Türkçü yahut ırkçı değil, muhafazakâr kanadına mensuptur. Bu anlamda Ziya Gökalp’in Türkçülüğünden farklılaşmaktadır. Güner’in milliyetçiliğinde İslam unsuru daha geniş yer tutmaktadır. 1980 öncesi dönemde Güner’in siyasi hatta ekonomik ve uluslararası ilişkilerdeki görüşlerinin temelini oluşturan unsur olarak İslam’ın ağırlığı dikkat çekicidir..

1980 öncesi MHP programlarında devlet merkezli bir karma ekonomi plancılığı yer almıştır. Güner, ‘karma ekonomi’ uygulamasında özel sektörün ihmal edilmesini eleştirerek her iki sektöre de aynı kuralların uygulanacağı, dengeli bir ekonomi anlayışı benimsemiştir. Güner’e göre Türkiye’de devletin iktisadi hayattaki sınırları belirsizdir, aşırı müdahale etme imkân ve araçlarına sahiptir. Bu da ekonomiyi olumsuz etkileyebilmektedir, iktidara gelen siyasi kadroların anlayışına göre radikal değişikliklere yol açmaktadır. Kendisi ekonomik dengesizlik yaratan bu durumun önüne geçilerek, karma ekonomi anlayışında piyasa mekanizmasına gereken önemin verilmesini savunmuştur. Güner’in iktisadi kalkınma yolunda İslam’a öncelik veren bir anlayışa sahip olduğu öne sürülebilir. Güner için kalkınma, milli değerler ile İslami değerleri bütünleştirmekten geçmektedir. Ekonomik kalkınmanın sağlanmasındaki İslam vurgusu Güner ile MHP’nin kalkınma anlayışındaki ortak noktayı oluştururken, Güner’in özel sektöre de hakkını veren dengeli bir ekonomi anlayışı benimsemesi MHP’nin devlet merkezli yaklaşımından ayrılmaktadır.

Eski adıyla Ortak Pazar ile ilişkilerin sınırlandırılması gerektiğini vurgulayan MHP hareketi içinde Güner, Ortak Pazarı reddetmeyen ancak İslam ülkeleriyle işbirliği yapılmasını önemseyen bir görüş benimsemiştir. Güner 1980 öncesinde “İslam Ekonomisi”ni savunmaktadır. Gerek ekonomik kalkınmada gerek ise uluslararası arenadaki ilişkilerde İslam Ortak Pazarı vurgusu, Güner’in düşünce dünyasında İslam dininin önemini bu alanda da ortaya çıkarmaktadır.

Siyasi kariyerini sağ partilerde sürdüren Güner'in "sağcı" kimliğini çözümlemek için Türk sağının oluşumuna bakmak gerekmektedir. Güner'in aktif politik hayatına başladığı dönemlerde sağcılık; "milliyetçi/muhafazakâr, maneviyatçı, memleketçi kesimlerin Batılılaşmacı bürokratik devletten duydukları rahatsızlıkları sol/sosyalizm karşıtlığına eklemeyerek şekillenmiştir."³⁹⁴ 1980 öncesi Güner'de ağırlıklı olan milli, manevi değerlerin korunması ve anti-emperyalist söylem bu sağcılık tanımıyla çakışmaktadır. Ancak yine 1980 öncesi Türk sağının entelektüel sığılığı, bazı konularda dogmatizmi, bir kesimin şiddete meyilli oluşu gibi birçok olumsuz boyutu, Güner'de görmek mümkün değildir.

Türk sağının entelektüel değerler yetiştirememesi, politikadaki aşırı pragmatizmin ve moral değerlerde slogancılığın ürünüdür.³⁹⁵ Güner bu slogancılık ve teşhircilikten uzak durmuş; Batı tipi muhafazakârlığın moral değerlerini öne çıkarmış, din unsurunu fundemantalist Müslümanlık'tan tamamen farklılaştırarak moral değerler olarak algılamıştır. Güner'in muhafazakârlığı, yenilik ve değişime set çekmeyen fakat geleneklere bağlı kalınarak gelişmenin ve değişimin savunulduğu bir anlayıştır. "Süreklilik içinde değişme" anlayışıyla muhafazakârlığı temellendiren yaklaşım, Güner'i farklı bir yere konumlandırmamıza sebep olmaktadır.

12 Eylül sonrası dönemde Agâh Oktay Güner'in milliyetçi-muhafazakâr kimliğinin liberal unsurlara ağırlık veren bir dönüşüm yaşadığını söyleyebiliriz. Güner, ANAP liberalizminin siyasi boyutunun ihmal edilmesini eleştirerek sadece ekonomik liberalizmle kalkınmanın sağlanamayacağını belirtmiştir. İktisadî liberalizmin temelini siyasi liberalizm olduğunu düşünen Güner, serbest piyasa ekonomisi üzerinden siyaseti şekillendirmenin din, otorite, geleneklere bağlılık gibi muhafazakâr unsurları ihmal ettiğini düşünmektedir. Bu bağlamda Güner'in piyasa ekonomisine verdiği destek ile birtakım muhafazakâr unsurların benimsemiş olması kendisinin yeni bir hatta ilerlediğini göstermektedir, burada liberal-muhafazakâr bir çerçeve karşımıza çıkmaktadır.

1980 öncesi İslam Güner için asli unsurken, yaşadığı dönüşümle 1980 sonrası yerini "çağdaş sağ" tezi almıştır, diyebiliriz. "Çağdaş sağ" tezinde, totaliter siyaset düşüncesine karşı çıkılmış, bu bağlamda efsane adam yaratmanın sağ ile birleşmeyeceği öne sürülmüştür. Güner, çağdaşlaşmanın batılılaşmayla aynı anlama

³⁹⁴ Tanel Demirel, "1946-1980" Döneminde Sol ve Sağ", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce- C.9, Dönemler ve Karakteristikler*, der Ömer Laçiner, İletişim, İstanbul 2009, s. 423.

³⁹⁵ Taha Akyol, "Sağın Tabanı Tavanı Yenileşmeye Zorluyor", *Vatan Millet Pragmatizm*, İstanbul 1991, s.204.

gelmediğini, çağdaş sağ fikrinde milli kültür unsurunun başat bir rol oynadığını vurgulamıştır. “Çağdaş sağ” tezi, aşırı dinciliğe ve devlet yönetimini dini otoritenin belirlemesine karşı çıkmaktadır. Güner, sağ düşüncenin her zaman çağdaş olması gerektiğini düşünerek milli kültür unsuruna hayati önem vermiştir. Güner’in savunduğu “çağdaş sağ” tezinin barındırdığı özellikle insan hak ve hürriyetleri ile ilgili liberal unsurlar dikkat çekicidir. Ona göre, otoriter ve tepeden inmece katı kurallar çözüm getirmemekte, bireysel hak ve hürriyetler demokrasi kültürü ile birlikte ele alınarak toplumda bilinç oluşturulması gerekmektedir.

12 Eylül sonrası Güner sanayinin dış rekabete dayanıklı hale getirilmesi koşuluyla Ortak Pazar’a girişi desteklemiştir. 1980 öncesi dönemde savunduğu İslam ülkeleriyle yapılacak işbirliği görüşü bu dönemde mevcut olmamakla birlikte dışı açılmayı desteklemiştir.

Agâh Oktay Güner’in milliyetçi bir çizgiyle yayın yapan Yeniçağ Gazetesi döneminde, yazılarından anlaşılacağı üzere Türkçülük vurgusunun arttığını söylemek mümkündür. İktidar partisinin uygulamalarına yönelik eleştirileri, 1970’lerin Türk-İslam Sentezi’nden uzaklaşarak Türkçülük unsurunun ağırlık kazandığını göstermektedir. AB’ye giriş sürecine dönük adımlarda milli hassasiyetlerin ihmal edildiğini vurgulamış, Türk kimliğine yeterli önemin verilmemesine dikkat çekmiştir. Son döneminde 1980 öncesi fikriyatındaki aslî unsur olan İslam’ın ağırlığının yerini milliyetçi unsurların aldığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akçay, Ekrem Yaşar (2012). “1970’lerde Siyasi Partilerin Gözüyle Türkiye’nin AET’ye Bakışı: AP, CHP, MHP, MSP, DP, TKP Örnekleri”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:4, Sayı:7, s. 25-45.
- Akıncı, Abdulvahap (2013). “Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:15, Sayı:2, s. 39-58.
- Akıncı, Abdulvahap (2014). “Milliyetçilik Kuramları”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:15, Sayı:1, s. 131-150.
- Akkaş, Hasan Hüseyin (2004). *Muhafazakâr Düşünce ve Edmund Burke*, Kadim Yayınları, Ankara.
- Akpınar, Hakan (2005). *Kurtların Kardeşliği CKMP’den MHP’ye (1965-2005)*, Bir Harf Yayıncılık, İstanbul.
- Alkan, Türker (1979). *Siyasal Toplumsallaşma*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Alsaç Tarhan, Neşe (2009). *Türkiye’de Milliyetçilik ve Kalkınma: Alparslan Türkeş’in Çalışmaları ve Günümüze Etkileri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altunoğlu, Mustafa (2010). “Millet İnşâi: Özcü, Modernist ve Etno-Sembolcü Yaklaşımlar”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:26, s. 1-7.
- Altunoğlu, Mustafa (2015). *7 Haziran Seçimine Doğru Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)*, Seta Yayınları, İstanbul.
- Anadol, Cemal (1995). *Alparslan Türkeş Olaylar, Hatıralar, Belgeler ve MHP*, Burak Yayınları, İstanbul.
- Anderson, Benedict (2004). *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (çev:), yayın, İstanbul.
- Arcayürek, Cüneyt (1999). *Demokrasi Dönemecinde Üç Adam*, Bilgi Yayınları, Ankara.
- Aron, Raymond (1992). *Sınıf Mücadelesi*, (çev: Agâh Oktay Güner), Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Aron, Raymond (1997). *Sanayi Toplumu*, (çev: E. Gürsoy), Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Arslaner, Serhat (2008). “Fikriyattan İcraate Tevfik İleri’ye Dair Bir İnceleme”, *Dem Dergisi*, Yıl: 1, Sayı:2.
- Austruy, Jacques (1978). *Kapitalizm, Marksizm ve İslam*, (çev: Agâh Oktay Güner), İlgi Yayınları, İstanbul.
- Aydın, Suavi ve Taşkın, Yüksel (2016). *1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim, İstanbul.
- Ayvazoğlu, Beşir (1991). “Türkiye’de Sağcı Olmak”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı:16, s.33-41.

- Ayvazoğlu Beşir (2001). “Tanrıdağ’dan Hira Dağı’na Uzun İnce Yollar”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* C.4, Milliyetçilik (ed. Tanıl Bora), İletişim, İstanbul.
- Ayverdi, Sâmiha (1976). *Abide şahsiyetler*, Kubbealtı Neşriyat, Ankara.
- Ayverdi, Sâmiha (1984). *Yeryüzünde Birkaç Adım*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- Barbaros, Funda ve Karatepe, İsmail Doğa (2009). “60’lı Yıllarda Türkiye’ye Planlamadan Bakış”, *Ege Akademik Bakış*, 9/1, s.261-289.
- Bayraktar, zgr (2015). “Lider, Teşkilat, Doktrin’in İflası: Ülkücü Harekette 1980 Sonrası Dönüşüm, Bölünme ve İç Çatışma”, *KM Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 17 (28), s. 35-40.
- Bayraktutan, Yusuf (1996). *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Bilgiç, Sadettin (1998). *Hatıralarım*, Akasya Kitap, Ankara.
- Birand, M. Ali ve Yalçın, Soner (2012). *The Özal Bir Davanın yks*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Bora, Tanıl (1995). *Milliyetçiliğin Kara Baharı*, Birikim Yayınları, İstanbul.
- Bora, Tanıl (2001). “Turgut Özal”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* C.7, *Liberalizm* (ed. Tanıl Bora), İstanbul.
- Bora, Tanıl ve Can, Kemal (2004). *Devlet ve Kuzgun 1990’lardan 2000’lere MHP*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bora, Tanıl ve Can, Kemal (2007). *Devlet Ocak Dergâh*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bora, Tanıl ve Gültekingil, Murat (ed.), (2001). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce ‘Milliyetçilik’*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bölükbaşı, Deniz (2012). *Siyaset İskelesi MHP’de Siyaset Yılları*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Can Kemal (2001). “lkc Hareketin İdeolojisi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* C.4, *Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim, İstanbul.
- Cemal, Hasan (1989). *Özal Hikâyesi*, Doğan Kitap, Ankara.
- Cevizci, Ahmet (2005). *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- akır, Ruşen ve Göktaş, Hıdır (rp.), (1991). *Vatan Millet Pragmatizm*, Metis Yayınları, İstanbul.
- alık, Mustafa (1995). *MHP Hareketi, Kaynakları ve Gelişimi 1965-1980*, Cedit Neşriyat, Ankara.
- alık, Mustafa (1998). *Siyasi Yazılar*, Cedit Yayınları, Ankara.
- avuşoğlu, Hüseyin (2009). “Türk Siyasi Hayatında Merkez Sağ Çizginin Tarihi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:19, Sayı:2, s. 265-278.

- Çelebi, Işın (2012). *Türkiye'nin Dönüşüm Yılları*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Dağı, İhsan ve Sezal, İhsan (ed.) (2001). *Kim Bu Özal? Siyaset, İktisat, Zihniyet*, Boyut Kitapları, İstanbul.
- Demirci, Aliyar H. (2013). "Prens Sabahaddin Yolunda Bir Türk Milliyetçisi: Tahsin Demiray ve Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Süreci İçinde Ziya Gökalp Eleştirisi", *Liberal Düşünce*, 18/71, s. 187-201.
- Demirci, Aliyar H. (2014). "Sâmiha Ayverdi: Geçiş Dönemi Türkiye'sinde Muhafazakâr Bir Kadın Mütefekkirin Yol Güzergâhına Dair Notlar", *Muhafazakâr Düşünce*, 11/41-42, s. 187-208.
- Demirel, Süleyman (1975). *Büyük Türkiye*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Demirel, Tanel (2001). "12 Eylül'e Doğru Ordu ve Demokrasi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56/4, s. 43-75.
- Demirel, Tanel (2001). "1946-1980" Döneminde Sol ve Sağ", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce- Cilt9, Dönemler ve Karakteristikler*, (der Ömer Laçiner), İletişim, İstanbul.
- Doğan, Yalçın (1985). *Dar Sokakta Siyaset 1980-1983*, Tekin Yayınları, İstanbul.
- Duverger, Maurice (1995). *Siyaset Sosyolojisi*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, Mustafa (1991). "Liberalizm, Muhafazakârlık ve Türk Sağı", *Türkiye Günlüğü*, Sayı:16.
- Erdoğan, Mustafa (1999). "Milliyetçilik İdeolojisine Dair", *Liberal Düşünce*, Cilt:4, Sayı:15, s. 89-98.
- Ergiydiren, Özcan (2009). *Hayali Cihan Değer Sâmiha Ayverdi ile Hatıralar*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- Ersal, Aytekin (2004). *Türk Ocakları ve Siyaset*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Ertürk, Recep (1989). "Cumhuriyet Döneminde Bir Le Playci Tahsin Demiray", *Sosyoloji Dergisi*, 3/1, s. 107-146.
- Eskicumalı, Ahmet (2003). "Eğitim ve Toplumsal Değişme: Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü, 1923-1946", *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 19/2, s.15-29.
- Ete, Hatem; Ersay, Orçun Sami ve Taşdelen, Hamza (der.), (2014). *Ülkücülükten Tepkisel Milliyetçiliğe*, Seta Yayınları, İstanbul.
- Gökalp, Ziya (2013). *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul.
- Göze, Ergun (2007). *Yaşasın Hâtıralar*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- Güner, Ağâh Oktay (1977). *İsraf Ekonomisi*, Damla Yayınevi, İstanbul.
- Güner, Ağâh Oktay (1977). *Verim Ekonomisi*, Damla Yayınevi, İstanbul.

- Güner, Ağâh Oktay (1978). *Milli Ülkü Mecliste*, Milli Ülkü Yayınevi, Konya.
- Güner, Ağâh Oktay (1978). *Türkiye'nin Kalkınması ve İktisadi Devlet Teşekkülleri*, Damla Yayınevi, İstanbul.
- Güner, Ağâh Oktay (1988). *Dost Gözüyle*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- Güner, Ağâh Oktay (1991). *İnsan ve Siyaset*, TESAV, İstanbul.
- Güner, Ağâh Oktay (1991). *Savunma*, TESAV, İstanbul.
- Güner, Ağâh Oktay (1996). *Hüzün ve Kudret Mesleği Notları 2*, Seyran Kitap, İstanbul.
- Güner, Ağâh Oktay (1996). *Kültür ve Kalkınma*, TESAV, Ankara.
- Güner, Ağâh Oktay (2001). "Siyasetin Ulu Çınarı Osman Bölükbaşı", *Türk Yurdu*, sayı: 289.
- Güner, Engin (2000). *Özal'lı Yıllarım*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Güngör, Erol (1975). *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, İrfan Matbaası, İstanbul.
- Güngör, Erol (1980). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Töre Devlet Yayınevi, Ankara.
- Gürgür, Nuri (2010). "Öncesi, Sonrası ve Etkileriyle Otuzuncu Yılında 12 Eylül", *Türk Yurdu*, Sayı: 277, s. 7-18.
- Habermas, Jürgen (2002). *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*, (çev: İlknur Aka), YKY, İstanbul.
- Heywood, Andrew (2007). *Siyaset*, (çev: Bekir Berat Özipek, Bican Şahin, Mete Yıldız, Zeynep Kopuzlu, Bahattin Seçilmişoğlu, Atilla Yayla), Adres Yayınları, Ankara.
- Hobsbawm E.J. (2010). *Milletler ve Milliyetçilik*, (çev: Osman Akınhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Hocaoğlu, Durmuş (1996). "Ulus Devlet, Millet ve Milliyetçilik Üzerine Bir Tahlil", *Türk Yurdu*, Cilt:16, Sayı:109. s.12-20.
- İnsel, Ahmet (2001). "Milliyetçilik ve Kalkınmacılık", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim, İstanbul.
- Kansu, Günel (2004). *Planlı Yıllar*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, İsmail (2001). "Milli Eğitim İdeolojisi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim, İstanbul.
- Kayalı, Kurtuluş (2010). *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı*, İletişim, İstanbul.
- Kayhan, Himmet (2016). *Gün Sazak, Bir Şehidin Yolculuğu*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Koçak, Cemil (2001). "Türk Milliyetçiliğinin İslâm'la Buluşması Büyük Doğu", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C.4, Milliyetçilik* (ed. Tanıl Bora), İletişim, İstanbul.
- Küçükömer, İdris (2007). *Düzenin Yabancılaşması*, Bağlam Yayınları, Ankara.

- Laçiner, Ömer (der.), (2001). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* ‘Dönemler ve Karakteristikler’, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Şerif (1991). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*, İletişim, İstanbul.
- Mert, Nuray (2007). *Merkez Sağın Kısa Tarihi*, Selis Kitapları, İstanbul.
- Mumcu, Uğur (1999). *12 Eylül Adaleti*, Uğur Mumcu Vakfı Yayınları, Ankara.
- Mutlu, Mustafa Asım (2010). “Agâh Oktay Güner ile Söyleşi”, *Türk Yurdu*, Cilt:30, Sayı: 277, s. 67-78.
- Nas, Fethi; Öztürk, Şinasi ve İçöz, Ergün (2008). “24 Ocak Kararları, Neo-liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:2008, Sayı:2, s. 15-32.
- Oba, Ali Engin (1995). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, İmge Kitabevi, Ankara .
- Özarslan, Ersin (2006). ““Prof. Dr. Erol Güngör’ün Sanat, Edebiyat, Dil ve Tercüme Hakkındaki Görüş ve Düşünceleri””, *Osmanlı Araştırmaları* 27, s. 237-335.
- Özarslan, Ersin (2007). *Düşünce Ufuklarında Erol Güngör’ün Sanat, Edebiyat, Dil ve Tercüme Hakkındaki Görüşleri*, Lotus Yayınları, İstanbul.
- Özkırımlı, Umut (2008). *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Öznur, Hakkı (1999). *Ülkücü Hareket CKMP’den MHP’ye*, Alternatif Yayınları, Ankara.
- Özsoy, Osman (1994). *Ünlülerin Turgut Özal’la Hatıraları*, TÜRDAV, İstanbul.
- Poyraz, Hakan (1999). “Telaffuz ve Gramer Açısından Milliyetçilik”, *Türk Yurdu*, Cilt:19, s. 156.
- Sanlıtop, Gazanfer (2013). *Gönül Dostu Nazik Hoca*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- Sarınay, Yusuf (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Smith, Anthony (2003). *Ulusların Etnik Kökeni*, (çev: Sonay Bayramoğlu, Hülya Kendir), Dost Kitabevi, Ankara.
- Turgut, Hulusi (1986). *12 Eylül Partileri*, ABC Yayınları, İstanbul.
- Uluç Vahap A. (2014). “Liberal - Muhafazakâr Siyaset ve Turgut Özal’ın Siyasi Düşüncesi”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt:12, Sayı:23, s. 107-140.
- Uraz, Abdullah (1993). *Baba Demirel’in Büyük Türkiye Kavgası Demokrasi ve Kalkınma*, Eka Ekonomik Haber Ajansı, Ankara.
- Uzun, Turgay (2003). “Ulus, Milliyetçilik ve Kimlik Üzerine Bir Değerlendirme”, *Doğu Batı*, Sayı:23, s. 131-154.
- Uzun, Turgay (2005). *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ebabil Yayınları, Ankara.

- Uzun, Turgay (ed.) (2010). *Siyasal Partiler*, Orion Kitabevi, Ankara.
- Ünsal, Halil (1987). “1838 Türk-İngiliz Ticaret Andlaşması ve Sonuçlarına Bir Bakış”, *Türk Yurdu*, Cilt:8, s.57.
- Ünüvar, Kerem (2001). “Ziya Gökalp”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, Cilt:4 Milliyetçilik, İstanbul.
- Üste, Bahar R. (2006). “Türkiye’de Siyasal İktidara Gelen Partilerin AET/AT/AB İlişkileri Hakkındaki Görüşleri ve Yönetim Yapısına Etkileri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:8, Sayı:3, s. 332-349.
- Üstünel, Füsun (1997). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği Türk Ocakları*, İletişim, İstanbul.
- Üstünel, Füsun (2001). “Türk Ocakları”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce* C.4, Milliyetçilik (ed. Tanıl Bora), İletişim, İstanbul.
- Weber, Alfred (1991). *Felsefe Tarihi*, (çev: H. Vehbi Eralp), Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- Weber, Max (2011). *Sosyoloji Yazıları*, (çev: Taha Parla), Deniz Yayınları, İstanbul.
- Yavuz, Turgay (2013). *Anılarıyla Ekrem Pakdemirli Özal’ın Mirası*, Ufuk Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, Ahmet (2001). “Kemalist Milliyetçilik”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce* C 2, Kemalizm (ed. Tanıl Bora), İletişim, İstanbul.
- Yılmaz, Murat (ed.) (2006). *Erol Güngör*, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Zeybek, Namık Kemal (2014). *Siyaset Yolu*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Zürcher, Erik Jan (2005). “Jön Türkler Sınır Bölgelerinin Çocukları”, *Savaş, Devrim ve Uluslaşma Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi: 1908-1928*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Gazeteler

- Akyol Taha (27.10.1988). “ANAP ve İdeoloji”, *Tercüman*.
- Akyol Taha (25.10.1997). “ANAP Nereye?”, *Tercüman*.
- Akyol Taha (18.04.2008). “Özal Devrimi”, *Milliyet*.
- Güner Agâh Oktay (29.11.2010). “Bazı Büyüklerin Masalı”, *Yeniçağ*.
- Güner Agâh Oktay (20.12.2010). “Şimdi Dirilme Zamanı”, *Yeniçağ*.
- Güner Agâh Oktay (13.06.2011). “İnsansız-İnsafsız Ekonomi”, *Yeniçağ*.
- Güner Agâh Oktay (11.07.2011). “Ekonomide Beklenen Zihniyet”, *Yeniçağ*.
- Güner Agâh Oktay (21.02.2013). “Olmuyor Sayın Başbakan Olmuyor!”, *Yeniçağ*.
- Güner Agâh Oktay (27.06.2013). “Dünyadan Kopmamak”, *Yeniçağ*.

Güner Agâh Oktay (27.11.2014). “Öğretmenim”, *Yeniçağ*.
Güner Agâh Oktay (18.06.2015). “Süleyman Demirel”, *Yeniçağ*.
Güner Agâh Oktay (21.02.2016). “Güneşi Görebilmek”, *Yeniçağ*.
Mehmet Demirci (11.10.2013). “Nazik Hoca”, *Yeni Asır*.
Milliyet Gazetesi, (14.04.1986).
Milliyet Gazetesi, (10.08.1986).
Milliyet Gazetesi, (07.12.1986).
Milliyet Gazetesi, (14.01.1987).
Milliyet Gazetesi, (08.03.1988).
Milliyet Gazetesi, (14.10.1991).
Milliyet Gazetesi, (22.10.1991).
Milliyet Gazetesi, (30.08.1993).
Milliyet Gazetesi, (01.07.1994).
Milliyet Gazetesi, (02.07.1994).
Milliyet Gazetesi, (08.03.1996).
Milliyet Gazetesi, (21.04.1996).
Milliyet Gazetesi, (31.08.1996).
Milliyet Gazetesi, (19.09.1997).
Milliyet Gazetesi, (02.11.2001).
Milliyet Gazetesi, (08.02.2001).
Milliyet Gazetesi, (12.09.2002).

Elektronik Kaynaklar

http://www.konyayenigun.com/haber/95308/Konya_Lisesi.html. (07.10.2014).
www.nazikhoca.com/nazik-erik-hayati-eserleri-fikirleri-fikir-dunyasi/66. (07.10.2014).
https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt2/index.html. (20.02.2017).
http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=42&yil=1989. (04.03.2017).
www.tha.com.tr/turgutozal/sayfa30. (13.01.2017).

<http://www.sedagok.com/?p=82>. (16.02.2014).

www.samihaayverdi.org. (24.04.2014).

http://devlet.com.tr/makaleler/yazi/47/MILLET_KAVRAMI_ve_MILLIYETCILIGIN_TARIHI_SEYRI.html. (29.09.2015).

<http://www.kocaeliyadinlarocagi.org.tr/Yazi.aspx?ID=5942>. (08.12.2016).

<http://www.kubbealti.org.tr/VakifDetay.aspx?id=10>. (27.03.2017).

www.metinusta.net/events/aet1.pdf. (19.12.2016).

https://tr.scribd.com/doc/115422424/Agah-Oktay-Guner#download&from_embed. (09.09.2016).

[www.rusencakir.com/MHP-GERCEGI-9-Bozkurtlar Yuvaya Donecek mi?](http://www.rusencakir.com/MHP-GERCEGI-9-Bozkurtlar_Yuvaya_Donecek_mi?). (22.11.2016).

<https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/198604150%20ANAVATAN%20PARTISI%20PROGRAMI%20%20ANAVATAN%20PARTISI%206%20KASIM%201983%20SECIM%20BEYANNAMESI%20HUKUMET%20PROGRAMI/198604150.pdf>. (19.12.2016).

<http://www.turksolu.com.tr/474/zeybek474.html>. (10.01.2017).

<http://www.secim-sonuclari.com/1991/konya/anavatan-partisi.millet>. (18.01.2017).

http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5494/taha-akyol-soguk-savastan-bilgi-toplumuna-uzanan-muhafazakarlik#_ftnref13. (25.01.2017).

<http://arsiv.sabah.com.tr/2002/01/10/p07.html>. (03.02.2017).

<http://arsiv.ntv.com.tr/news/129043.asp#BODY>. (03.02.2017).

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/215066/Zeybek_in_Baskanlik_Divani_belli_oldu.html. (08.03.2017).

<http://muglahaber.info/haber/demokrat-parti-1-sira-milletvekili-adayi-agah-oktay-guner-baraji-coktan-astik-740916.html>. (08.03.2017).

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni%20A7a%209F_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni%20A7a%209F_(gazete)). (10.03.2017).

<http://www.habervitrini.com/gundem/ulkucu-gazeteden-mhpye-aksener-elestirisi-203986>. (10.03.2017).

<http://www.nfk.com.tr/erbakan.htm>. (14.10.2016).

<http://www.ulkucudunya.com/index.php?page=yazar-yazi-detay&yazi=763&yazar=1>. (12.05.2017).

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QUwhvIUuKMQJ:hud.org.tr/d_ata/icerik/soylesi-yazilari/M.-Celal-Erdenir.pdf+&cd=17&hl=tr&ct=clnk&gl=tr. (08.06.2017).

<http://www.radikal.com.tr/politika/namik-kemal-zeybek-neden-demokrat-parti-genel-baskani-olmak-istiyor-acikladi-1036401/>. (11.06.2017).

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Merve GÜNDOĞAN

Anne Adı : Nurşen

Baba Adı : Ali Osman

Doğum Yeri ve Tarihi : ERZURUM/ 10.04.1990

Lisans Eğitimi : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Kamu Yönetimi Bölümü

Mezuniyet Tarihi : 15.06.2012

Yabancı Dil : İngilizce (ÜDS-60)